

Vilniaus universitetas

Filosofijos fakultetas

Socialinio darbo ir socialinės gerovės katedra

Ugnė Dunčytė

Socialinio darbo studijų programa

Magistro darbas

**Vaiko teisių apsaugos specialistų profesinio elgesio atitikimas etiniams
standartams remiantis tėvų nuomone**

Darbo vadovas: doc. dr. Miroslavas Seniutis

Darbo konsultantas: doc. dr. Eugenijus Dunajevs

Vilnius, 2024

Turinys

Santrauka.....	4
Summary.....	6
Įvadas.....	8
1. Teorinės tyrimo prielaidos.....	14
1.1. Lietuvos VTAS analizė sistemų teorijos perspektyvoje.....	14
1.1.1. Sistemų teorijos pasirinkimo pagrindimas.....	14
1.1.2. VTAS ir socialinės apsaugos sistemų tikslai.....	15
1.1.3. Žmonių vaidmuo VTAS.....	17
1.1.4. VTAĮT veiklos sritys.....	18
1.2. VTA specialistų samprata, darbo tikslai ir funkcijos.....	20
1.2.1. Specialistai nagrinėjantys galimus ir faktinius vaiko teisių pažeidimus.....	20
1.2.2. Specialistų darbo organizavimo aspektai.....	22
1.2.3. Pagalba kaip pagrindinis darbo tikslas.....	24
1.3. Šeimos dalyvavimas VTAS.....	25
1.3.1. Tėvų samprata.....	26
1.3.2. Apie aplinkybes kuriomis susiduriama su specialistais.....	26
1.3.3. Apie tai, kas yra vaiko teisių pažeidimas.....	27
1.3.4. Apie vaiko teisių pažeidimus šeimoje.....	28
1.3.5. Apie tėvų nuomonę.....	30
1.4. Teorinių profesinės etikos koncepcijų aptarimas.....	33
1.4.1. Etikos samprata.....	33
1.4.2. Apie specialistų vaidmenis ir jiems būdingą (ne)etišką elgesį.....	34
1.4.3. Apie pateisinamą ir nepateisinamą neetišką elgesį.....	36
1.4.4. Etikos standartai.....	37
2. Tyrimo metodika.....	43
3. Tyrimo rezultatų pristatymas ir aptarimas.....	48
3.1. Demografinės tiriamųjų charakteristikos.....	48
3.2. VTA specialistų darbo funkcijos.....	54
3.3. Pagarba asmens teisėms į apsisprendimą ir šių teisių skatinimas.....	57
3.4. Aprūpinimo ir asmens gerovės skatinimas.....	64
3.5. Lygybė.....	68

3.6. Paskirstomasis teisingumas.....	73
3.7. Kas galētu būti kitaip?.....	77
3.8. Tyrimo duomenų apibendrinimas.....	79
Išvados.....	83
Pasiūlymai.....	86
Literatūra.....	89
1 priedas. Anketa tėvams, susidūrusiems su vaiko teisių darbuotojais.....	95

Santrauka

Darbo problematika: dar iki vaiko paėmimo iš šeimos susidūrimai su vaiko teisių apsaugos specialistais gali palikti neigiamą įspūdį, jei specialistai veikia agresyviai naudodami savo galią nelygiaverčiuose santykiuose su klientais, o tai gali lemti tėvų pasipriešinimą bendradarbiavimui su vaiko teisių apsaugos darbuotojais siekiant vaiko gerovės užtikrinimo.

Tyrimo tikslas: nustatyti vaiko teisių apsaugos specialistų profesinio elgesio apraiškų atitikimą etikos standartams remiantis tėvų nuomone.

Pirmoje darbo dalyje aprašomos teorinės tyrimo prielaidos. Pirmiausia aptariama Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemos analizė sistemų teorijos perspektyvoje: vaiko teisių apsaugos sistemos ir socialinės apsaugos sistemų tikslai, žmonių vaidmuo komunikuojant sistemos prasmę bei vaiko teisių apsaugos sistemos veiklos sritys. Toliau aprašomas vaiko teisių apsaugos specialistų dalyvavimas vaiko teisių apsaugos sistemoje: jų funkcijos ir tikslai, siekiant atkreipti dėmesį į jų darbo organizavimo aspektus bei pagalbą kaip pagrindinį tikslą priklausant platesniam socialinės apsaugos sistemos kontekstui. Ypatingas dėmesys skiriamas šeimų dalyvavimo vaiko teisių apsaugos sistemoje aplinkybėms, vaiko teisių apsaugos sistemos prasmės riboms bei tėvų nuomonės vaidmeniui tyrimo kontekste. Antroje darbo dalyje aprašoma tyrimo metodika, atranka ir tiriamieji, eiga ir organizavimas. Trečioje darbo dalyje analizuojami atlikto tyrimo rezultatai remiantis prielaida, kad tėvų nuomone dažnu atveju susiduriama su vaiko teisių apsaugos specialistų etikos normų neatitinkančiu elgesiu. Darbo gale pateikiami pasiūlymai vaiko teisių apsaugos specialistams apie darbo etiką.

Tyrimo metodika: buvo atliktas kiekybinis tyrimas, anoniminė standartizuota anketinė apklausa. Tyrimo instrumentas originalus, sudarytas magistrinio darbo autorės. Generalinę aibę sudarė tėvai, Vilniaus savivaldybėje susidūrę su vaiko teisių apsaugos specialistais laikotarpyje nuo 2022 m. kovo mėnesio iki 2024 m. kovo mėnesio. Tyrime dalyvavo 53 respondentai. Tyrimo duomenys buvo analizuojami remiantis aprašomosios statistikos metodais. Apklausa buvo vykdoma 2024 m. vasario 25 – balandžio 20 d.

Pagrindiniai tyrimo rezultatai: atlikus tyrimą iš dalies pasitvirtino autorės prielaida, kad tėvų nuomone dažnu atveju susiduriama su vaiko teisių apsaugos specialistų elgesiu, neatitinkančiu etikos normų. Pasak rezultatų specialistų elgesys labiau atitinka etikos standartą „pagarba asmens teisei į apsisprendimą ir šios teisės skatinimas“, nors 69,8 proc. respondentų mano, kad vaiko teisių specialistai dirbo tik formaliai, nesigilindami į realias situacijas. Specialistų elgesys labiau neatitinka etikos standarto „aprūpinimo ir asmens gerovės skatinimas“, nors 56,6 proc. respondentų nuomone vaiko fiziniai, emociniai ir psichologiniai poreikiai nebuvo atliepiami. Specialistų elgesys labiau neatitinka etikos

standarto „lygybė“. Dažniau nei kitos nukrypstančios nuo etikos normų elgesio apraiškos: pastangų išsiaiškinti, suprasti apie priimamus sprendimus ignoravimas (66 proc.); nepagarbus, nemandagus elgesys, bendravimas (52,8 proc.); veiksnių skubėjimas (51 proc.); menkinimas, žeminantis kalbėjimas (49 proc.). Specialistų elgesio atitikimą „paskirstomojo teisingumo“ principui buvo sudėtinga nustatyti, atitikimas jam gavosi labiausiai neutralus (nei atitinkantis, nei neatitinkantis). Nors dauguma respondentų (68,3 proc.) patenkinti, kaip sąžiningai jiems teikiama pagalba palyginus su kitomis šeimomis, taip pat dauguma (73,7 proc.) mano, jog atliekamos tik standartinės procedūros, neatsižvelgiant į individualius vaiko poreikius. Iš visų nepriklausomų kintamųjų vaiko teisių specialistų elgesys reikšmingai labiau nukrypsta nuo visų keturių etikos standartų elgesio normų, tai yra mažiau jas atitinka, tik tais atvejais, kai šeima yra patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos.

Raktiniai žodžiai: vaiko teisių apsaugos specialistai; profesinis elgesys; darbo etikos standartai; vaiko teisių apsaugos sistema; vaiko teisių apsaugos sistemos dalyviai; tėvų nuomonė.

Summary

Problematic issue of the research: even before the removal of a child from the family, interactions with child protection specialists can leave a negative impression if the specialists act aggressively, using their power in unequal relationships with clients. This can lead to parents resisting cooperation with child protection workers in efforts to ensure the child's welfare.

Research objective: to determine the alignment of child protection specialists' professional behavior with ethical standards based on parents' opinions.

The first part of the work describes the theoretical assumptions of the research. Initially, the analysis of the Lithuanian child protection system is discussed from the perspective of systems theory: the goals of child protection and social protection systems, the role of individuals in communicating the system's meaning, and the areas of activity of the child protection system. Next, the participation of child protection specialists in the child protection system is described: their functions and goals, focusing on aspects of their work organization and assistance as the main goal within the broader context of the social protection system. Special attention is given to the circumstances of family involvement in the child protection system, the limits of the system's meaning, and the role of parents' opinions in the research context. The second part of the work describes the research methodology, sample, participants, process, and organization. The third part of the work analyzes the results of the conducted research, based on the assumption that, in parents' opinion, there is often behavior from child protection specialists that does not conform to ethical standards. At the end of the work, recommendations are provided for child protection specialists regarding work ethics.

Research methodology: a quantitative study was conducted using an anonymous standardized questionnaire survey. The research instrument was original, created by the author of the master's thesis. The general population consisted of parents in the Vilnius municipality who had encounters with child protection specialists between March 2022 and March 2024. The study involved 53 respondents. The research data were analyzed using descriptive statistics methods. The survey was conducted from February 25 to April 20, 2024.

Main research results: the research partially confirmed the author's assumption that, in parents' opinion, there is often behavior from child protection specialists that does not conform to ethical standards. According to the results, the behavior of specialists more closely aligns with the ethical standard of "respect for the individual's right to self-determination and promotion of this right," although 69.8% of respondents believe that child protection specialists worked formally without delving into real situations. Specialists' behavior less aligns with the ethical standard of "provision and promotion of

personal well-being," as 56.6% of respondents believe that the child's physical, emotional, and psychological needs were not met. Specialists' behavior less aligns with the ethical standard of "equality." The most frequent deviations from ethical norms were: ignoring efforts to understand decisions (66%); disrespectful, rude behavior and communication (52.8%); rushing actions (51%); and belittling, degrading speech (49%). It was challenging to determine the alignment of specialists' behavior with the principle of "distributive justice," as the alignment was mostly neutral (neither conforming nor non-conforming). Although the majority of respondents (68.3%) were satisfied with the fairness of the assistance provided compared to other families, the majority (73.7%) also felt that only standard procedures were performed, without considering the individual needs of the child. Of all the independent variables, the behavior of child protection specialists significantly deviated more from all four ethical standards in cases where the family had experienced the removal of a child from the family.

Keywords: child protection specialists; professional behavior; work ethics standards; child protection system; participants in the child protection system; parents' opinion.

Ivadas

Temos pasirinkimo motyvai. Magistro darbo autorė pati yra socialinė darbuotoja, jaunimo darbuotoja nuo 2020 m. birželio mėnesio iki dabar. Autorė turi socialinio darbo patirties darbe su jaunimu įvairiomis formomis – darbo su jaunimu gatvėje, atviroje jaunimo erdvėje bei uždaroje psichosocialinių įgūdžių grupėje, individualiame jaunų žmonių konsultavime. Autorėi yra tekę dalyvauti atvejo vadybos posėdžiuose atstovaujant nepilnamečius jaunuolius, bendradarbiaujant su vaiko teisių apsaugos specialistais (toliau – VTA specialistai). Darbo patirtyje autorė kreipėsi į vaiko teisių specialistus dėl smurto prieš vaikus atvejų artimoje ir ne artimoje aplinkoje. Teko pastebėti, kad tėvai, susidūrę su vaiko teisių apsaugos darbuotojais (toliau – VTA darbuotojai arba vaiko teisių darbuotojai), dažnu atveju linkę pasipasakoti apie savo patirtis socialinei darbuotojai. Tėvai skirtingai reaguoja ir apibūdina vaiko teisių specialistų vykdomą darbą, jų profesinį elgesį (toliau – elgesį), tačiau tam tikrais atvejais susiduria su agresyviu specialistų galios naudojimu nelygiaverčiuose santykiuose. Nevyriausybinėje organizacijoje, kurioje autorė dirba, VTA specialistų agresyvus elgesys yra pasireiškęs ir per atvejo vadybos posėdžius. Keletas tokių elgesio apraiškų atvejų buvo suprotokoluoti ir organizacijos vadovų pateikti diskusijai su Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos skyriaus vadovais. Minėtas agresyvus elgesys yra apibrėžiamas kaip veiksmai, atliekami prieš kito asmens valią, sąmoningas ar nesąmoningas kito asmens nepaisymas, kai abiem pusėm sukeliamas stresas. Jei tai pasireiškia darbo vietoje – veikia ir darbuotojo, ir kliento gerovę. Agresija darbo vietoje gali būti darbuotojų galios naudojimas nelygiaverčiuose santykiuose su klientais verbaliai, pasyviai ar tiesiogiai (Žalimienė, Gevorgianienė et al. 2020).

Temos aktualumas. Vaikai yra laikomi viena iš pažeidžiamiausių visuomenės grupių, todėl jų teisių užtikrinimas ir apsauga reikalauja ypatingo dėmesio. Ratifikavus Jungtinių Tautų Organizacijos vaiko teisių konvenciją, Lietuva įsipareigojo garantuoti vaikams jų interesus ginančias teises ir apsaugas (ESTEP 2013). Lietuvoje vykdoma vaiko gerovės politika neatsiejama nuo šeimos gerovės (*LR Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija 2003*), todėl įvairiausios socialinės paslaugos teikiamos būtent šeimoms, auginančioms nepilnamečius vaikus¹ (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2023). Socialinę pagalbą šeimoms teikia įvairios institucijos, tokios kaip savivaldybių socialinės paramos skyriai, socialinės globos namai, miestų ar savivaldybių socialinės tarnybos, nedarbo ir socialinės rizikos mažinimo centrai, įvairios nevyriausybines organizacijos, taip pat ir Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (toliau - VTAĮT) prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

---

¹ Vaikas apibrėžiamas kaip žmogus iki 18 metų (*LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas 1996* (Žin. Nr. 33-807))

2017-2020 m. įvykusios tragiškos vaikų žūtys sukretė visuomenę ir paskatino reformas vaiko teisių apsaugos sistemoje (toliau – VTAS). 2019 m. atsiradę normatyviniai teisės dokumentai sudarė prielaidas tikslingesniai VTAS veikimui bei paspartino globos įstaigų deinstitutionalizacijos procesą (Žalimienė, Gvaldaitė et al. 2020). 2023 m. gruodžio mėnesį viešajame diskurse atsinaujino politikų, įvairių sričių pagalbos specialistų ir visuomenės narių diskusija apie smurtą prieš vaikus tiek iš tėvų, tiek iš VTA specialistų pusės po to, kai internete paplito įrašas, kuriame užfiksuotos vaiko paėmimo iš motinos akimirkos. Lietuvos ryto televizijos forumo diskusijoje (2023), kurioje dalyvavo „Gelbėkit vaikus“ vadovė Rasa Dičpetrienė, Vilniaus universiteto Teisės psichologijos tyrimų centro vadovė Ilona Laurinaitytė, Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos vadovė Ilma Skuodienė, Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Edita Žiobienė bei Kauno klinikų vaikų ligų klinikos vadovas Rimantas Kėvalas, dalyviai skatino pasitikėti institucijomis, kadangi VTA specialistų darbas yra sunkus, keliantis iššūkių, ir nepaisant to, kad dažnai viešai kritikuojamas ir netgi smerkiamas, yra labai reikalingas. Dalyviai diskutavo ir apie tai, kad sistema yra tobulintina, tačiau pradėjusi veikti dar tik mažiau nei prieš dešimt metų ir besikeičianti į gerąją pusę.

VTAĮT ataskaitos duomenimis galimo smurto prieš vaiką atvejų skaičius kasmet didėja. 2020 m. – 2877, o 2022 m. – 3228 atvejai (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2024). Būtent Vilniuje 2022 m. užfiksuoti net 662 gauti pranešimai dėl galimo smurto prieš vaiką (Oficialiosios statistikos portalas 2023). Tai nebūtinai reiškia, kad daugėja smurto atvejų, gali būti, kad žmonės dažniau kreipiasi pagalbos, tačiau bet koku atveju dažnėja tėvų susidūrimai su VTA specialistais, o vaiko teisių apsaugos ir gerovės sistema yra vis dar kuriama, diskutuotina, sudėtinga, kelianti daug dilemų ir prieštaravimų tiek Lietuvoje, tiek tarptautiniame kontekste (Žalimienė, Gvaldaitė 2020). Taip pat Lietuvoje gaji pseudo – pripažinimo strategija socialinės pagalbos srityje. Mokslininkų teigimu tai reiškiny, kai viešai deklaruojama pagalba, tačiau iš tiesų vaikai jos negauna arba gaunama pagalba nėra veiksminga, yra prasilenkianti su tikraisiais vaiko poreikiais. Dažnu atveju tenkinami pačių profesionalų, organizacijų ar sistemos poreikiai – pavyzdžiui, išleidžiami normatyviniai teisiniai dokumentai, atnaujinami ir kuriami įstatymai, politiškai korektiškai pasisakoma viešojoje erdvėje, tačiau realybėje pastebimas pagalbos specialistų, dirbančių su šeimomis ir vaikais, ir/ar jų kompetencijų trūkumas (Švedaitė – Sakalauskė 2022).

Vaiko saugumo ir geriausių jo interesų užtikrinimas tais atvejais, kai vaikui nėra sukuriama saugi aplinka ten, kur jis auga, yra pagrindinė vaiko teisių apsaugos specialistų funkcija, pasižyminti kompleksiskumu ir vykdoma didelio neapibrėžtumo sąlygomis (Gevorgianienė, Gvaldaitė et al. 2021). Dėl šios priežasties suinteresuoti mokslininkai, politikai, paslaugų organizatoriai ir teikėjai pabrėžia, jog itin svarbu tampa stebėti šios funkcijos įgyvendinimą, atitikimą keliamiems reikalavimams. Nevykdant

funkcijos atlikimo kokybės kontrolės iškyla situacijų, kurių metu viršijami įgaliojimai, rizika. Tai savo ruožtu formuoja neigiamą VTA specialistų viešąjį įvaizdį. „Dėl vaiko paėmimo iš nesaugios šeimos aplinkos situacijos jautrumo viešajame diskurse dažnai galima pastebėti itin kritišką vaiko teisių apsaugos specialistų veiklos vertinimą: jie kaltinami viršiję įgaliojimus arba netinkamai atlikę savo darbą grėsmės vaiko saugumui situacijoje“ (Gevorgianienė, Gvaldaitė et al. 2021, p. 34).

Šiuo moksliniu darbu siekiama nagrinėti pagalbos specialistų elgesį ir jo atitikimą etikos standartams, nes šie veiksniai daro įtaką tiek darbo kokybei, tiek ir visuomenės požiūriui į VTA specialistus bei institucinę pagalbą. Netinkama darbo etika gali lemti įvairias neigiamas pasekmes šeimų socialinei gerovei, kartu daryti įtaką visuomenės nuostatomis tarnybų, užtikrinančių vaikų teises, atžvilgiu. Viena vertus, viešajame diskurse pagalbos specialistų profesijų, tarp jų VTA specialistų, veiksmai kartais gali būti laikomi netinkamais, iš kitos pusės, skiriama mažai dėmesio visuomenės švietimui apie tai, ko tikimasi iš pagalbos specialistų. Šiuo darbu norima prisidėti prie sprendimų, kaip stiprinti VTA specialistus darbo etikos klausimais, paieškos, taip pat viešos diskusijos bei tyrimai šia tema prisidėtų ir prie tėvų bendradarbiavimo su VTA specialistais, šeimų motyvacijos priimti pagalbą, sistemos tobulinimo ir apskritai prie pagalbos profesijų prestižo gerinimo.

Apibendrintos žinios apie tai, su koku VTA specialistų elgesiu tenka susidurti tėvams bei specialistų darbo etikos, elgesio normų analizė padėtų įvairių sričių socialinės pagalbos specialistams, politikams ir kitiems visuomenės nariams labiau suprasti šeimų, auginančių nepilnamečius vaikus ir patiriančių socialines rizikas – kai vaikų saugumas galimai ar realiai atsiduria pavojuje – poreikius. Taip pat padėtų kurti alternatyvius sprendimo būdus VTAS tobulinimui, šeimų pasipriešinimo bendradarbiavimui su socialinės apsaugos specialistais mažinimui.

Temos iširtumas. Analizuojant literatūros šaltinius apie tėvų nuomonę apie VTA specialistų darbą, pastebėta, kad literatūros nėra sąlyginai daug. Vilniaus universiteto Socialinio darbo katedros mokslininkai tyrinėjo būtent VTA specialistų patirtis vaiko paėmimo iš nesaugios šeimos aplinkos situacijose, siekė atskleisti iššūkius, su kuriais susiduria specialistai (Gevorgianienė, Gvaldaitė et al. 2021), taip pat siekė sukurti išsamią sprendimų priėmimo konteksto koncepciją, tyrinėjo neapibrėžtumo kontekstą VTA specialistų darbe (Žalimienė, Gevorgianienė et al. 2021). Straipsniuose minima vaiko teisių apsaugos organizacinės kultūros bei visuomenės požiūrio įtaka sprendimų priėmimui, darbuotojų patiriami iššūkiai susiję su laiko stoka, organizacinėmis, institucinėmis priemonėmis bei nepakankamu informuotumu apie šeimos situaciją. Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkės irgi atliko kokybinį tyrimą, apklausė VTA specialistus, siekdamas atskleisti VTAS egzistuojančias struktūrines grėsmes, sudarančias prielaidas institucinės rizikos raiškai (Tamutienė, Auglytė 2018).

Kokybiškai tyrinėtos ir vaikų, kurie buvo paimti iš šeimos bei tėvų, išgyvenusių vaiko paėmimą, ir kitų su šiuo kritiniu įvykiu susijusių ekspertų patirtys, šiuose tyrimuose buvo siekiama koncentruotai geriau suprasti bei aprašyti specialistų agresyvaus elgesio apraiškas prieš tėvus bei vaikus. Štai viename iš straipsnių siekiama atskleisti darbuotojų veiklos ypatumus iš institucinės agresijos perspektyvas teoriškai (Žalimienė, Gevorgianienė et al. 2020), o kitame aprašomas empirinis kokybinis tyrimas, kuriame buvo apklausti vaiko paėmimo iš šeimos situacijų dalyviai (Petružytė, Gevorgianienė et al. 2021).

Dar viename straipsnyje apie vaiko teisių apsaugos specialistų darbo organizavimo klausimus teisinio reglamentavimo kontekste, kurio tikslas išanalizuoti bei įvertinti, kiek ir kokias vaiko teisių apsaugos srityje dirbančių specialistų darbo aplinkos, sąlygų, darbo organizavimo prielaidas ir principus įtvirtina, apibrėžia teisės aktai Lietuvoje (Žalimienė, Gvaldaitė et al. 2020). Paskutinis lietuviškas straipsnis, aktualus temos iširtumo kontekste - apie vaiko paėmimo iš šeimos situacijas Lietuvos viešajame diskurse - šiuo straipsniu siekiama atskleisti „skirtingų tiesų“ versijas iš skirtingų vaiko paėmimo iš šeimos situacijų dalyvių, ir jų įtaką viešosios nuomonės formavimuisi (Šumskienė, Charenkova et al. 2022).

Apibendrinant lietuviškos literatūros apžvalgą, autoriai tyrinėja VTA specialistų atliekamo darbo iššūkius ir juos sukeliančius veiksnius, nagrinėja viešąjį diskursą apie VTA specialistų atliekamą darbą, daugiausiai aptarinėjamos kritinės vaiko paėmimo iš šeimos situacijos.

Užsienio autoriai yra tyrinėję šeimų, patiriančių socialinę riziką, patirtis. Štai K. Fong (2020) straipsnyje apie valstybės priežiūrą ir VTA specialistų įsitraukimą į pažeidžiamų šeimų privatumą aprašomi interviu su mamomis, susidūrusiomis su VTA specialistais Amerikoje. A. Brown, A. Chouldechova ir kiti mokslininkai (2019) atliko kokybinį tyrimą apie paveiktas bendruomenių perspektyvas į sprendimų priėmimo algoritmus vaiko teisių apsaugos paslaugų teikime, o K. Broadley (2015) praktiniame moksliniame straipsnyje vaiko teisių specialistams aprašė 12 kriterijų, pagal kuriuos turėtų būti priimamas sprendimas paimti vaiką iš šeimos. V. Sankaran, K. Church ir M. Mitchell tyrė vaikų ir tėvų sąveikas su vaiko gerovės sistemos patirtimi ir vaiko paėmimo iš šeimos procesais. Su vaiko paėmimu iš šeimos susijusią praktiką, mokslinius tyrimus ir politiką. E. Muinro (2018) kaip ir anksčiau minėtieji lietuvių autoriai tyrinėjo vaiko teisių specialistų sprendimų priėmimą neapibrėžtume, tačiau per kūrybos ir mokymosi šiuose procesuose kultūros prizmę. C. Lauritzen, S.A. Vis ir S. Fossum (2018) sisteminės literatūros analizės būdu tyrinėjo veiksnius, kurie gali lemti vaiko teisių specialisto sprendimo priėmimą tiriant vaiko teisių pažeidimų atvejus. Tyrimo rezultatai rodo, kad priimami sprendimai geriau paaiškinami vaiko gerovės organizacijos ypatumais, o ne darbuotojo charakteristikomis.

Temos naujumas. Visgi tarp šių straipsnių nebuvo kiekybinių studijų, parodančių kiek dažnai susiduriama su netinkamomis vaiko teisių apsaugos specialistų elgesio apraiškomis. Taip pat jose ne itin išplėtotą tėvų perspektyva apie specialistų elgesį ne tik kritinėse vaiko paėmimo iš šeimos situacijose, bet ir kituose susidūrimuose su specialistais, tokiuose kaip pokalbiai telefonu, apsilankymai namuose ar atvejo vadybos posėdžiai. Nors užsienio autoriai, regis, labiau atsižvelgia į šeimų patirtis VTAS, Lietuvoje trūksta kiekybinių tyrimų, kuriuose nagrinėjama būtent socialinio darbo klientų nuomonė. Taigi, tikimasi, kad šis tyrimas suteiks naujų žinių apie Lietuvoje jau tyrinėtų institucinio agresyvaus elgesio apraiškų mastą bei apjungs normatyvinę ir praktinę dimensijas: vaiko teisių specialistų elgesio atitikimą darbo etikai remiantis tėvų perspektyva. Taip pat magistriniame darbe siekiama teoriškai apžvelgti ne tik Lietuvos normatyvinius teisinius dokumentus, apibrėžiančius vaiko teisių specialistų darbo etiką, bet ir profesorės Saros Banks socialinio darbo profesijos etikos standartų koncepciją (2001), gilinantis į VTAS per socialinių sistemų teorijos perspektyvą kaip į socialinės apsaugos sistemos dalį.

Darbo problematika: dar iki vaiko paėmimo iš šeimos susidūrimai su vaiko teisių apsaugos specialistais gali palikti neigiamą įspūdį, jei specialistai veikia agresyviai naudodami savo galią nelygiaverčiuose santykiuose su klientais, o tai gali lemti tėvų pasipriešinimą bendradarbiavimui su vaiko teisių apsaugos darbuotojais siekiant vaiko gerovės užtikrinimo.

Prielaida: vaiko teisių specialistų profesinio elgesio apraiškos tėvų nuomone gali skirtis nuo elgesio normų, atitinkančių pagrindinius pagalbos specialistams suformuluotus etikos standartus.

Darbo tikslas: konceptualizuoti vaiko teisių specialistų etinius reikalavimus atitinkančio profesinio elgesio apraiškas per socialinių sistemų teorijos prizmę ir remiantis tėvų, susidūrusių su vaiko teisių apsaugos specialistais, nuomone įvertinti šių elgesio apraiškų atitikimą/neatitikimą pagalbos specialistų etikos standartams.

Darbo uždaviniai:

1. Remiantis socialinių sistemų teorija aptarti vaiko teisių apsaugos sistemą Lietuvoje, ypatingą dėmesį skiriant šeimų dalyvavimo šioje sistemoje aplinkybių ir vaiko teisių specialistams aktualių profesinės etikos koncepcijų analizei.
2. Nustatyti vaiko teisių specialistų profesinio elgesio apraiškų atitikimą pagrindiniams etikos standartams remiantis tėvų nuomone.
3. Pateikti pasiūlymus vaiko teisių apsaugos specialistams apie darbo etikos normas.

Tyrimo metodika. Buvo atliktas kiekybinis tyrimas, anoniminė standartizuota anketinė apklausa. Tyrimo instrumentas originalus, sudarytas magistrinio darbo autorės. Generalinę aibę sudarė tėvai, Vilniaus savivaldybėje susidūrę su vaiko teisių apsaugos specialistais laikotarpyje nuo 2022 m. kovo

mėnesio iki 2024 m. kovo mėnesio. Tyrime dalyvavo 53 respondentai. Tyrimo duomenys buvo analizuojami remiantis aprašomosios statistikos metodais. Apklausa buvo vykdoma 2024 m. vasario 25 – balandžio 20 d.

Darbo struktūra. Pirmoje darbo dalyje aprašomos teorinės tyrimo prielaidos. Pirmiausia aptariama Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemos analizė sistemų teorijos perspektyvoje: vaiko teisių apsaugos sistemos ir socialinės apsaugos sistemų tikslai, žmonių vaidmuo komunikuojant sistemos prasmę bei vaiko teisių apsaugos sistemos veiklos sritys. Toliau aprašomas vaiko teisių apsaugos specialistų dalyvavimas vaiko teisių apsaugos sistemoje: jų funkcijos ir tikslai, siekiant atkreipti dėmesį į jų darbo organizavimo aspektus bei pagalbą kaip pagrindinį tikslą priklausant platesniam socialinės apsaugos sistemos kontekstui. Ypatingas dėmesys skiriamas šeimų dalyvavimo vaiko teisių apsaugos sistemoje aplinkybėms, vaiko teisių apsaugos sistemos prasmės riboms bei tėvų nuomonės vaidmeniui tyrimo kontekste. Antroje darbo dalyje aprašoma tyrimo metodika, atranka ir tiriamieji, eiga ir organizavimas. Trečioje darbo dalyje analizuojami atlikto tyrimo rezultatai remiantis prielaida, kad tėvų nuomone dažnu atveju susiduriama su vaiko teisių apsaugos specialistų etikos normų neatitinkančiu elgesiu. Darbo gale pateikiami pasiūlymai vaiko teisių apsaugos specialistams apie darbo etiką.

1. Teorinės tyrimo prielaidos

Modernioje visuomenėje prie šeimų, patiriančių socialinę riziką, ir jose augančių vaikų gerovės prisideda įvairių institucijų atstovai, vieni iš jų – VTA specialistai. Šiame skyriuje remiantis socialinių sistemų teorija bus aprašoma Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemos (toliau – VTAS) teorinė samprata, VTA specialistų, dirbančių pagrindinėje už vaiko teisių apsaugą atsakingoje institucijoje samprata, jų darbo funkcijos, tikslai. Taip pat bus nagrinėjami normatyviniai teisiniai dokumentai ir remiamasi socialinio darbo etikos koncepcijomis siekiant labiau suprasti VTA specialistų darbo etikos standartus. Taip pat Skyriuje bus aptariamas šeimų dalyvavimas VTAS, tai yra aplinkybės bei situacijos, per kurias šeima pradeda dalyvauti sistemoje. Trumpai bus aptariama termino „nuomonė“ samprata ir ją formuojantys veiksniai.

1.1. Lietuvos VTAS analizė sistemų teorijos perspektyvoje

1.1.1. Sistemų teorijos pasirinkimo pagrindimas

Socialinių sistemų teorija, pagal Niklasą Luhmanną, kaip ją interpretuoja Helmutas Vilhelmas Wagneris, siekia paaiškinti, kaip įvairios socialinės struktūros (pvz., šeimos, organizacijos, valstybės) veikia ir sąveikauja tarpusavyje. Wagnerio požiūriu, socialinės sistemos yra autopoietinės, t.y., savarankiškai save kuriančios ir palaikančios struktūros, kurios egzistuoja dėl nuolatinės komunikacijos ir informacijos apdorojimo. Šios sistemos sugeba išlikti ir prisitaikyti prie aplinkos pokyčių, nes nuolat atnaujina savo elementus ir procesus, remdamasi vidiniais taisyklių ir reikšmių rinkiniais. Socialinių sistemų teorijoje pagal Wagnerį galima išskirti tris analizės lygius: mikrolygmuo (nagrinėjami individų tarpusavio santykiai ir sąveikos, pavyzdžiui, tėvų ir vaiko teisių apsaugos specialistų); mezolygmuo (analizuojama, kaip organizacijos ar institucijos veikia, kokį poveikį daro individams ir platesnei visuomenei, pavyzdžiui kaip veikia VTAIT); makrolygmuo (tyrinėjama, kaip plačios socialinės sistemos, tokios kaip socialinės apsaugos sistema, vaiko teisių apsaugos sistema, formuojasi ir sąveikauja tarpusavyje bei su kitomis sistemomis). Kiekvienas lygmuo yra susijęs su kitais ir kartu sudaro visuminį socialinių sistemų vaizdą, leidžiantį suprasti tiek smulkias, tiek didžiąsias socialines struktūras ir procesus (Wagner 2023). Socialinių sistemų teorija magistriniame darbe padeda išaiškinti ir suprasti, kaip vaiko teisių apsaugos sistemoje dirbančių asmenų atliekamos funkcijos, tikslai ir jų profesinis elgesys susijęs su socialinio darbo etika visos socialinės apsaugos sistemos kontekste Lietuvoje.

1.1.2. VTAS ir socialinės apsaugos sistemų tikslai

Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (sutrumpintai ir toliau tekste VTAĮT) yra centrinė vaiko teisių apsaugos ir gynimo institucija, centrinė VTAS tarnyba, įgyvendinanti vaiko teisių apsaugos politiką savivaldybių teritorijose bei dalyvaujanti formuojant valstybės politiką vaiko teisių apsaugos srityje, pati ir per savo teritorinius struktūrinius padalinius (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2024).

Remiantis socialinių sistemų teorija, VTAĮT modernioje visuomenėje makrolygmeniu yra reikalinga tam, kad padėtų vaikams įsitvirtinti tam tikrose, jiems reikalingose, visuomenėje egzistuojančiose sistemose. Kadangi vaiko teisių pažeidimai daro įtaką vaikų socialinei atskirčiai, ši vyriausybė institucija prisideda prie to, kad vyktų vaikų inkluzija. Inkluzija yra procesas, kuriam būdinga, kad yra socialinės sistemos (tokios kaip švietimo sistema, socialinės apsaugos sistema, taip pat įvairios organizacijos ar tarpasmeninių santykių sistemos – šeima, draugų grupės), priklausomos nuo psichinių sistemų dalyvavimo (tai yra asmenų įsitraukimo), o šios sistemos gali plėtotis tik bendrai su socialinėmis sistemomis (asmenų socializacija vyksta jiems priklausant socialinėms sistemoms). Priešinga inkluzijos procesui yra ekskluzija (Wagner 2003). Kai pažeidžiamos vaikų teisės į būtiną papildomą apsaugą, pagalbą augant ir vystantis, kad vaikystė būtų laiminga, saugi ir jie galėtų užaugti geriausiaisiais suaugusiaisiais, kokiais gali būti (ESTEP 2013) – jie patiria ekskluziją, tai yra iškrenta iš įvairių jų vystymuisi reikalingų sistemų. Taip pat vaikai gali patekti į sistemas, kurios žalingos sėkmingai vaiko raidai, tokias kaip, pavyzdžiui, įkalinimo sistema (Levon, Švedas 2022). Visuomenėje egzistuoja daug sistemų, kurioms priklausyti nereikia. Atsižvelgiant į socialinės apsaugos sistemos tikslą, kuris netrukus tekste bus aptariamas, vienas iš šios sistemos tiesiogiai neminimų siekių yra kad žmogui jos nereikėtų – kad būtų atliepiami žmogaus poreikiai iki tokio lygmens, kuriame šis yra pajėgus gyventi savarankiškai, šiai sistemai nepriklausydamas.

VTAĮT dirbantys vaiko teisių apsaugos, kaip ir socialinio darbo, psichologijos ar kai kurių kitų pagalbos sričių specialistai, priklauso Lietuvos socialinės apsaugos sistemai organizuojančiai pagalbą ir padedančiai žmonėms įsitraukti į visuomenės sistemas, iš kurių šie iškrenta arba neįsitraukia dėl tam tikrų funkcinių sistemų keliamų reikalavimų (pavyzdžiui, mokykloje vaikas išlieka tol, kol pakankamai gerai mokosi bei gali būti pašalinamas, jei mokosi per prastai) (Švedaitė 2016). Taigi, jei vaiko teisės yra pažeidžiamos ar neužtikrinamos, reikalinga socialinės apsaugos sistemai priklausanti VTAS, kurios centrinė institucija yra VTAĮT. Socialinės apsaugos sistemos pagrindinės funkcijos – padėti su inkluzija,

padėti išvengti ekskliuzijos arba padėti išbūti ekskliuzijoje (Wagner 2003), o pagrindinė VTAS funkcija – saugoti ir ginti kiekvieno vaiko teises ir interesus (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2024).

VTAS centralizuotai veikia Lietuvos Respublikoje dėl vaiko teisių pažeidimų, tačiau iš esmės vaiko teisių apsaugą valstybėje užtikrina daugiau institucijų nei VTAIT:

- a) Lietuvos Respublikos Seimas;
- b) Vaiko teisių apsaugos kontrolierius;
- c) Lietuvos Respublikos vyriausybė;
- d) Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija;
- e) Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija;
- f) Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija;
- g) Lietuvos Respublikos sveikatos ministerija;
- h) Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija;
- i) Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos;
- j) Lietuvos Respublikos prokuratūra;
- k) Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos;
- l) Tarpžinybinė vaiko gerovės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės;
- m) Savivaldybių institucijos ir įstaigos;
- n) Nevyriausybinių organizacijų (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2024).

Visos išvardintos institucijos prisideda prie vaikų gerovės Lietuvoje šaliai ratifikavus Jungtinių tautų vaiko teisių konvenciją, pačios valstybės vaidmuo yra svarbus, į atvejo vadybos procesą gali įsitraukti įvairiausių institucijų atstovai, tačiau vaiko poreikius ir gerovę vis tiek suprasti skirtingai dėl skirtingų institucijų kaip sistemų atliekamų funkcijų. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos švietimo ministerija, atsakinga už mokymosi įstaigas, kurių tikslas, funkcija – šviesti, mokyti. Jei vaikas nesimoko, jis neatitinka tos sistemos rėmų ir patiria ekskliuziją, o socialinės apsaugos sistemos atstovai stengiasi padėti vaikui į mokyklą integruotis. Pirmiausiai tėvai yra tie asmenys, kurie tiesiogiai auklėja, augina savo vaikus bei užtikrina jų teisių įgyvendinimą, tačiau valstybė turi sukurti teisinius, organizacinius mechanizmus ir priemones, kurios padėtų tėvams įgyvendinti savo teises ir pareigas, nesiorientuojant išskirtinai tik į materialinę ar socialinę gerovę. Taip pat valstybės pareiga yra organizuoti bei finansuoti skirtingų paslaugų sektorius. Kuo kokybiškiau valstybė atlieka savo pareigas, tuo kokybiškiau tėvai gali užtikrinti savo teisėmis ir pareigomis vaiko teisių įgyvendinimą (Žiobienė 2022). Net ir visų Lietuvos Respublikos institucijų įsitraukimui oficialiai ir teoriškai egzistuojant vaiko poreikių (ne)atliepimas

prasideda šeimoje, yra sudėtingas ir kompleksiškas procesas, ne visada sklandus ir to pasėkoje galintis reikalauti ypatingo institucijų dėmesio.

Nors VTAS kaip socialinės apsaugos sistemos dalies samprata yra pagrindžiama teoriškai, praktiškai tikėtina susidurti su situacijomis, kai šių sistemų tikslai susipriešina. Pavyzdžiui, VTAS darbuotojas, siekdamas užtikrinti vaiko saugumą, konkrečioje situacijoje priima sprendimą paimti vaiką iš šeimos, o šio įvykio pasėkoje vaikas pakeičia gyvenamąją vietą, mokyklą ir patiria dar daugiau psichologinių bei socialinių sunkumų, patiria socialinę atskirtį ir dėl to jam reikalinga socialinių darbuotojų, psichologų ar kitų socialinės apsaugos sistemos specialistų pagalba. Tikimasi, kad ilgalaikėje perspektyvoje tokioje situacijoje vaikas vis tiek geriau integruosis į visuomenę nei likdamas nesaugioje aplinkoje, tačiau skirtingų situacijų kompleksiškumas lemia dilemas, kai specialistams gali kilti klausimas „ar aš padėdau vaikui integruotis į visuomenę (tai yra išvengti ekskliuzijos, užkirsti jai kelią arba padėti joje išbūti) šiuo konkrečiu atveju apgindamas jo teises ir interesus (laikydamasis pagrindinio VTAS tikslo)?“

1.1.3. Žmonių vaidmuo VTAS

Būtina sąlyga susikurti didesnei socialinei sistemai, tokiai kaip VTAS, yra interpretacija – profesionaliai parengtų specialistų veikla (interpretacija socialinių sistemų teorijoje reiškia būti-priklausomais-vieniems-nuo-kitų). Tai reiškia, kad VTAS reikia žmonių (psichinių sistemų), egzistencijos, išteklių ir gebėjimo komunikuoti (Wagner 2003). VTAS Lietuvoje egzistuoja apytiksliai trisdešimt metų, tačiau 2018 m. įvyko sistemos pertvarka. VTAS buvo centralizuota, nors tarptautinės VTAS praktikos būna skirtingos – kai kur tarnybos veikia centralizuotai, kai kur decentralizuotai bei skiriasi darbuotojų padėtis, darbo organizavimo ypatumai ir sąlygos. Iki pertvarkos Lietuvoje tarnybų atliekamų funkcijų įvairovė, gausa bei didėjantis specialistų darbo krūvis reiškė, kad specialistai nėra pajėgūs atstovauti ir ginti vaiko teisių. Buvo galima tik registruoti vaiko teisių pažeidimus, o ne juos stabdyti. Trūko sklandaus darbo organizavimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo. Lietuvoje VTA specialistai kaip ir socialiniai darbuotojai 2007 m. buvo įtraukti į pavojingą darbą dirbančių žmonių sąrašą. Užsienio tyrimai rodo, kad vaiko teisių specialistų darbas yra prie padidėjusio streso, perdegimo, įtampos bei psichologinio išsekimo ribų, apibūdinamas kaip „didelio krūvio“, „padidinto mobilumo“, „daugiafunkcinis“, „daugiadimensinis“ (Žalimienė, Gvaldaitė et al 2020).

Pastebima, kad VTAS Lietuvoje yra nauja ir galima daryti prielaidą, kad vis dar susiduria su iššūkiais, susijusiais su darbo organizavimu, teisiniu veiklos reglamentavimu, atitinkamai kokybiškais

veiklos rezultatais. Pagal vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pertvarkos pakitimus – VTA specialistais gali dirbti tik žmonės, turintys nepriekaištingą reputaciją (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2024). Išsilavinimo kriterijai yra įvairūs, todėl sistemos dalyviais, tai yra VTA specialistais, gali būti asmenys, baigę socialinio darbo, socialinės pedagogikos, psichologijos, teisės ar kitas studijas. Aiškūs kriterijai ir sąlygos įsidarbinimui vaiko teisių tarnyboje nėra nustatytos, oficialiai „VTA specialistas“ nėra profesija (neįtraukta į Lietuvos profesijų klasifikatorių), o pareigybė. Skirtingi išsilavinimai bei aiškių profesinių reikalavimų trūkumas gali lemti ir skirtingas prieigas vykdant VTAS funkcijas, kurios nulemtos po pertvarkos centralizuotai aprašytų normatyvinių teisinių dokumentų, taikomų visiems VTAIT dirbantiems specialistams. VTAIT susiduriama su nuolatine darbuotojų kaita ir jų trūkumu, tai irgi daro įtaką teisiniam reglamentavimui, kuris savo ruožtu daro įtaką darbo vykdymui (Žalimienė, Gvaldaitė et al 2020).

Atsižvelgiant į situacijų, kuriose dirba VTA specialistai, jautrumą ir neapibrėžtumo sąlygas, galima rasti atliekamų žmogiškų klaidų, netinkamų sprendimo priėmimų ar netinkamų poelgių, tačiau svarbu juos vertinti atsižvelgiant į priimamų sprendimų pagrįstumą, į visas atvejų, situacijų aplinkybes. Net ir pripažįstant, kad asmens profesinis veikimas yra suvaržytas ir suformuotas sisteminių veiksmų, svarbu nenukrypti į kitą kraštutinumą – žmonių matymą kaip visiškai sistemos kontroliuojamų marionečių. Visada yra erdvės asmeninei specialisto atsakomybei, tačiau siekiant išvengti žmogiškųjų klaidų ateityje, reikia atkreipti dėmesį į organizacinę kultūrą – ar ji leidžia suklydus reflektuoti, nuolat permąstyti savo klaidas ir mokytis iš patirties? Ar kontekstas, kuriame dirba VTA specialistas, leidžia jam dirbti efektyviausiai, kaip gali, o suklydus pasimokyti ir klaidų nebekartoti? Mąstyti apie tai yra produktyvesnis kelias nei kaltinti tik specialistą ar pačią sistemą (Muinro 2018).

1.1.4. VTAIT veiklos sritys

Siekiant geriau suprasti, kaip veikia Lietuvos VTAS pagrindinė institucija, svarbu apibūdinti pagrindines veiklos sritis, kurias apima sistema, kai įtariamas vaiko teisių pažeidimas:

1. *Iškvietimas.* Jei yra įtarimas dėl vaiko teisių pažeidimo, priklausomai nuo situacijos rimtumo, turinčių informacijos pareiga yra nedelsiant kreiptis į policiją arba užpildyti pranešimą elektroniniame VTAIT puslapyje, į kurį VTA specialistai turėtų sureaguoti per šešias valandas (dėl galimo smurto prieš vaiką), arba per tris darbo dienas (dėl visų kitų pranešimų). Taip pat dėl pažeidimų galima kreiptis telefonu bei elektroniniu paštu. (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2024).

2. *Reagavimas* – informacijos apie gauta pranešimą tikrinimas, kuriuo siekiama nustatyti ar vaiko teisių pažeidimas potencialiai galėjo įvykti. Jei fiksuojami faktai, patvirtinantys tokius įtarimus, pradedamas vaiko situacijos vertinimo procesas.
3. *Vaiko situacijos vertinimas*. Nustatomas arba nenustatomas vaiko apsaugos poreikis. Gali būti nustatomas realus pavojus vaiko fiziniam ar psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei arba pavojus, galintis sukelti reikšmingą žalą vaiko sveikatai, kuris yra susijęs su vaiko funkcionavimo ir socialinės aplinkos rizikos veiksniais bei rizikos veiksniais, susijusiais su vaiko tėvais ir jų santykiais su vaiku. (*Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas 1996* (Žin. Nr. 33-807)), tada vaikui reikia laikinosios priežiūros ir/arba vaiko paėmimo iš šeimos. Gali būti nustatomas galimas vaiko teisių pažeidimas, tada prasideda atvejo vadybos procesas.
4. *Atvejo vadyba*. VTA specialistai, įvertinę situaciją dėl galimo vaiko teisių pažeidimo, esant poreikiui organizuoja atvejo vadybos procesą. Su konkrečiu atveju susijęs VTA specialistas už šio proceso koordinavimą nėra atsakingas, tačiau esant poreikiui gali dalyvauti atvejo vadybos posėdžiuose. Atvejo vadybininkas yra asmuo, kuris koordinuoja veiksmus, susijusius su vaiko teisių pažeidimu. Jis vertina situaciją, organizuoja pagalbą vaikui ir šeimai, sudaro pagalbos planą ir stebi jo įgyvendinimą. Pagalbos plane nustatytų institucijų specialistai privalo dalyvauti plano įgyvendinime. (*Dėl atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo 2018* (TAR Nr. 4881)).
5. *Vaiko laikinoji priežiūra*. Nustačius realų pavojų VTA specialistai paskiria vaikui laikinąją priežiūrą ir veikia pagal Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos įstatyme numatytas normas.
6. *Vaiko paėmimas iš tėvų*. Nustačius poreikį vaiko paėmimas vyksta įstatymų numatyta tvarka (*Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas 1996* (Žin. Nr. 33-807)).

Tai yra pagrindinės sritys, per kurias VTAS dalyviai į ją įsitraukia, nors atvejai, susiję su vaiko teisių pažeidimais, būna įvairūs ir pasižymi skirtingais scenarijais, ne visada atitinka tam tikrą numatytų veiksmų seką ar visai nepatenka į VTA specialistų darbo lauką. Pavyzdžiui, šeimos gali pačios kreiptis tiesiogiai į socialinius darbuotojus, psichologus ar kitus specialistus pagalbos, tačiau pagal dabartinę situaciją Lietuvoje žmonės yra įpareigoti kreiptis į VTAIT arba policiją, įtardami vaiko teisių pažeidimus (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2024). 2022 m. atlikto kokybinio tyrimo duomenimis pastebėta, kad dažniausiai atvejo vadybos procese respondentai atvejo vadybininkai bendradarbiavo su socialiniais darbuotojais, VTA specialistais ir socialiniais pedagogais (Nikolajenko, Raudytė 2023). Atvejo vadybos

proceso metu gali atsirasti įvairių naujų socialinės sistemos dalyvių, į pagalbą įsitraukiant policininkams, mokytojams, socialiniams darbuotojams, jaunimo darbuotojams, psichologams ar kitiems.

Apibendrinant VTAĮT kaip centrinę instituciją, įgyvendinanti vaiko teisių apsaugos politiką Lietuvoje tapo 2018 m., todėl galima teigti, jog VTAS yra nauja, dar neįsitvirtinusi ir kompleksiška, bendros veikimo gairės, centralizuoti normatyviniai teisiniai dokumentai daro didelę įtaką jos veiksmingumui, tačiau visa tai turi įgyvendinti konkretūs žmonės. Tai, kaip specialistams sekasi atlikti pagrindinę sistemos funkciją, priklauso nuo įvairių veiksnių, tokių kaip darbo sąlygos, organizacijos kultūra, visuomenės nuostatos, asmeninės charakteristikos, kompetencijos ir kitų. Ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio šalyse susiduriame su kritika VTA specialistams ir visai VTAĮT dėl nepakankamų reakcijų ar nereikalingų reakcijų krizinėse vaiko paėmimo iš šeimos situacijose. Moksliniai tyrimai pagrindžia, kad sprendimas paimti vaiką iš šeimos bet koku atveju daro įtaką vaiko gerovei dėl iškylančios rizikos vaiko prierašumui, poreikiui priklausyti tėvams (Žalimienė, Gevorgianienė 2021), tačiau yra atvejų, kai tokį sprendimą priimti būtina, kad būtų apsaugotos vaiko teisės ir interesai. Šiame skyriuje aprašytas Lietuvos VTAS vaidmuo, pagrindiniai tikslai ir veiklos sritys remiantis socialinių sistemų teorija padeda geriau suprasti, koks turi būti etiškas VTA specialistų elgesys, kad atitiktų pagrindinius sistemos funkcinis reikalavimus, tikslus. Šio magistrinio darbo ir tyrimo turinys galėtų paskatinti specialistų refleksiją apie elgesio normas ir etikos standartus, kad dar efektyviau būtų galima mokytis iš padaromų žmogiškų klaidų, nesiekiant kritikuoti nei jų darbo, nei išskirtinai Lietuvoje besikuriančios VTAS. Sekančiuose poskyriuose bus apžvelgiama: VTA specialistų funkcijos, tikslai, tėvų, kaip sistemos dalyvių, samprata bei profesinės etikos koncepcijos.

1.2. VTA specialistų samprata, darbo tikslai ir funkcijos

1.2.1. Specialistai nagrinėjantys galimus ir faktinius vaiko teisių pažeidimus

Šiame magistro darbe sąvokos „vaiko teisių apsaugos specialistai“ (toliau - VTA specialistai) ir „vaiko teisių apsaugos darbuotojai“ (toliau – VTA darbuotojai arba vaiko teisių darbuotojai) vartojamos kaip sinonimai. Viešojoje erdvėje dar girdima VTA specialistus apibūdinanti sąvoka „vaiko teisių gynėjai“, tačiau ji suprantama kaip labiau neformali ir šiame moksliniame darbe nebus naudojama. Šie specialistai yra vieni iš pagrindinių VTAS dalyvių, remiantis socialinių sistemų teorija, dalyvaujantys visada, kai dirba VTAĮT. Kadangi vaiko teisių apsaugos institucijos sistema yra uždara, autopoetinė ir veikia pagal savo pačios prasmę bei logiką, VTA specialistai atlieka svarbų vaidmenį komunikuodami

apie šios sistemos funkcijas ir tikslą savo veikimu (Wagner 2003). VTA specialistais laikomi Valstybės vaiko teisių apsaugos institucijoje dirbantys ar tarnaujantys asmenys, tarp jų ir mobilią komandą sudarantys darbuotojai, dirbantys su vaikų tėvais dėl galimai įvykusių ar faktiškai įvykusių vaiko teisės pažeidimų. Mobilią komandą pagal normatyvinius teisinius dokumentus sudaro pagrinde šiuos ir keletą kitų kvalifikacinių reikalavimų, susijusių su darbo patirtimi, atitinkantys darbuotojai:

- Socialinis darbuotojas su socialinio darbo, socialinės pedagogikos arba lygiaverčiu šioms studijų kryptims išsilavinimu;
- Psichologas su pirmosios ir antrosios pakopos arba vientisųjų studijų psichologijos studijų krypties ar lygiaverte moksline klasifikacija;
- Krizių valdymo specialistas su aukštojo mokslo kvalifikacija, įgyta baigus socialinio darbo, psichologijos, medicinos, visuomenės sveikatos, reabilitacijos, slaugos, pedagogikos, edukologijos studijų krypties studijas ar pedagogikos studijų krypties socialinės pedagogikos studijas (*Dėl Mobiliųjų komandų sudarymo, specialistų atrankos ir jų darbo tvarkos aprašo patvirtinimo 2018* (TAR Nr. 10785)).

Kaip jau minėta anksčiau, VTA specialistas nėra oficialiai išskirta nei apibrėžta profesija, o darbuotojų kvalifikaciniai skirtumai gali lemti skirtingas prieigas atliekant numatytas sistemos funkcijas. Taip pat magistrinio darbo autorei socialinio darbo profesijoje tenka susidurti su kontekstu, kai su VTA specialistais susiduriantys asmenys vadina VTA specialistus „vaiko teisių darbuotojais“ arba „kažkuo iš vaiko teisių“ nepriklausomai nuo jų atliekamų funkcijų ar pareigybių, rolių. Pastebima, kad šių darbuotojų vaidmuo susiejamas ne su konkrečia profesija ar kvalifikacijomis, bet su valstybine institucija, kurioje jie dirba, tai yra VTAĮT. Normatyviniuose teisiniuose dokumentuose, išleistuose 2019 m., kuriuose aprašyti vaiko teisių specialistų elgesio standartas ir etikos kodeksas, VTA specialistai apibūdinami taip: valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos valstybės tarnautojai ir darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2023). Taigi, visi dirbantys ar tarnaujantys VTAĮT darbuotojai galimai reaguojantys į iškvietimus arba nagrinėjantys galimai ar faktiškai įvykusių vaiko teisės pažeidimus šiame magistriniame darbe yra apibūdinami kaip VTA specialistai arba darbuotojai.

Remiantis socialinių sistemų teorija VTAĮT kaip socialinėje sistemoje darbuotojo asmeniškai atliekamas darbas turėtų derintis su kitų darbuotojų veikla ir tai gali būti problematiška, jei darbuotojai turi skirtingus profesionalumo standartus ar skirtingas prieigas dėl skirtingų kvalifikacijų, o dar yra skirtingos asmenybės. (Wagner 2003).

1.2.2. Specialistų darbo organizavimo aspektai

Vilniaus universiteto mokslininkų atlikto tyrimo duomenimis „Nors specialistų veiklos nepakankamas efektyvumas ir kokybė buvo vienas iš svarbių VTA [*vaiko teisių apsaugos*] reformos argumentų, pagrindiniuose naujuose vaiko teisių ir gerovės sistemą apibrėžiančiuose teisės aktuose tik padrikai paliesti atskiri specialistų darbo organizavimo aspektai.“ (Gevorgianienė, Gvaldaitė et al 2021, p. 40).

Pastebima, kad specialistų darbo organizaciniai tikslai pabrėžiami normatyviniuose teisiniuose dokumentuose ir internetiniame Lietuvos Respublikos vyriausybės puslapyje, taip pat ir kituose viešuose šaltiniuose, tačiau konkrečias pareigybes darbo autorei rasti buvo sudėtinga. Lietuvos Respublikos vyriausybės puslapyje nurodyti VTAIT tikslai yra:

- „Suburti nepriklausomą, nešališką, profesionalią komandą.
- Užtikrinti vienodą teisės aktų aiškinimo ir taikymo praktiką.
- Reaguoti į kiekvieną pranešimą apie vaiko teisių pažeidimą – nulinė tolerancija vaiko teisių pažeidimui.
- Sukurti vienodą, atpažįstamą, draugišką vaikui Tarnybos aplinką.
- Ugdyti ir didinti visuomenės nepakantumą vaiko teisių pažeidimams.”

Atkreiptinas dėmesys, jog VTA specialistų darbo tikslai yra orientuoti į pagalbą vaikui, o dažnu atveju pagalbos reikia tėvams ir kyla dilemos – ar su pagalba tėvai galėtų užtikrinti vaiko saugumą, ar reikia vaiką paaimti iš jam nesaugios aplinkos? Kokiu būdu bus padaroma daugiau žalos? Pagrindinis tarnybos veiklos tikslas „užtikrinti vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą bei vaiko interesus Lietuvos Respublikoje“ (*Dėl Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo 2005* (Žin. Nr. 126-4501)) bei pagrindinė misija „saugoti ir ginti kiekvieno vaiko teises ir interesus“ su vizija „profesionali komanda, užtikrinanti vienodą ir aiškią vaiko teisių apsaugą, garantuojamą kiekvienam vaikui“ (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2023) pažymi VTAS pagrindinės institucijos kaip socialinės sistemos mezolygmeniu (organizaciniu lygmeniu) tikslą ir funkcines ribas – į šią sistemą patenkama, jei atsiranda poreikis saugoti ir ginti vaiko teises ir interesus. Pagrindiniai uždaviniai pagal Vilniaus miesto vaiko teisių apsaugos skyriaus nuostatus „ginti ir užtikrinti vaiko teises ir atstovauti teisėms ir teisėtiems interesams savivaldybėje visą parą“ bei „organizuoti vaiko globą (rūpybą) ir įvaikinimą, vykdyti globos (rūpybos) priežiūrą savivaldybėje“ (*Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Vilniaus miesto vaiko teisių apsaugos skyriaus nuostatai 2023* (Žin. Nr. BV-112)).

Visos normatyviniuose teisiniuose dokumentuose aprašomos funkcijos nebus išvardinamos, tačiau lentelėje (1 paveikslas), analizuojant dokumentus, aprašančius VTA specialistų darbo funkcijas, išskirtos trys skiltys, kuriose išrašoma: normatyvinio teisinio dokumento pavadinimas; VTA specialisto darbo funkcijų įvardinimas dokumente (kaip vadinama jų veikla) ir specialisto vaidmens apibūdinimas dokumente. Siekiama atsakyti į klausimą „kokios ir kaip VTA specialistų veiklos funkcijos apibrėžiamos normatyviniuose teisiniuose dokumentuose?“

Pagal funkcijas, išvardintas lentelėje nurodytuose dokumentuose, buvo sudarinėjami ir tyrimo anketos klausimo „Kaip manote, kurias iš išvardintų funkcijų atlieka vaiko teisių darbuotojai?“ atsakymų variantai. Šiuo klausimu tyrime siekiama išsiaiškinti, kaip tėvai suvokia VTA specialistų atliekamas funkcijas. Atsižvelgus į tai, kad paieškojus ir pasigilinus rasti trys skirtingi dokumentai su išvardintomis VTA specialistų funkcijomis, kuriuose specialistai apibūdinami skirtingai, galima daryti prielaidą, kad tėvams taip pat nėra paprasta susirasti reikalingą informaciją, todėl reikšminga atkreipti dėmesį į informacijos sklaidą apie tai, kokios yra VTA specialistų darbo funkcijos, visiems visuomenės nariams suprantama ir prieinama kalba. Atkreiptinas dėmesys, kad socialinio darbo intervencijos, kaip pavyzdys, vyksta tarp skirtingų socialinių sluoksnių žmonių, todėl pasak socialinių sistemų teorijos, norėdamas geriau suprasti kito žmogaus elgesį ir veiksmus, kokybiškiau organizuoti ir vykdyti socialines paslaugas, specialistas turi turėti pagrindinių žinių apie žmonių iš kitų socialinių sluoksnių kalbą, specifinius kalbinius kodus (Wagner 2003).

Keletas VTA specialistų funkcijų, įvardintų minėto tyrimo anketos klausimo atsakymų variantuose:

- vaiko teisių gynimas;
- būtinios pagalbos vaikui ir šeimai inicijavimas;
- švietimas su vaiko teisėmis susijusiais klausimais;
- įvykus realiai grėsmei vaikui – jo paėmimas iš nesaugios aplinkos;
- sprendimo priėmimas dėl vaiko teisių (ne)pažeidimo;
- atvejų, kai pažeidžiamos vaiko teisės, nagrinėjimas;
- vaiko globos (rūpybos) organizavimas;
- procesinių dokumentų ruošimas teismams dėl vaiko teisių apsaugos;
- kai yra būtinumas, informacijos apie šeimą surinkimas iš įvairių įstaigų.

Vilniaus universiteto mokslininkai, tyrinėdami VTA specialistų darbo organizavimo klausimus teisinio reglamentavimo kontekste pastebi, kad „funkcijos apibūdinamos tokiais veiksmažodžiais kaip „užtikrinti“, „atstovauti“, „vertinti“, „išklausti vaiko nuomonę“, „rinkti informaciją“, „organizuoti“ ir

pan.“, o „išskirtinė VTA specialistų funkcija yra daugiausia dilemų kelianti atsakomybė priimti sprendimą paimti vaiką iš nesaugios šeimos aplinkos“ (Žalimienė, Gvaldaitė 2020, p. 41). Rasta keletas skirtingų VTA specialisto apibūdinimų, tam reikalingų kompetencijų, kvalifikacinių reikalavimų bei keletas skirtingų dokumentų su išvardintomis jų darbo funkcijomis. Kadangi viena iš funkcijų yra „konsultuoja vaikus, tėvus, globėjus (rūpintojus), įtėvius, švietimo, socialinius darbuotojus, kitus fizinius bei juridinius asmenis vaiko teisių apsaugos ir gynimo klausimais“ (*Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Vilniaus miesto vaiko teisių apsaugos skyriaus nuostatai 2023* (Žin. Nr. BV-112)) tikimasi, kad VTA specialistams bendraujant su šeimomis, kuriose įtariamas vaiko teisių pažeidimas, būtų informuojama apie konkrečias to specialisto atliekamas darbo funkcijas ir vaidmenį pagalbos procese.

Normatyvinis teisinis dokumentas	VTA specialistų darbo funkcijų įvardinimas	Specialisto vaidmens apibūdinimas
<i>2023 m. gegužės 9 d. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Vilniaus miesto vaiko teisių apsaugos skyriaus nuostatai</i> (Žin. Nr. BIV-112).	Skyriaus uždaviniai ir funkcijos	Vilniaus miesto vaiko teisių apsaugos skyrius
<i>2017 m. kovo 1 d. Vaiko teisių apsaugos skyriaus vyriausiojo specialisto pareigybės aprašymas</i> (Žin. Nr. A2-78)	Šias pareigas einančio valstybės tarnautojo funkcijos	Vaiko teisių apsaugos skyriaus vyriausiasis specialistas
<i>2018 m. birželio 27 d. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas dėl mobiliųjų komandų sudarymo, specialistų atrankos ir jų darbo tvarkos aprašo patvirtinimo</i> (TAR, Nr. 10785)	MK sudarymas ir jos funkcijos	Mobilios komandos specialistai

1 pav. VTA specialistų funkcijos

1.2.3. Pagalba kaip pagrindinis darbo tikslas

Po 2018 m. pertvarkos tokios specialistų funkcijos kaip šeimos situacijos vertinimas, vaiko paėmimo iš atstovų pagal įstatymą tvarka ir kt., yra labiau reglamentuotos. Tai gali būti pagalba

darbuotojams ar profesinei jų apsaugai, tačiau svarbu, kad reglamentavimas nebūtų smulkmeniškai detalus šiame kompleksiška ir dinamiškame darbe. Mokslininkai, analizuodami teisinius dokumentus taip pat pastebi, kad sąvoka „pagalba“ labiau siejama su socialinių paslaugų vaikui ir šeimai teikimu nei su VTA specialistų intervencijomis iškilus grėsmei vaiko saugumui (Žalimienė, Gvaldaitė 2020). Kaip buvo aptarta ankstesniame poskyryje (1.1) – VTAS yra socialinės apsaugos sistemos dalis, kurios funkcija – vaiko teisių apsauga ir dėl to vaiko inkluzija į jo gerovei, sėkmingai socializacijai reikalingas sistemas. Daroma prielaida, kad VTAS veikimo traktavimas kaip “pagalbos” tiek viešajame diskurse, tiek normatyviniuose teisiniuose dokumentuose ir kitur galėtų didinti šeimų, kurioms reikia pagalbos, pasitikėjimą bei mažinti jų priešišumą VTA specialistų atžvilgiu. Prie to prisidėtų ir sklandesnė komunikacija, visuomenės švietimas apie VTA specialistų funkcijas ir jų atliekamą profesinį vaidmenį.

Apibendrinant šiame skyriuje buvo analizuojami VTAS pagrindiniai darbo tikslai bei darbuotojų funkcijos siekiant geriau suprasti, ar tai derinasi su pagrindiniu socialinės apsaugos sistemos tikslu – socialine pagalba. Taip pat empirinėje tyrimo dalyje vienas iš uždavinių buvo išsiaiškinti, kiek tėvai suvokia VTA specialistų atliekamas funkcijas, todėl tikslinga buvo teoriškai jas išanalizuoti.

1.3. Šeimos dalyvavimas VTAS

Ankstesniuose skyriuose jau nagrinėta VTAS pasitelkiant socialinių sistemų teorijos koncepciją. H. Wagner remdamasis kitomis mokslinėmis teorijomis aprašė socialinių sistemų ribas kaip prasmės ribas: „socialinė sistema egzistuoja tik tol kol savo viduje jai pavyksta išlaikyti kitą prasmę nei aplinkoje, taigi, kad liktų prasmės skirtumas“ (2003, p. 11). VTAS šiuo požiūriu egzistuoja, kol komunikacija tarp dalyvių vyksta apie vaiko teisių gynimą, saugojimą ir su tuo susijusius klausimus, temas. Pavyzdžiui, įvykus smurtiniam vaiko teisių pažeidimui namuose, kai vaikas buvo sumuštas, kaimynai iškviečia policijos pareigūnus, kurie atvyksta kartu su VTAIT mobiliosios komandos specialistais. Šiuo atveju sistemos dalyviais tampa mobiliosios komandos specialistai, vaikas, policijos pareigūnai, atvykę į įvykio vietą, kaimynai, sureagavę dėl pranešimo ir tėvai, nes tarp visų šių dalyvių vyko komunikacija dėl įvykusio ar įtariamo vaiko teisių pažeidimo. Socialinių sistemų teorija skiria socialines sistemas nuo psichinių sistemų, kurios yra suprantamos kaip žmonės. Socialinės sistemos susideda iš komunikacijos, o tos komunikacijos aplinka yra žmonės, tiesiogiai dalyvaujantys komunikacijos procesuose (Wagner, 2003).

1.3.1. Tėvų samprata

Remiantis Lietuvos Respublikos įstatymais iki 2017 m. „teisėti vaiko atstovai yra tėvai, įtėviai, globėjai, rūpintojai ir kiti asmenys, kurie pagal įstatymą ar kitą teisės aktą privalo rūpintis vaiku, jį auklėti, globoti, jam atstovauti, ginti jo teises ir teisėtus interesus.“ Vėliau apibrėžimas buvo pakeistas į „Vaiko atstovai pagal įstatymą – vaiko tėvai, vaiką įvaikinus, – įtėviai, nustačius globą ar rūpybą, – globėjai ar rūpintojai, įstatymų nustatytais atvejais – valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija“ (LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas 1996 (Žin Nr. 33-807)). Magistriniame rašto darbe tėvai ar kiti teisėti vaiko atstovai yra tikslinė tyrimo grupė ir sutrumpintai vadinami tėvais (toliau – tėvai). Tėvai suvokiami kaip itin svarbūs VTAS dalyviai, kadangi visada yra įtraukiami į šią komunikaciją vaikui nesant pilnai pačiam už save atsakingam.

1.3.2. Apie aplinkybes kuriomis susiduriama su specialistais

Kad būtų galima geriau suprasti, kaip tėvai patenka į šią sistemą, tikslinga yra kelti klausimus, kokiais atvejais iškyla rizika vaiko teisių apsaugai ir kas yra vaiko teisių pažeidimai? Tėvų komunikacija su VTA specialistais neapsiriboja kritinėmis situacijomis, kai vaikas paimamas iš nesaugios aplinkos. Tėvai susiduria su VTA specialistais įvairiomis aplinkybėmis, įvykus ar neįvykus vaiko teisių pažeidimams:

- Dalis VTAS dalyvaujančių tėvų yra asmenys, kurie susidūrė su VTA specialistais dėl įtariamo vaiko teisių pažeidimo ir jis nebuvo nustatytas.
- Kita dalis tėvų bendravo su VTA specialistais dėl vaiko teisių pažeidimo, apie kurį buvo pranešta VTAĮT, tačiau tėvams ar kitiems vaiko teises pažeidusiems asmenims atsakius už nusižengimą įstatymų nustatyta tvarka tolimesnis vaiko teisių apsaugos komunikacijos procesas (*tai yra nebuvo vykdoma atvejo vadyba, nebuvo VTA specialistų apsilankymų namuose ar skambučių, VTA specialistai nebedalyvavo komunikacijoje*) nevyko.
- Gali būti dalis tėvų, kurie bendravo su VTA specialistais patys kreipdamiesi pagalbos ar dėl kitų čia neišvardintų priežasčių.
- Didžiausia dalis tėvų, patekusių į VTAS, yra iš šeimų, patiriančių socialinę riziką.

Visuomenėje šeimoms kyla įvairių rizikų ir iššūkių, kuriuos jos ne visada pajėgia įveikti savarankiškai. Šeimų gyvenimus gali trukdyti nedarbas, priklausomybės, smurtas, socialinių įgūdžių

stoka, taip pat, kai vykstant skyryboms, į santykių konfliktus būna įtraukiami vaikai. Socialinės problemos lemia įvairias neigiamai šeimai veikiančias pasekmes, kurios neleidžia šioms įsitvirtinti visuomenėje. Tokioms šeimoms nuo 2018 m. liepos 1 d. Lietuvoje gali būti pradėtas taikyti „atvejo vadybos procesas, apibrėžiamas kaip atvejo vadybininko koordinuojamos kompleksinės pagalbos vaikui ir jo tėvams organizavimas bei teikimas, siekiant jiems padėti įveikti iškilusius socialinius sunkumus, kurių sėkmingas sprendimas sudarytų prielaidas išvengti galimų vaiko teisių pažeidimų ir sudarytų sąlygas savarankiškai užtikrinti vaiko teises bei teisėtus interesus“. Atvejo vadybos komunikacija pradedama tada, kai vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistas nustato vaiko teisės pažeidimus (Nikolajenko, Raudytė 2023). Kitaip tariant, kai šeimai yra reikalinga pagalba dėl sunkumų, susijusių su nepilnamečio asmens auginimu, auklėjimu ir to asmens teisėmis bei interesais.

1.3.3. Apie tai, kas yra vaiko teisių pažeidimas

Siekiant geriau suprasti, kas yra vaiko teisių pažeidimai, tam tikra prasme nurodantys VTAS kaip socialinės sistemos prasmę ribą, pradėkime nuo to, kad vaiko gerovė šiuolaikine samprata apima tokias sritis kaip būstas, materialinė situacija, sveikata, švietimas, subjektyvi šeimos ir vaiko gerovė, pilietinis dalyvavimas, vaikų santykiai, rizika ir saugumas. Ši gerovė yra apibrėžiama remiantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje įtvirtintų principų įgyvendinimu:

- vaiko apsaugos nuo bet kokios formos diskriminacijos formų užtikrinimas;
- geriausių vaiko interesų tenkinimas;
- teisės gyventi ir vystytis užtikrinimas;
- teisės reikšti savo nuomonę realizavimas (Naujenienė, Ruškus 2020).

Išvardintuose principuose bei gerovės sampratoje galime įžvelgti subjektyvumo, kadangi visi principai gali būti suprantami skirtingai, tačiau teoriškai vykstant šių principų nepaisymui, tai yra vaiko gerovei iškilus grėsmei yra laikoma, kad įvyksta vaiko teisių pažeidimai ir šeima gali atsidurti VTAS. Tėvai privalo rūpestingai įgyvendinti savo teises bei atsakomybes atsižvelgdami į vaikų amžių, brandą, sukurti saugią ir palaikančią vaikams aplinką, nors gana dažnai vaikus tenka ginti nuo pačių artimiausių žmonių. Tėvai priiminėja sprendimus dėl vaikų auklėjimo metodikos, mitybos, ugdymo, lavinimo, gydymo ir kitus, tačiau ypatingą grėsmę vaikams gali kelti prasta mityba, skurdas, ligos, socialinė atskirtis, nepriežiūra ir kita. „Rūpinimasis vaiko teisėmis jau ankstyvoje vaikystėje padeda užkirsti kelią asmeninėms, socialinėms ar mokymosi problemoms vidurinėsios vaikystės ar paauglystės metu. Laiku

pastebėjus vaiko teisių pažeidimus šeimoje, būtina vaiką apsaugoti nuo tolesnių didesnių problemų, suteikiant šeimai paslaugas arba kraštutiniu atveju suteikiant vaikui alternatyvias globos paslaugas. Deja, vis dar yra asmenų, įsitikinusių, kad vaiko teisės yra tik deklaratyvios ir laikytinos tėvų teisių katalogo dalimi“ (Žiobienė 2022). Keletas įstatymiškai apibrėžtų sąvokų apibendrina vaiko teisių pažeidimo sampratą:

- „Fizinė bausmė - vaiko drausminimas, kai fizinis veiksmas naudojamas fiziniam skausmui, net ir nedideliame, sukelti ar fiziškai kankinti vaiką arba pažeminti jo garbę ir (ar) orumą. Fizinė bausmė nelaikoma pagal įstatymą skiriamos ar taikomos bausmės ir kitokios teisėtos poveikio priemonės nepilnamečiams.“
- „Reikšminga žala sveikatai – fizinio, seksualinio, psichologinio smurto prieš vaiką arba vaiko nepriežiūros ar smurto stebėjimo (kai vaikas yra smurto liudininkas) pasekmė, pasireiškianti vaiko fizinės ir (ar) psichinės sveikatos ir (ar) normalios raidos sutrikdymu.“
- „Smurtas prieš vaiką – veikimu ar neveikimu vaikui daromas tiesioginis ar netiesioginis tyčinis fizinis, psichologinis, seksualinis poveikis, jeigu dėl to vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata, normali raida, jam sukeltas skausmas ar pavojus gyvybei, sveikatai, normaliai raidai ar pažeminta vaiko garbė ir (ar) orumas. Smurtu prieš vaiką taip pat laikoma vaiko nepriežiūra. Smurtu nelaikomi veiksmai, kuriais prieš vaiką panaudojama fizinė jėga ir vaikui sukeliamas fizinis ar psichinis skausmas, kai šiais veiksmais siekiama išvengti didesnio pavojaus vaiko fiziniam ar psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei ir to negalima pasiekti kitomis priemonėmis.“
- „Vaikui nesaugi aplinka – vaiko gyvenamoji ar kita aplinka, kurioje kyla pavojus vaiko gyvybei, sveikatai ar normaliai raidai dėl nepriežiūros, smurto ar kitų socialinės rizikos veiksnių.“ (*Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas 1996* (Žin. Nr. 33-807)).

1.3.4. Apie vaiko teisių pažeidimus šeimoje

Vienas iš vaiko teisių apsaugos nagrinėjimo aspektų yra šeimos svarba vaiko gyvenime. Vaikas pasak socialinių sistemų teorijos suvokiamas kaip atskiras asmuo, psichinė sistema, tačiau yra priklausantis nuo šeimos, kurioje auga, sistemos – VTAS paslaugų gavėjų socialinės sistemos. VTAĮT, nors yra orientuota į vaiko apsaugą, komunikuoja su tėvais, paslaugas organizuoja visai šeimai. Visgi pastebima, kad trūksta mokslininkų, politikų ir kitų visuomenės atstovų skiriamo dėmesio tėvų

tiesioginės atsakomybės ir galimybių analizei, todėl mokslininkai teigia, jog yra spręstinių problemų, susijusių su palankios aplinkos, kurioje vaikas augtų saugus ir sveikas, kūrimu (Lebedžinskienė, Bilbokaitė-Skiauterienė 2022). Aukščiau išvardintos aplinkybės ir pažeidimai, kai nepaisoma vaiko teisių, dažnai susiję su tėvų teisėmis ir pareigomis, nes vaiko teisių užtikrinimas prasideda šeimoje. Kaip jau minėta anksčiau, tėvams lengviau išsaugoti savo teises ir būti pareigingiems vaikų atžvilgiu, kai užtikrinamas VTAS sklandumas valstybės lygmeniu. Tuo remiantis galima teigti, kad VTAS kontekste prasminga yra žiūrėti į pagalbą šeimai kompleksiskai ir neapsiriboti vien vaiko teisėmis ir interesais. Mokslininkai atlikdami tyrimus taip pat pastebi, kad nors vaikų saugumas, gerovė ir teisės aiškiai privalo išlikti vaiko teisių apsaugos prioritetu, itin svarbu nusigręžti nuo išskirtinai „apsaugoti vaiką“ filosofijos atpažįstant paramos tėvams reikšmę ir svarbą šiame kontekste (Hardy, Darlington 2008).

Moksliniai tyrimai rodo, kad tėvai veikia vaiko asmenybę, nes būsimų suaugusiųjų sėkmingą psichologinę adaptaciją lemiantys veiksniai yra vaiko aplinkos, fizinio ir psichologinio rūpinimosi juo būtent tarp antrų ir šeštų gyvenimo metų kokybiniai rodikliai. Socialinė aplinka, kuri prasideda šeimoje, teigiamai arba neigiamai veikia socialinio išsivystymo lygį, nuo kurio priklauso adaptuotas individo elgesys įvairiose situacijose (Juodraitis 1999). Tėvai, patenkantys į atvejo vadybos, socialinio darbo procesą, į VTAS kaip klientai – patys gali patirti įvairių psichologinių bei socialinių iššūkių, kurių pasekmės gali lemti žalą vaikams.

Aiškinantis vaiko teisių pažeidimų priežastis būtų galima pasitelkti įvairias psichologines perspektyvas, tokias kaip biologinė, psichodinaminė, elgesio ir socialinio mokymosi, kognityvinė arba humanistinė, kurios padeda geriau suprasti žmonių elgesio ir daromų gyvenimo pasirinkimų kompleksiskumą. Pagalbos specialistams svarbu stengtis žvelgti į klientus „holistiškai“ – kaip į unikalią visumą, derinant įvairius išvardintus psichologinius modelius. Keletas pavyzdžių, remiantis skirtingais psichologiniais modeliais, kaip gali būti aiškinamas šeimos patekimas į VTAS:

- *Biologinė perspektyva.* Įgimtų žmogaus poreikių ar tam tikrų biologinių procesų nesupratimas gali lemti tėvų auklėjimo ypatumus. Pavyzdžiui, tėvai gali nesuprasti, kodėl kūdikis vėl sugadino kątik tėvų pakeistą vystyklą ir dėl to ant kūdikio pykti, laikyti kūdikio veiksmus tyčiniiais ir už tai jį bausti taip pažeisdami vaiko teises.
- *Psichodinaminė perspektyva.* Žmonės, kovodami su nerimu ar liūdesiu, imasi gynybos mechanizmų. Pavyzdžiui tėtis, turintis nepagydoma liga sergantį vaiką, gali tai neigti ir nevesti vaiko pas daktarus, neatliepti tam tikrų vaiko poreikių. Reikia pagalbos padedant tėčiui pripažinti tiesą, nes neigimas, nors ir padeda jam apsiginti nuo liūdesio, šiuo atveju yra žalingas.

- *Elgesio ir socialinio išmokimo perspektyvos.* Pavyzdžiui, paauglys, nuolat girdėjęs namuose mamos menkinimą ir kritiką jo atžvilgiu, patirdamas psichologinį smurtą suvokia save kaip „nevykėlį“, išmoksta bejėgiškumo. Mama savo ruožtu galimai tokį auklėjimo būdą yra išmokusi iš savo vaikystėje patirto santykio su tėvais.
- *Kognityvinė perspektyva.* Remiantis kognityvine perspektyva galima padėti iškreiptą savo paveikslą matantiems žmonėms. Pavyzdžiui, mama serga depresija, kurią paskatina neteisingai pagrįsti mąstymo modeliai. Ji kaltina save, kad neturi darbo ir prašo pagalbos, nes jaučiasi esanti pati blogiausia motina savo paaugliui vaikui – tokiu atveju pagalbos specialistas gali suvokti, kas vyksta ir sustiprinti, padėti kitaip interpretuoti gyvenimą.
- *Humanistinė perspektyva.* Žmonių potencialas vystytis, būti kūrybingiems ir išreikšti save visada egzistuoja, tačiau esant nepalankioms aplinkybėms gali būti nepažadintas. Gali būti, kad tėvams sudėtinga pasirūpinti savo pačių ir vaikų emocine sveikata, megzti artimus ir meilūs ryšius tarpusavyje, nes namuose visada šalta, stinga maisto ir vandens (Sutton 1999).

Šie pavyzdžiai veda prie išvados, kad tėvų elgesį vaiko atžvilgiu dažniausiai lemia tam tikros pagalbos ir paslaugų poreikis – informacijos, emocinės paramos, fiziologinių poreikių patenkinimo ar kitų – o ne sąmoningai tyčinis noras pakenkti savo vaikams. Svarbu apie tai mąstyti galvojant ir apie VTAS tobulinimą bei kūrimą, kad ši būtų nukreipta į pagalbą, atliktų savo socialinės apsaugos sisteminę funkciją, ir nebūtų VTAS dalyvių ir/ar kitų visuomenės narių interpretuojama tik kaip drausminė priemonė.

1.3.5. Apie tėvų nuomonę

Kadangi magistrinis tiriamasis darbas yra orientuotas į VTA specialistų profesinį elgesį tėvų nuomone, tikslinga išanalizuoti nuomonės sąvoką ir jai įtaką darančius veiksnius. Žodynuose nuomonė apibrėžiama kaip mintys ar įsitikinimai apie kokį nors daiktą, reiškinį, žmogų arba grupės žmonių mintys ar įsitikinimai apie ką nors (Cambridge dictionary 2024). Tai yra “subjektyvus žinojimas, įsitikinimas, pažiūra, nusimanymas, nuovoka. Dažnai nuomonę lemia emocijos, tam tikrų reiškinų ar idėjų interpretacija, asmeninis patyrimas. Tam, kad nuomonė taptų faktu ar tiesa, būtinas įrodymas. Tas pats faktas gali sukelti skirtingas nuomones. Įvairiuose moksluose (pavyzdžiui, ekonomikoje, filosofijoje) nuomone grįsta analizė vadinama normatyvine; jai priešinga mokslinių stebėjimų rezultatais paremta pozityvinė analizė. Nuomonės gali būti įtikinančios, pasitelkus nuomonę galima manipuluoti kitų

žmonių mąstymu ir jausmais.” Pirmieji nuomonę ir žinojimą (išmanymą) išskyrė dar Senovės Graikijos filosofai, pavyzdžiui, Platonas (Visuotinė lietuvių enciklopedija 2024).

Taigi, nors kiekybiniu tyrimu darbe bus siekiama ištirti vaiko teisių specialistų elgesio normas, tai bus daroma remiantis tėvų nuomone, todėl atsižvelgiama, jog ši neprilygsta žinojimui ar išmanymui (pozityvistiniu požiūriu). Tai, su koku specialistų elgesiu tėvai mano susiduriantys nėra tolygu faktiniam susidūrimui su tam tikromis specialistų elgesio apraiškomis. Visgi įvairiausiuose šiuolaikiniuose tyrimuose ir studijose akcentuojamas angliškasis terminas „expertise-by-experience“, reiškiantis, kad socialinių paslaugų gavėjai yra geriausi savo patirčių ekspertai, tampa vis reikšmingesniu socialinio darbo lauke. Žmonių, gaunančių socialines paslaugas, nuomonės, požiūrio, jų balso integracijos į socialinių paslaugų vystymąsi ir teikimą praktika yra vienas iš esminių veiksnių socialinio darbo kokybei (Fox 2020). Šiuo požiūriu magistriniame darbe VTA specialistų elgesio apraiškos analizuojamos remiantis tų, kurie tiesiogiai susiduria su VTA specialistais, nuomone.

Kaip pavyzdys apie nuomonės įtaką paslaugų organizavimo ir teikimo kokybei paminėtinas Australijoje atlikto kokybinio tyrimo turinys. Giluminiai interviu buvo imami iš tėvų, bendravusių su VTA specialistais dėl vaikams nustatytos žalos, teisių pažeidimų arba didelės rizikos patirti žalą. Tyrimo duomenimis tėvų patiriama formali specialistų parama ir intervencijos buvo nepakankamos, netinkamos, o tai prisidėjo prie dar daugiau streso ir negebėjimo susidoroti su patiriamais iššūkiais vaiko teisių apsaugoje. Tėvų patirtys rodo, kad paslaugos, kuriomis reikšmingai ir pozityviai įsipareigojama santykiui, paramai tėvams, su aiškiai iškomunikuotais ir susitartais lūkesčiais vieniems iš kitų, labiau tikėtina, kad suteiks pozityvių rezultatų siekiant su pagalba vaikui ir šeimai susijusių tikslų (Hardy, Darlington 2008). Dar vieno užsienio autorių atlikto tyrimo duomenys rodo, kad remiantis skirtingų VTAS dalyvių (paslaugų teikėjų ir gavėjų) interviu duomenimis specialistų rėmimasis sprendimų priėmimo algoritmais neužtikrina šių algoritmų sistemos teisingumo ir sąžiningumo (Brown, Chouldechova et al 2019).

Taigi, vien tik algoritmais grįsti sprendimų priėmimai neatsižvelgiant į individualią situaciją taip pat gali būti vienas iš veiksnių, lemiančių tėvų nepasitikėjimą vaiko teisių apsaugos specialistais, formuoti atitinkamą nuomonę. Analizuodami tėvų nuomones, autoriai formulavo išvadas apie viso to poveikį socialinių paslaugų vaiko teisių apsaugos srityje teikimui. Interviu analizėse ir išvadose galima įžvelgti, kaip tėvų nuomonę lemia emocijos, tam tikrų reiškinių ar idėjų interpretacija bei asmeniniai patyrimai susidūrimų su formalių institucijų darbuotojais, atsakingais už vaiko teisių apsaugą, kontekste.

Socialinio darbo praktika, kaip ir vaiko teisių specialistų, pasak mokslininkų, Lietuvoje vis dar labiau orientuota į kontrolę, nors „labai reikia streso mažinimo, vaiko ir šeimos atsparumo didinimo,

darbo ir šeimos derinimo priemonių, įgalinančių šeimas keistis“ (Tamutienė, Auglytė 2018). Institucinės agresijos, tai yra tam tikrų prievartos veiksmų naudojimo prieš paslaugų gavėją problema būdinga ir VTA specialistams, kurie atsakingi už vaiko paėmimą iš šeimos (Žalimienė, Gevorgianienė et al 2021), tai dar vienas veiksnys, darantis įtaką tėvų nuomonei apie specialistų darbą.

Tekste minimi tyrimai rodo, kaip susidūrimai su VTA specialistais ir specialistų elgesys gali formuoti tėvų nuomonę, tačiau nuomonei ar tam tikroms reakcijoms, elgesiui specialistų atžvilgiu, gali daryti įtaką ir ankstyvos pačių tėvų trauminės patirtys. Keliai nuo patirčių ankstyvoje vaikystėje iki psichosocialinių problemų yra kompleksiški, tačiau žalingos aplinkos ankstyvame amžiuje skatina padidėjusį susijaudinimą ir tam tikrų neurocheminių elementų gamybą smegenyse, kurie aktyvuoja gyvūnų, tarp jų žmogaus, automatizuotą „kautis, bėgti arba sustingti“ atsaką. Šie pokyčiai smegenyse laikui bėgant gali destabilizuoti emocinę reguliaciją, socialinę prierašumą, impulsų kontrolę ir kognityvinį apdorojimą. Kai anksčiau traumą(-as) patyrę asmenys susiduria su stresu (pavyzdžiui, kai į namus atvyksta VTA specialistai), jų emocijos gali suintensyvėti ir tapti nekontroliuojamos, jie gali su šiomis emocijomis tvarkytis netoleruotinais būdais, netinkamu elgesiu (Levenson 2017). Tokiu pačiu principu trauminės patirtys gali lemti nepasitikėjimą pagalbos specialistais, neigiamą nusiteikimą jų atžvilgiu, nes instinktas „bėgti-kautis-sustingti“ gali kilti net ir tada, kai aplinka „čia ir dabar“ jau nebėra priešiška, tačiau asmenų patiriamas stresas iššaukia minimas reakcijas.

Galiausiai aprašyti veiksniai gali turėti lemiamos įtakos viešojo diskurso formavimui, o viešasis diskursas taip pat formuoja ir tėvų nuomonę. Kaip ir socialiniai darbuotojai, VTA specialistai atlieka svarbų vaidmenį formuodami savo darbo įvaizdį viešojoje erdvėje, tai yra aktyviai dalyvaudami ir būdami girdimais, matomais įvairiose viešinio erdvėse. Tokiu būdu VTA specialistai, kaip ir socialiniai darbuotojai, gali skleisti informaciją apie savo darbo prasmę, kokybę, metodus ir kita, o tai daro įtaką visuomenės narių diskusijų apie profesinį elgesį kontrolei (Lundalv 2019).

Mokslinių tyrinėjimų apie viešąjį diskursą išvadose akcentuojama skirtingų VTAS dalyvių išklauso, taip pat kognityvinės bei elgesio įtakos „neišsakytomis tiesoms“ supratimo svarba. VTA specialistams būtina jautriai reaguoti, būti reflektivesniems vaiko paėmimo iš šeimos situacijose, gilintis į šeimos kontekstą, vaiko poreikius ir jausmus, pateikiant šeimai paaiškinimus apie priimamus sprendimus ir parodant supratingumą. Kai išklausomos skirtingų situacijų dalyvių perspektyvos, galima realiau suvokti įvykius ir sukurti konstruktyvesnę visuomenės nuomonę. Kai kurių vaiko teisių apsaugos dalyvių grupių nuomonės yra ignoruojamos arba ištrinamos iš medių. Viešai publikuojamų straipsnių, vaizdo įrašų ar kitų šaltinių autoriai turėtų jautriai atsirinkti istorijas, jų šaltinius ir pateikimo būdą, nes visuomenės nuomonės formavimas daro įtaką ir specialistų santykio su paslaugos gavėjais šablonams

(Šumskienė, Charenkova et al 2022). Tėvų priešiškus VTA specialistų atžvilgiu gali lemti ir atitinkamai priešišką specialistų elgesį, o šis elgesys savo ruožtu formuoti visuomenės nuomonę, „pasitikėjimą Tarnyba ir jos darbuotojais“ (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2024).

Taigi, tėvai yra svarbūs VTAS dalyviai, dalyvaujantys šioje sistemoje tol, kol komunikacija tarp dalyvių vyksta apie vaiko teisių pažeidimus ir su tuo susijusius klausimus. Skyriuje apžvelgtos aplinkybės, kuriomis tėvai patenka į šios sistemos prasmės ribas, taip pat aprašyta vaiko teisių pažeidimų samprata. Šeima kaip VTAS paslaugų gavėjų sistema reikalauja holistinio požiūrio, neapsiribojant išskirtinai vaiku, į kurio apsaugą ir teisių gynimą prioritetiškai orientuota VTAS. Galiausiai skyriuje aprašyta tėvų nuomonės samprata, reikšmė VTAS lauke, kai tėvai yra geriausi savo patirčių ekspertai. Tėvų nuomonei įtaką darantys veiksniai: emocijos, tam tikrų reiškinių ar idėjų interpretacija bei asmeniniai patyrimai. Tėvų nuomonę veikia tiek VTA specialistų elgesys ir komunikacija jų atžvilgiu, tiek pačių tėvų ankstyvos trauminės patirtys, tiek viešosios nuomonės formavimas. Tiek pagilintos žinios apie VTAS, tiek apie VTAIT dirbančius specialistus bei tėvus kaip pagrindinius sistemos dalyvius, naudingos toliau nagrinėjant profesinės VTA specialistų etikos koncepcijas.

1.4. Teorinių profesinės etikos koncepcijų aptarimas

1.4.1. Etikos samprata

Etika gali būti apibrėžiama kaip filosofijos šaka, tirianti žmogaus elgesio principus, standartus, jų normas gėrio ir blogio aspektu (Visuotinė lietuvių enciklopedija 2024). Socialinės apsaugos sistemoje etikos apibūdinimų yra įvairių, tačiau trumpiau, mokslininkų teigimu, galima išskirti dvi šioje srityje aktualias sąvokas:

- *Priežiūros/rūpinimosi etika* (anglų kalba: „ethic of care“) - orientuota į santykių palaikymą reaguojant į kitų poreikius ir vengiant įskaudinimo;
- *Teisingumo etika* (anglų kalba: „ethic of justice“) – orientuota į pareigos, teisingumo ir sąžiningumo palaikymą taikant standartus, taisykles ir moralės principus.

Šie du etikos režimai yra lyg etinių sprendimų priėmimo pagrindai. Pasak mokslininkų teisingumo etika yra orientuota į universalumą, siekia sprendimų ir apibrėžimų, kurie galėtų būti taikomi įvairioms panašioms situacijoms. Tuo tarpu priežiūros/rūpinimosi etika orientuota į specifiškumą, moralinį mąstymą, kuriuo remiantis siekiama pilnai apibūdinti ar atsižvelgti į konkretų atvejį (Juujarvi, Kallunki, Luostari 2020). Socialinio darbo srityje, kaip ir vaiko teisių apsaugos - etikos kodeksai, yra reikalingi,

tačiau jie negali būti apibrėžti per daug detalai, nes skirtingose situacijose specialistai turi reaguoti ir elgtis lanksčiai, vengti rigidiškumo, kad būtų reaguojama į klientų poreikius, užtikrinamos žmonių teisės, išlaikomas teisingumas, sąžiningumas.

Socialiniai darbuotojai turi glaudžią sąsają su VTA specialistais, priklauso tai pačiai socialinės apsaugos sistemai Lietuvoje, o iš darbo autorės socialinio darbo patirties, paslaugų gavėjų būna painiojami tarpusavyje. Magistrinio darbo tyrimo instrumentas sudarytas remiantis toliau tekste išvardintais normatyviniais teisiniais dokumentais bei pagrindiniais socialinio darbo etikos standartais. Remiamasi nuostata, pagrįsta socialinių sistemų teorija, kad VTA darbuotojų kaip pagalbos specialistų, dirbančių su ta pačia žmonių grupe, priklausančių tai pačiai socialinės apsaugos sistemai, etikos principai neturėtų pasižymėti dideliu skirtumu nuo socialinio darbo etikos principų.

2019 m. (prieš keturis metus) buvo išleisti du normatyviniai teisiniai dokumentai Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymu. Dokumentuose bendrai aprašomi visiems VTAIT dirbantiems VTA specialistams galiojantys principai:

- Dėl Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, elgesio standarto patvirtinimo;
- Dėl Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, etikos kodekso patvirtinimo (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2023).

Elgesio standarte aprašomos asmenų aptarnavimo ir bendravimo sąlygos, taisyklės bei sudėtingų situacijų valdymas. Etikos kodekse – tarnybos darbuotojų etikos principai. Kaip pastebi ir išsamiau teisinius dokumentus nagrinėję mokslininkai – „tarnybos Etikos kodekse pasigendama konfidencialumo principo aprašymo, turinio ir taikymo galimybių atskleidimo“ (Žalimienė, Gvaldaitė et al 2020).

1.4.2. Apie specialistų vaidmenis ir jiems būdingą (ne)etišką elgesį

Viena vertus, VTA specialistai, jausdami stiprias emocijas vaiko paėmimo iš šeimos situacijose, gali stengtis savo emocijų atvirai nerodyti, kontroliuoti pyktį bei elgtis užtikrintai, tinkamai visose situacijose. Net susidurdami su etinėmis dilemomis, sudėtingomis situacijomis, gali stengtis atlikti savo pareigas laikydamiesi įstatymų, nuostatų, tarp jų etikos kodekso, elgesio standarto. Kita vertus, negatyvios nuostatos klientų atžvilgiu elgesiu bei emocijomis gali būti išreikštos atvirai, nukrypstant nuo

etikos normų. Negatyvios nuostatos lemia potencialą atsirasti smurtiniam galios panaudojimui nelygiaverčiuose santykiuose su klientais (Šumskienė, Charenkova 2021).

Smurtinis galios panaudojimas, elgesys, nukrypstantis nuo etikos standartų, gali reikštis per tam tikrą vaidmenį, kurį gali prisiimti VTA specialistas. Pati VTAS autopoetiškai gali kurti ir komunikuoti atitinkamą specialisto įvaizdį. Vaidmuo gali būti, pavyzdžiui, labiau kontroliuojantis ir baudžiantis, nei padedantis, nors pagalba yra pagrindinis VTAS kaip socialinės apsaugos sistemos dalies tikslas, ir tokiu būdu nukrypti nuo etikos normų.

Siekiant geriau suprasti, kaip VTA specialisto vaidmuo gali pasireikšti elgesiu, nukrypstančiu nuo etiško elgesio standartų, pateikiamas pavyzdys yra kokybinio tyrimo metu atlikto interviu su VTA specialistu jo paminėtas VTAIT tikslų palyginimas su Policijos pareigūnų – „ginti, saugoti ir paimti vaiką“ sulyginama su „ginti, saugoti, padėti“ (Šumskienė, Charenkova 2021). Žodis „padėti“ palyginime sukeičiamas su „paimti vaiką“, kas lyg nurodo labiau kontrolės ir baudmės nei pagalbos funkciją. Policijos pareigūnai savo darbe prisiima skirtingus vaidmenis, kurie pasižymi atitinkamai padedančiu arba kontroliuojančiu, baudžiančiu elgesiu, panašiai kaip ir VTA specialistai, todėl dabar bus aptariamas policijos pareigūnų vaidmenų pavyzdys.

Policijos pareigūnų elgesys turi atlikti dvi sudėtingai suderinamas funkcijas – žmogaus elgesio kontrolės bei socialinės, asmeninės pagalbos teikimo, šios funkcijos mokslininkų vadinamos „dvigubu mandatu“. Kad šis mandatas būtų įgyvendintas, policijos pareigūnai turi derinti skirtingus „socialinio darbuotojo“ ir „policininko“ vaidmenis. Šie vaidmenys apibūdina atitinkamą elgesį su klientais:

- a) siekimas padėti išspręsti asmenines problemas, konsultavimas, nukreipimas į kitus socialinius partnerius, pagalba ieškant darbo, įgyjant išsilavinimą, socialinės, psichologinės, emocinės pagalbos suteikimas;
- b) netinkamo elgesio kontrolės bei teisinių ir organizacinių reikalavimų laikymosi užtikrinimas griežtai, per šaltą ir kontroliuojantį santykį.

Griežti reglamentai ir subordinuota policijos pareigūnų veikla gali lemti jų polinkį labiau į „policininko“ vaidmeniui būdingą elgesį. Šiam vaidmeniui ir atitinkamam elgesiui gali daryti įtaką ir kriminologų akcentuojama Lietuvos baudžiamoji politika, baudimo kultūra (Nikartas, Paliauba, Tereškinas 2021). Pareigūną ir jo darbą sieja įstatymai ir profesinė etika, tam suderinti reikalingos ne tik teorinės žinios, įstatymų žinojimas bei išmanymas, tačiau ir tinkamas elgesys, įvaizdis, kruopštumas bei moralė (Aleknavičiūtė, Paurienė 2022).

Taip pat ir VTA specialistų darbe reikalingos aukštos kompetencijos siejant įstatymų užtikrinimą ir profesinę etiką. Pateikta informacija, pareigūnų „dvigubo mandato“ pavyzdys leidžia daryti prielaidą,

kad su vaiko teisėmis susijusių sprendimų algoritmai, egzistuojantys VTAS, tokiu pačiu principu gali lemti VTA specialistų, kaip ir pareigūnų, polinkį į „policininko“ vaidmeniui būdingą elgesį, pasižymintį nukrypimais nuo etiško profesinio elgesio normų. VTA specialistų darbe taip pat susiduriama su etinėmis dilemomis, sudėtingomis situacijomis ir su tuo susijusiais vaidmenų konfliktais, kai siekiama užtikrinti vaiko teises, jas apginti ir padėti šeimai – tai gali būti daroma vadovaujantis „policininko“ arba „socialinio darbuotojo“ vaidmeniui būdingu elgesiu.

1.4.3. Apie pateisinamą ir nepateisinamą neetišką elgesį

Įstatymiškai apibrėžta, kad „smurtu nelaikomi veiksmai, kuriais prieš vaiką panaudojama fizinė jėga ir vaikui sukeliamas fizinis ar psichinis skausmas, kai šiais veiksmais siekiama išvengti didesnio pavojaus vaiko fiziniam ar psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei ir to negalima pasiekti kitomis priemonėmis“ ((*Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas 1996* (Žin. Nr. 33-807)). Tai reiškia, kad tam tikras VTA specialistų elgesys, kuris gali būti vadinamas agresija darbo vietoje arba laikomas instituciniu smurtu, nukrypstantis nuo etikos normų, įstatymiškai gali būti pateisinamas vaiko paėmimo iš šeimos situacijose. Specialistams reikia nustatyti, ar yra didesnio pavojaus grėsmė ateityje, ir elgtis atitinkamai. Šioje srityje vadovaujantis vien algoritmais gali būti nepakankamai užtikrinamas sprendimų priėmimo sąžiningumas (Brown, Chouldechova et al 2019) ir tokiu būdu padaroma žala gali būti pateisinama net ir tada, kai ji nepadeda išvengti didesnio pavojaus vaikui.

Kaip agresija darbo vietoje yra apibūdinamas specialistų elgesys, apimantis tiek fizines agresijos formas, tiek veiksmus, nesusijusius su fizine agresija: nuo tiesioginės agresijos, pasireiškiančios verbaliai (patyčios, užgauliojimas, gąsdinimas, grasinimas) iki netiesioginės (konfidencialumo pažeidimai). Agresija gali reikštis kaip emocingos darbuotojo reakcijos, kontroliuojantys, instrumentiniai, proaktyvūs veiksmai institucijos įgaliojimu, priešiškus kliento atžvilgiu. Nors kartais tokie veiksmai yra pateisinami (kaip minėta 1.4.3. poskiryje), labai svarbu atsižvelgti į tai, kaip tai yra daroma – kaip vaikas paaimamas iš šeimos. Gali būti, kad nepateisinamai agresyvaus elgesio priežastis yra nesuvaldomas stresas sudėtingose situacijose dėl kilusio bejėgiškumo, jaučiamo nesaugumo darbo vietoje, kontrolės praradimo jausmo. Streso įveikimo būdai gali būti kliento objektyvizavimas, kai nesiskaitoma su kliento nuomone, neatsakoma į klausimus, nutylima informacija. Agresija taip pat gali būti interpretuojama kaip žemos moralės bei neprofesionalumo darbe problema arba institucinės agresijos aplinkos padarinys (kai patiriama agresija darbo vietoje iš bendradarbių, vadovų ar klientų) (Žalimienė, Gevorgianienė 2020).

Agresija darbo vietoje arba institucinis smurtas abiem atvejais – kai tai yra pateisinama ir kai nėra pateisinama, daro neigiamą įtaką darbuotojų darbo kokybei (netinkamo elgesio, kuris kenkia klientams arba pateisinamo agresyvaus elgesio poveikio darbuotojų savijautai prasme). Agresyvus elgesys nukrypsta nuo elgesio normų, aprašomų VTAĮT elgesio standarte ir etikos kodekse.

1.4.4. Etikos standartai

Apžvelgiant Lietuvos VTAĮT darbo etiką apibrėžiančius dokumentus pastebima: kaip ir daugumoje Lietuvos etikos kodeksų, įsakymuose dėl elgesio standarto ir etikos kodekso, dokumentų paskirtis ir uždaviniai formuluojami vartojant teigiamą atspalvį turinčius veiksmažodžius, tokius kaip *apibrėžti (veiklos ir elgesio principus)*, *didinti (visuomenės pasitikėjimą)*, o tam tikrų veiksmažodžių pasirinkimas gali būti psichologiškai svarbus darbuotojų įkvėpimui atitinkamai veikti. Taip pat pastebima, kad etikos kodekso tikslas orientuotas ir į vidinę institucijos aplinką, ir į išorinę komunikaciją (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2023; Palidaskaitė 2010). VTA specialistų etikos kodekse išvardinti principai, kuriuos turi atitikti elgesys, kad būtų laikomas etišku: pagarba žmogui; atsakomybė; vaiko interesų pirmumas; nešališkumas ir sąžiningumas; profesionalumas; bendradarbiavimas; pavyzdingumas; skaidrumas ir atvirumas (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2023).

Užsienio literatūroje mokslininkės S. Banks knygoje „Socialinio darbo etika ir vertybės“ (2021) išvardinami keturi pagrindiniai socialinio darbo etikos principai. Pastebima, kad šie principai asocijuojasi su keturiais bažnyčios socialinio mokymo principais. Pirmasis socialinio darbo etikos principas „pagarba asmens apsisprendimo teisei ir šios teisės skatinimas“ apima *asmens orumo* principą (žmogaus dalyvavimas, aktyvumas sprendžiant problemas, pagarba žmogaus teisėms). Antrasis „asmens gerovės ir gerbūvio skatinimas“ – apima *bendrojo gėrio* principą (visuomeninio gyvenimo sąlygų visuma, leidžianti asmenims pasiekti gerovę). Trečiasis „lygybė“ – apima *solidarumo* principą (atkaklus ir tvirtas siekis bendrojo gėrio, proporcingas pasidalinimas tiek gerovės, tiek problemų bei kompensuojamos tam tikrų grupių priemonės kitų grupių atžvilgiu – kad būtų lygios galimybės siekti tikslų). Na ir ketvirtasis „paskirstomasis teisingumas“ – *subsidiarumo* (struktūrinis valstybės ir visuomenės tvarkos principas, ir išreiškia nuostatą, kad neteisinga yra didesnėms ar aukštesnėms visuomenės institucijoms pavesti tai, ką gali atlikti mažesnės institucijos. T.y. turi būti veikiama “iš apačios į viršų”) (Visuotinė Lietuvių enciklopedija 2024).

Pagrindiniai S. Banks aprašyti socialinio darbo etikos principai, kurie galėtų būti taikomi ar reflektuojami VTAS, siekiant teikti socialinę pagalbą, plačiau paaiškinami ir pateikiami kartu su

magistrinio tyrimo anketoje naudotais profesinio elgesio apraiškų pavyzdžiais (suformuluotais remiantis VTAIT elgesio standartu ir etikos kodeksu (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2023)):

1. *Pagarba asmens apsisprendimo teisei ir šios teisės skatinimas* (anglų kalba: „respect for and promotion of individuals’ rights to self-determination“). Atkreiptinas dėmesys, kad „pagarba žmogui“ nebuvo išskirta kaip atskiras principas, ji įeina į pagarbą asmens apsisprendimo teisei. „Pagarba žmogui“ yra pamatinis moralės principas. Pirmojo principo kontekste akcentuojama, jog yra negatyvi apsisprendimo teisė (leidimas asmeniui elgtis taip, kaip nori) ir pozityvi (sukūrimas sąlygų, kurios leidžia asmeniui labiau apsispręsti pačiam). Šis principas akcentuoja asmens dalyvavimą, įtraukimą (leidimą klientams pasisakyti) ir įgalinimą (klientų įgūdžių ir pasitikėjimo savimi vystymą, kad galėtų patys priimti sprendimus). Nors šis principas yra moraliai pamatinis socialinio darbo lauke, ne visada teisinga yra skatinti asmenų teises kitų žmonių teisių sąskaita. VTA specialisto elgesio apraiškų pavyzdžiai (įtraukti į tyrimo anketą), kai pažeidžiamas pirmasis etikos principas:
  - a) bendraudamas su vienu iš tėvų nepakankamai įsiklauso, atsižvelgia į jo nuomonę, pageidavimus;
  - b) bendraudamas su vaiku nepakankamai įsiklauso, atsižvelgia į jo nuomonę, pageidavimus;
  - c) apklausia vaiką tik tėvams girdint;
  - d) nesigilina į šeimos situaciją, dirba tik formaliai;
  - e) pažeidžia konfidencialumą atskleisdamas informaciją tretiesiems asmenims, nesusijusiems su pagalba šeimai, ar nesaugiai laikydamas, naudodamas konfidencialią informaciją;
  - f) nesuteikia pakankamai informacijos apie svarbiausias atliekamas procedūras;
  - g) neįtraukia aptarnaujamo asmens į sprendimų priėmimą, jų eigą.
2. *Aprūpinimo, gerovės skatinimas* (anglų kalba: „promotion of welfare or well-being). Šis principas yra atviras interpretacijoms priklausomai nuo to, kaip įsivaizduojamas žmogaus gerbūvis, asmens gerovė, taip pat nuo to, ar mes pritaikome savo asmeninį asmens gerovės suvokimą, ar siekiame suvokti ir pritaikyti aptarnaujamo asmens gerovės suvokimą. Taip pat šis principas priklauso nuo kultūros – nuo to, kas yra konkrečiame kultūriname kontekste žmogaus pamatiniai poreikiai arba kas indikuoja gyvenimo kokybę. Šiuolaikinio socialinio darbo praktikose šiuo antruoju principu stengiamasi atliepti specifinių asmenų grupių geriausius interesus (pavyzdžiui, apginti vaiko teises). Dažniausiai priklauso nuo paties socialinio darbuotojo suvokimo, kokie tiksliai aptarnaujamo asmens interesai yra svarbiausi. Kai kada būna akivaizdu, kokius asmens interesus ir kaip reikia saugoti, tačiau kitais atvejais reikia persvarstyti reikšmingo kito asmens ir

visuomenės interesų susipriešinimą (pavyzdžiui, ginti jauno žmogaus teises ir interesus, kai jis užsiima nusikalstama veikla). VTA specialisto elgesio apraiškų pavyzdžiai, kai pažeidžiamas antrasis etikos principas:

- a) nepaiso vaiko fizinių poreikių, tokių kaip sveikatos priežiūra, mityba, fizinis aktyvumas, saugumas, poilsis ar miegas;
  - b) nepaiso vaiko emocinių poreikių, tokių kaip emocinė parama, stabili namų aplinka, pozityvūs santykiai, saviraiška;
  - c) nepaiso vaiko psichologinių poreikių, tokių kaip psichikos sveikata, intelektinis vystymasis, savęs suvokimo ir pasitikėjimo savimi ugdymas;
  - d) nemezga pasitikėjimu grįsto santykio;
3. *Lygybė* (anglų kalba: „equality“). Šis principas apibūdina nediskriminacines ir neužgauliojančias praktikas (anglų kalba: anti-discriminatory and anti-opressive). Lygybė reiškia trūkumų, nelygybių pašalinimą ir gali būti interpretuojama labai skirtingai. Pavyzdžiui, lygus požiūris į asmenis (lygus paslaugų prieinamumas, be išankstinio nusistatymo ar nuolankumo); lygios galimybės (suteikimas visiems asmenims galimybių pasiekti trokštamų tikslų, konkurencijos sumažinimas); rezultatų lygybė (prisitaikoma prie poreikių – pavyzdžiui, pigesni būstai skiriami tiems, kurie neturi galimybės įsigyti ar nuomotis brangesnius būstus, o tie, kas turi galimybę – susimoka pilną sumą patys). Lygų požiūrį į asmenis lengviau užtikrinti nei lygias galimybes ar rezultatų lygybę. Pastariesiems užtikrinti reikalingi papildomi veiksmai, susiję su papildomais resursais ar valstybės politika, gali reikalauti struktūrinių pakitimų visuomenėje, keliančių iššūkį tam tikrų asmenų grupių jau egzistuojančioms teisėms į turtą, nuosavybę ir galią. VTA specialisto elgesio apraiškų pavyzdžiai, kai pažeidžiamas trečiasis etikos principas:
- a) nepagarbiai, nemandagiai bendrauja;
  - b) nepavyzdingai elgiasi;
  - c) ignoruojam asmens pastangas suprasti ir išsiaiškinti apie priimamus sprendimus ir/ar jų priežastis;
  - d) vykstant pokalbiui su aptarnaujamos šeimos nariais daro kitus dalykus (valgo, laukia skambučio apie tai neįspėjęs, atsiliepia į telefono skambučius neperspėjęs iš anksto apie laukiamą svarbų skambutį, atrašinėja į žinutes, žvalgosi pro langą, kramto kramtomąją gumą ar kitaip blaškosi);
  - e) skubina tėvų veiksmus;
  - f) pertraukinėja, neatidžiai klausosi;

- g) kalba pakeltu balsu, šaukia;
  - h) menkina pamokslaudamas, žeminančiai kalbėdamas ar kitais būdais;
  - i) pašiepia elgesį ir/ar žodžius;
  - j) diskriminuoja amžiaus, lyties, rasės, tautinės kilmės, socialinės padėties, tikėjimo ar įsitikinimų pagrindais;
  - k) skatina priimti sprendimą pabrėždamas, kokias pareigas užima (rodydamas savo darbo pažymėjimą ar kitaip piktnaudžiaudamas savo užimama pozicija);
  - l) pateikia VTAIT melagintus parodymus apie aptarnaujamą šeimą (skleidžia melagingą informaciją);
  - m) darbo metu siekia iš aptarnaujamos šeimos gauti pinigų, dovanų, paslaugų ar kitokios asmeninės naudos;
  - n) turi asmeninių ryšių su aptarnaujama šeima (kolegos, draugai, šeimos nariai ar panašiai);
4. *Paskirstomasis teisingumas* (anglų kalba: „distributive justice“). Šis principas yra apie resursų, gėrybių paskirstymą pagal tam tikras taisykles ir kriterijus. Atsižvelgiant į jau egzistuojančias žmonių teises (pavyzdžiui, nuosavybės teisė), į asmenų nusipelnymą ir jų poreikius. Šis principas skiriasi nuo trečiojo lygybės principo, kadangi tam tikras paskirstymas nuosavybės gali reikšti nelygybę, pavyzdžiui, pagal nusipelnymą. Remiantis paskirstomojo teisingumo principu socialinė ir ekonominė nelygybė gali egzistuoti tol, kol tokiu būdu kompensuojami privalumai visiems, ypatingai mažiau galimybių turintiems. Socialiniai darbuotojai, remdamiesi šiuo principu, yra atsakingi už resursų paskirstymą (ar tai būtų konsultavimas, rūpyba ar pinigai) atsižvelgdami į atitinkamus kriterijus, paremtus skirtingomis teisėmis, nusipelnymu ir poreikiais. VTA specialisto elgesio apraiškų pavyzdžiai, kai pažeidžiamas ketvirtasis etikos principas:
- a) lyginant su kitomis šeimomis nesąžiningai, neteisingai teikia pagalbą konkrečiai šeimai;
  - b) atlieka standartines procedūras neatsižvelgdamas į individualius vaiko poreikius.

Apibendrinant nėra taip, kad kiekvieną konkrečią situaciją, elgesio apraišką kaip pavyzdį galima priskirti tik prie vieno konkretaus principo, kadangi jie yra plačiai suprantami, skirtingai interpretuojami ir subjektyvūs, persipinantys tarpusavyje, tačiau siekiant ištirti VTA specialistų elgesio apraiškų mastą ir vėliau jų atitikimą etikos standartams magistrinio darbo kiekybinio tyrimo metodo kontekste anketoje išvardintos elgesio apraiškos suskirstomos pagal principus. Pastebima, kad ketvirtajam principui trūksta konkrečių pavyzdžių galvojant apie elgesį, su kuriuo klientai susiduria tiesiogiai. Šiame skyriuje buvo remiamasi nuostata, pagrįsta socialinių sistemų teorija, kad VTA darbuotojų kaip pagalbos specialistų, priklausančių tai pačiai socialinės apsaugos sistemai, etikos principai neturėtų pasižymėti dideliu

skirtumu nuo socialinio darbo etikos principų. VTA specialisto vaidmeniui gali būti būdingas „dvigubas mandatas“ – kai pasižymima „socialiniam darbuotojui“ arba „policininkui“ būdingu elgesiu. „Policininko“ vaidmeniui būdingas elgesys gali nukrypti nuo etiško elgesio normų bei tam tikrais atvejais būti pateisinamu, siekiant išvengti didesnio pavojaus vaikui, nors tokio elgesio apibūdinimas gali atitikti agresijos darbo vietoje arba institucinio smurto apibūdinimą. Agresija darbo vietoje arba institucinis smurtas abiem atvejais – kai tai yra pateisinama ir kai nėra pateisinama, daro neigiamą įtaką darbuotojų darbo kokybei.

Tyrimo tikslas: nustatyti vaiko teisių apsaugos specialistų profesinio elgesio apraiškų atitikimą etikos standartams remiantis tėvų nuomone.

Tyrimo objektas: vaiko teisių apsaugos specialistų profesinio elgesio apraiškų atitikimas etikos standartams tėvų nuomone.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kaip tėvai suvokia vaiko gerovės specialistų atliekamas funkcijas.
2. Nustatyti, kiek tėvų nuomone vaiko teisių apsaugos specialistų elgesio apraiškos (ne)atitinka etikos standarto „pagarba asmens teisėms į apsisprendimą ir šių teisių skatinimas“.
3. Nustatyti, kiek tėvų nuomone vaiko teisių apsaugos specialistų elgesio apraiškos (ne)atitinka etikos standarto „aprūpinimo ir asmens gerovės skatinimas“.
4. Nustatyti, kiek tėvų nuomone vaiko teisių apsaugos specialistų elgesio apraiškos (ne)atitinka etikos standarto „lygybė“.
5. Nustatyti, kiek tėvų nuomone vaiko teisių apsaugos specialistų elgesio apraiškos (ne)atitinka etikos standarto „paskirstomasis teisingumas“.

Tyrimo prielaida: Tėvų nuomone dažnu atveju susiduriama su vaiko teisių apsaugos specialistų etikos normų neatitinkančiu elgesiu. Tėvų nuomonė apie vaiko teisių apsaugos specialistų atliekamą darbą reikšmingai siejasi su tėvų išmanymų apie vaiko teisių apsaugos specialistų funkcijas, galbūt ir su kitomis šeimų situacijų aplinkybėmis, tokiomis kaip atvejo vadybos taikymas, vaiko paėmimo iš šeimos patyrimas ir kitomis. Tikėtina, kad išvardintais atvejais respondentų nuomone vaiko teisių apsaugos specialistų elgesys nukryps nuo etikos standartų:

- a) kai šeimai yra/buvo taikoma atvejo vadyba nustaćius vaiko teisių pažeidimą(-us);
- b) kai šeima yra patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos;
- c) kai šeimoje už vaiko teisių pažeidimą atsakingu asmeniu nustatytas anketą pildęs asmuo;
- d) kai vaiko teisių apsaugos specialisto atliekamos funkcijos nėra aiškios;

e) priklausomai nuo susidūrimo vietos/būdo (ar telefonu, ar namuose ir pan.).

2. Tyrimo metodika

2.1. Tyrimo metodo pagrindimas

Atliktas kiekybinis tyrimas, anoniminė standartizuota anketinė apklausa. Buvo derinami tiesioginis ir internetinės apklausos duomenų rinkimo metodai. Internetinis duomenų rinkimo metodas pasirinktas kaip tinkamiausias nustatyti VTA specialistų profesinio elgesio apraiškų atitikimo etikos standartams mastą. Taikant šį metodą išsaugoma tiriamųjų asmens duomenų apsauga ir yra galimybė anketą pildyti bei platinti nuotoliniu būdu, šitaip apklausiant didesnę kiekį respondentų Vilniaus savivaldybėje. Taip pat internetinė apklausa suteikia galimybę respondentams drąsiau, atviriau reikšti nuomonę jiems jautriais klausimais, suteikia saugumo jausmą, tokiu būdu yra mažesnis atsakymų šališkumas, tai turi reikšmės duomenų patikimumui. Vykstant tiesioginei apklausai ar apklausai telefonu tai pareikalautų daugiau laiko, ekonominių išteklių bei pernelyg daug dėmesio ir pastangų iš respondentų perprantant klausimus (Bernard 2006). Tiesioginis (anglų kalba: face-to-face) metodas buvo naudojamas tada, kai socialinės pagalbos specialistai, bendradarbiaudami su tyrėja, padėjo respondentams užpildyti anketą su jais kalbėdamiesi.

2.2. Tyrimo instrumento aptarimas

Tyrimo instrumentas yra originalus, sudarytas magistrinio darbo autorės (anketa pateikta 1 priede). Sudarydama instrumentą autorė rėmėsi normatyviniais teisiniais dokumentais, išleistais 2019 m. dėl vaiko teisių apsaugos specialistų etikos kodekso ir elgesio standarto (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2023), taip pat teorinėje dalyje aptartais pagrindiniais socialinio darbo etikos standartais pagal S. Banks (2021). Atlikta internetinė apklausa vadovaujasi nuasmenintu administravimo būdu, kai tyrėjas nėra apklausos vykdymo vietoje. Tik tais atvejais, kai anketas padėjo pildyti socialinės pagalbos specialistai, jie galėjo būti ten ir padėti respondentams suprasti klausimus. Vis dėlto savarankiškai konstruojamo klausimyno strategija leido sumažinti tyrėjo kaip tyrimo laukui svetimo statusą (Bernard, 2006) prisitaikant su klausimų formuluotėmis ir terminologija prie respondentų lauko kalbos, kuri buvo užfiksuota autorės darbo patirtyje.

Anketa yra sudaryta iš šių struktūrinių dalių:

- 1) Įvadinė dalis, kurioje yra paaiškinta, apie ką yra tyrimas, kad apibendrinti duomenys yra naudojami akademiniais tikslais, jog apklausa – anoniminė, o jei anketą padeda užpildyti

pagalbos specialistas - konfidenciali. Šioje dalyje iš anksto dėkojama už nuoširdžius tyrimo dalyvių atsakymus.

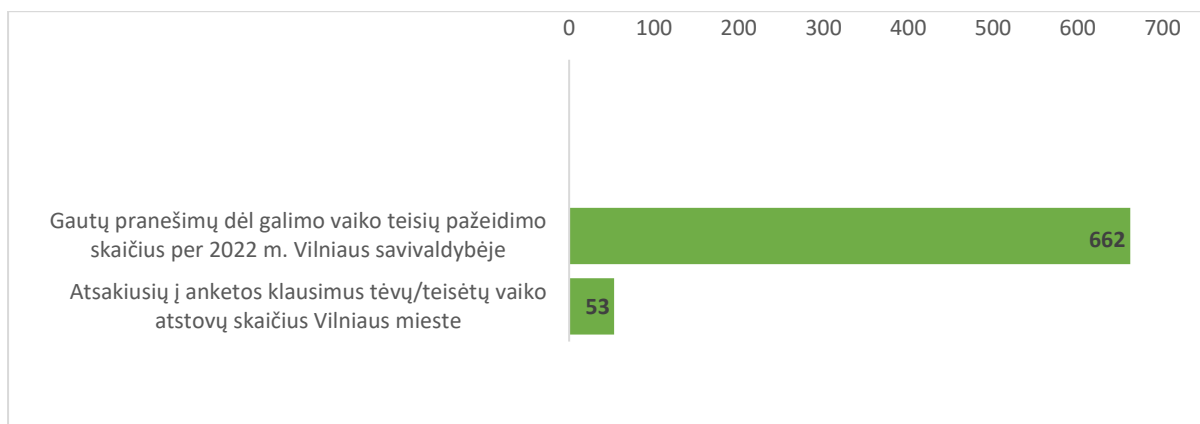
- 2) Tyrimo dalyvių demografinių charakteristikų dalyje yra pateikti uždari klausimai apie tai, ar šeimai buvo/yra taikoma atvejo vadyba; jei taip, kas nustatytas atsakingu už vaiko teisių pažeidimą; ar su VTA darbuotojais teko susidurti Vilniuje; ar šeima yra patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos; bendravimo su VTA specialistu būdai; lytis; amžius; auginamų vaikų skaičius (žr. 1 priedo klausimus nr.: 1,2,3,4,5,33,34,35).
- 3) Išvardintos specialistams priklausančiomis ir nepriklausančiomis profesinės funkcijos siekiant išsiaiškinti, kiek tėvai suvokia apie jas. Prašoma respondentų pažymėti, kurios funkcijos, jų manymu, priklauso VTA darbuotojams (žr. 1 priedo klausimą nr. 6).
- 4) Pagrindinė dalis, kurioje anketos klausimai sudėlioti pagal pagrindinius keturis socialinio darbo etikos standartus, šią dalį sudaro beveik visi uždari klausimai ir vienas atviras klausimas, kurio atsakymai vėliau buvo konvertuoti į skaitinę išraišką: Pirmiausia pateikti šeši teiginiai ir išvardintos pagrindinės VTA specialistų darbo procedūros siekiant, kad respondentai įvertintų, kiek su teiginiais sutinka ir ar apie procedūras informuojama (žr. 1 priedo klausimus nr. : 7,8,9,10,11,12,13), o tokiu būdu siekiant išsiaiškinti – kiek tėvų nuomone specialistų elgesys atitinka etikos standartui „Pagarba asmens apsisprendimui ir šios teisės skatinimas“. Tada pateiktos trys penkiabalės skalės šalia teiginių apie skirtingų vaiko poreikių (psichologinių, emocinių, fizinių) atliepimą, skalėse respondentų prašoma įvertinti, kiek, jų nuomone, veiksmingai atliepiami pastarieji vaiko poreikiai (žr. 1 priedo klausimą nr. 14), siekiant, kad tiriamieji tai įvertintų, ir klausimas apie pasitikėjimą VTA specialistais, jei vaiko gerovei iškiltų grėsmė artimo žmogaus šeimoje (žr. 1 priedo klausimą nr. 15). Ši dalis leido patyrinti kiek tėvų nuomone elgesys atitinka standartą „Aprūpinimo ir asmens gerovės skatinimas“. Toliau, siekiant išsiaiškinti elgesio atitikimą respondentų nuomone standartui „Lygybė“ buvo pateikta 14 VTA specialistų elgesio apraiškų ir prašoma įvertinti, kiek sutinkama su teiginiais siekiant suprasti, kiek su tokiu elgesiu susiduriama (žr. 1 priedo klausimus nuo nr. 16 iki nr. 29 imtinai). Ir galiausiai, siekiant išsiaiškinti elgesio atitikimą ketvirtajam, „Paskirstomojo teisingumo“ etikos standartui, respondentų paprašyta atsakyti į du su tuo susijusius uždarus klausimus su penkiabalėmis vertinimo skalėmis (žr. 1 priedo klausimus nr.: 30,31). Taip pat, siekiant išgirsti daugiau respondentų komentarų, išsamesnės nuomonės, buvo pateiktas atviras klausimas „Kas galėtų būti kitaip, kalbant apie vaiko teisių darbuotojų darbą?“ (žr. 1 priedo klausimą nr. 32).

2.3. Tyrimo atranka ir tiriamieji

Generalinę aibę sudaro tėvai/vaiko atstovai pagal įstatymą (vaiko tėvai, vaiką įvaikinus, – įtėviai, nustačius globą ar rūpybą, – globėjai ar rūpintojai) (toliau – tėvai) Vilniaus savivaldybėje susidūrę su VTA specialistais laikotarpyje nuo 2022 m. vasario mėnesio iki 2024 m. vasario mėnesio. Pastarasis laikotarpis pasirinktas, kad būtų galimybė susipažinti su aktualiausiomis respondentų patirtimis dar naujoje ir besikuriančioje VTAS po 2018 m. reformos, ir tokių patirčių pagrindu suformuota jų nuomone apie VTA specialistų elgesį. Tyrimas buvo atliekamas vasario mėnesį, todėl pastarųjų dvejų metų laikotarpis skaičiuojamas būtent nuo šio mėnesio. Vilniaus miesto savivaldybės teritorija pasirinkta, nes čia veikia didžiausias kiekis organizacijų, vykdančių socialinį darbą su šeimomis, fiksuojama daugiausiai vaiko teisių pažeidimų ir gyvena didžiausias kiekis vaikų lyginant su kitomis Lietuvos savivaldybėmis, taip pat tyrėja turi platų kontaktų su vietos vaiko gerovių specialistais tinklą. Tikimasi, kad Vilniaus miesto teritorijoje atlikto tyrimo rezultatai paskatins tyrimus ir kitose Lietuvos teritorijose, kuriuos būtų galima tarpusavyje palyginti.

Imtis sudaryta derinant tikslinę ir sniego gniūžtės atrankos būdus. Tėvai, gyvenantys Vilniaus savivaldybėje ir čia gaunantys socialines paslaugas tikėtina, kad yra bendravę su VTA specialistais, todėl su tėvais susisiekti buvo stengiamasi per socialines paslaugas teikiančias organizacijas. Naudojantis organizacijų, įgaliotų vykdyti atvejo vadybos funkcijas ir koordinuoti atvejo vadybos procesus Vilniaus savivaldybėje, sąrašu (Vilnius 2024), taip pat Krikščioniškų socialinių iniciatyvų forumo organizacijų sąrašu (KSIforumas 2024) bei asmeniniais kontaktais, bendradarbiaujant su socialinės pagalbos specialistais (atvejo vadybininkais, socialiniais darbuotojais, psichologais), buvo platinamas kvietimas tėvams dalyvauti tyrime nuoroda pildyti anketą internetu. Taip pat galimus tyrimo dalyvius buvo stengiamasi pasiekti per socialiniuose tinkluose esančias grupes („Pašalpos, vaiko pinigai ir kitos išmokos“; „Vaiko atėmimo byla Vilniuje“; „Vaikų laisvalaikis Vilniuje“; „Nėštumas, mamytės, vaikai ir viskas apie tai“ ir kitos) .

Vilniaus savivaldybės Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos skyriuje 2022 metais buvo pranešta dėl 612 vaikų, galimai patyrusių smurtą ir 662 pranešimai dėl vaiko teisių pažeidimų, tai buvo didžiausi skaičiai palyginus su poros ankstesnių metų duomenimis. Skaičius 662 tyrime yra laikomas generaline aibe, nors jis nenurodo unikalaus asmenų skaičiaus (tai reiškia, kad galėjo būti pranešta keletą kartų dėl tos pačios šeimos su tais pačiais situacijos dalyviais).

2 pav. Generalinės aibės ir tyrimo imties dydžių palyginimas

Tyrimo dalyvavo 53 tėvai, susidūrę su VTA specialistais Vilniaus mieste. Jie sudaro 8 proc. viso skaičiaus, laikomo generalinės aibės (2 paveikslas).

2.4. Tyrimo eiga ir organizavimas

Apklausa buvo vykdoma 2024 m. vasario 25 d. – balandžio 20 d. Anketa buvo patalpinta svetainėje www.doc.google.lt. Anketos nuoroda išsiuntinėta elektroniniu būdu, naudojantis socialiniais tinklais arba el. paštu, telefono numeriu (per „Facebook“ grupes, siunčiant žinutes į organizacijų ir pagalbos specialistų elektroninius paštus, skambinant į mobiliuosius telefonus), beveik visoms Vilniuje veikiančioms socialines paslaugas vykdančioms organizacijoms ir didelei daliai pačių tėvų. Anketa buvo anoniminė, jei ji tėvus pasiekė tik elektroninėmis susisiekimo priemonėmis. Jei socialiniai darbuotojai, atvejo vadybininkai padėjo klientams pildyti anketas, pildė su asmenimis kalbėdamiesi/reflektuodami per konsultacijas/apsilankymus namuose, tokiais atvejais buvo prašoma socialinės pagalbos specialistų užtikrinti konfidencialumą. Užpildžius anketą tėvai buvo kviečiami pasidalinti su kitais, kurie susidūrę su VTA specialistais. Taip pat buvo prašoma pagalbos specialistų dalintis su klientais bei kolegomis, kad šie taip pat pasidalintų su klientais.

Buvo stengiamasi užtikrinti, kad visi su vaiko teisėmis dviejų metų laikotarpyje Vilniuje susidūrę tėvai gautų ar pamatytų kvietimą dalyvauti tyrime, tačiau to nepavyko užtikrinti. Informacija pasiekė ne visus generalinės aibės atstovus, ne visi pagalbos specialistai sutiko ar turėjo galimybę bendradarbiauti vykdam tyrimą. Vienos organizacijos atstovė, su kuria susiskambinta, atsisakė bendradarbiauti dėl nenoro veikti nežinant VTAĮT ir skatinti klientus reflektuoti apie VTAĮT vykdomą darbą, kadangi glaudžiai su šia tarnyba bendradarbiauja. Buvo pasiūlyta kreiptis į pačius VTAĮT specialistus, kad šie

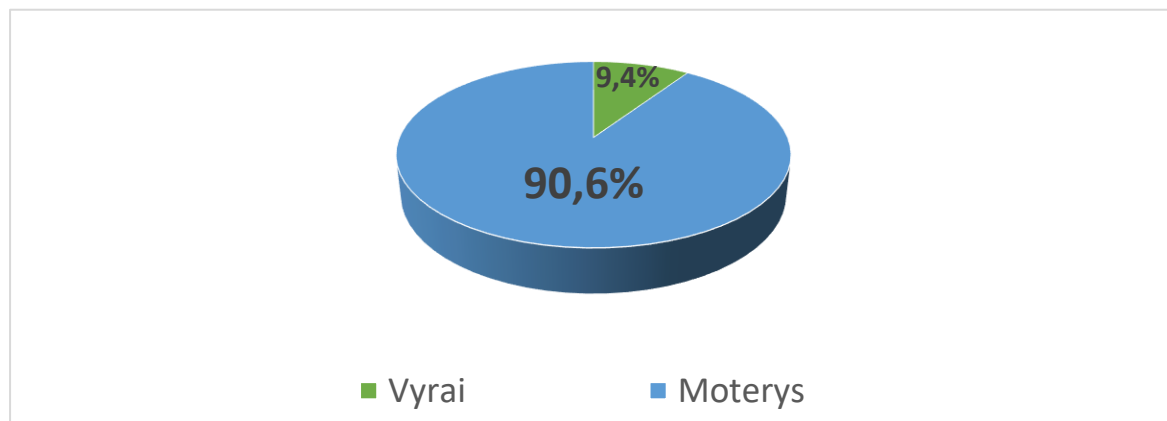
paduotų anketas žmonėms, su kuriais dirba tiesiogiai. Taip pat ne visi pasiekti respondentai, tėvai, sutiko dalyvauti tyrime.

Tyrimo duomenys buvo analizuojami remiantis aprašomosios statistikos metodais. Hipotezės apie vidurkių skirtumų statistinį reikšmingumą tikrinamos JASP programos dispersinės analizės (ANOVA) įrankiu. Buvo lyginama dviejų ar daugiau nepriklausomų imčių (grupių) vidurkiai. Atliekant ANOVA pagal dispersijas buvo tikrinama, ar skirtumai tarp vidurkių statistiškai reikšmingi. Tam, kad būtų statistinis reikšmingumas, „p“ reikšmė turi būti mažesnė už 0,05. Atviro klausimo duomenys buvo analizuojami paverčiant atsakymus į skaitinę išraišką. Naudojantis „Google forms“ darbinio internetinių apklausų įrankiu bei apklausos rezultatų pateikimo galimybėmis, Microsoft Excel bei JASP programomis surinkti kiekybiniai duomenys darbe vaizdžiai pateikiami.

3. Tyrimo rezultatų pristatymas ir aptarimas

3.1. Demografinės tiriamųjų charakteristikos

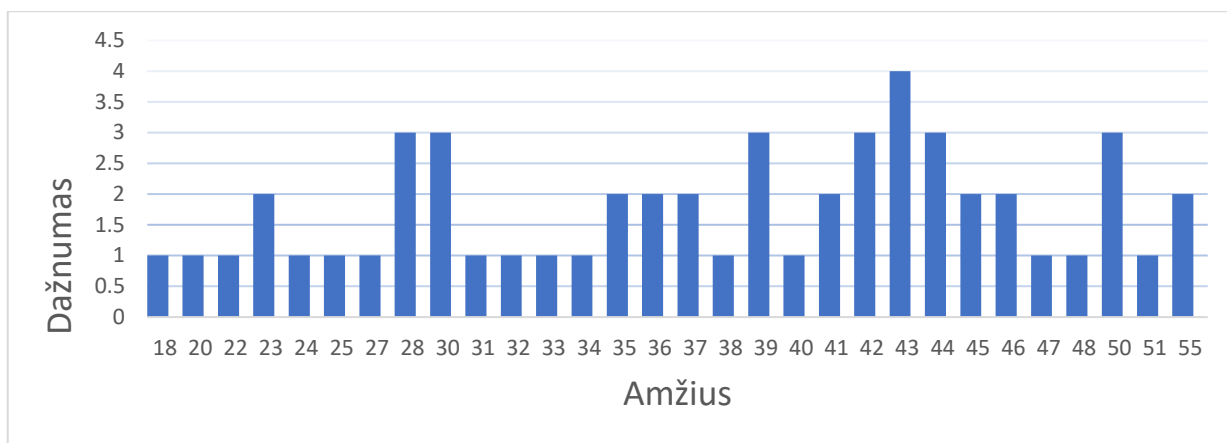
90,6 proc. tyrimo dalyvių sudarė moterys, tai yra didžioji dauguma, ir 9,4 proc. – vyrai. Nerasta statistikos apie lyčių pasiskirstymą vaiko priežiūros srityje ar vaiko teisių pažeidimų atvejais. Visgi tikslinga atsižvelgti į mokslininkų įžvalgas - nors lietuvių šeimos narių vaidmenys visuomenės socialiniuose santykiuose kinta, patriarchalinės nuostatos šeimos atžvilgiu vis dar pakankamai stiprios ir daugelyje šeimų moters vaidmuo išlieka tradicinis – „motina, namų židinio slaugytoja, vaikų auklėtoja ir globėja“ (Pivorienė, Viktoravičienė 2014, p. 193). Tai paaiškina, kodėl daugiausia tyrimo respondentų yra moterys, kaip su vaiku ir jo teisių pažeidimais susijusių situacijų atstovės, labiau nei vyrai įsitraukusios į vaikų auklėjimą ir daugiau tiesiogiai bendraujančios su socialiniais darbuotojais ar kitais pagalbos specialistais., Galima teigti, kad respondentų pasiskirstymas pagal lytį atitinka duomenis apie lyčių pasiskirstymą generalinėje aibėje, nes atitinka bendrą Lietuvos demografiją (3 paveikslas). Respondentų nurodyta lytis tyrime padeda nustatyti, ar anketą pildęs asmuo pats buvo nustatytas kaip atsakingas už vaiko teisių pažeidimą, ar ne (daugiau apie tai – 7 paveiksle ir jo aprašyme).

3 pav. Lyties pasiskirstymas tyrimo imtyje

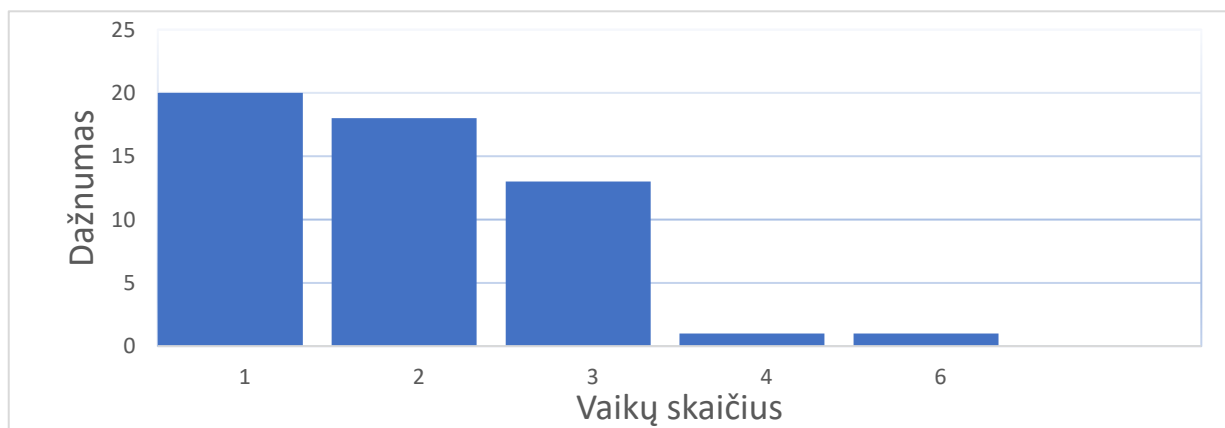
Duomenys rodo respondentų pasiskirstymą pagal amžių (4 paveikslas), tyrime dalyvavo įvairaus amžiaus tėvai nuo 18 iki 55 metų, tačiau daugiausiai vidurinio amžiaus žmonės (virš 29 metų amžiaus).

4 pav. Tyrime dalyvavusių tėvų pasiskirstymas pagal amžių

Didžioji dauguma respondentų (79,2 proc.) buvo virš 29 metų amžiaus. Tai rodo, kad iš tyrime dalyvavusių asmenų daugiausiai su vaiko teisėmis susidūrė būtent vidurinio amžiaus tėvai. Respondentų amžiaus vidurkis yra 37 metai. Galima daryti prielaidą, kad jaunesni tėvai yra geriau susipažinę su vaiko teisių konvencija bei VTAS pertvarka, todėl jiems mažiau tenka susidurti su VTA specialistais, tačiau tam geriau pagrįsti reikėtų atlikti išsamesnius socialinius tyrimus, be to, dėl tyrimo imties ypatumų negalime šių dėsningumų pritaikyti visai populiacijai.

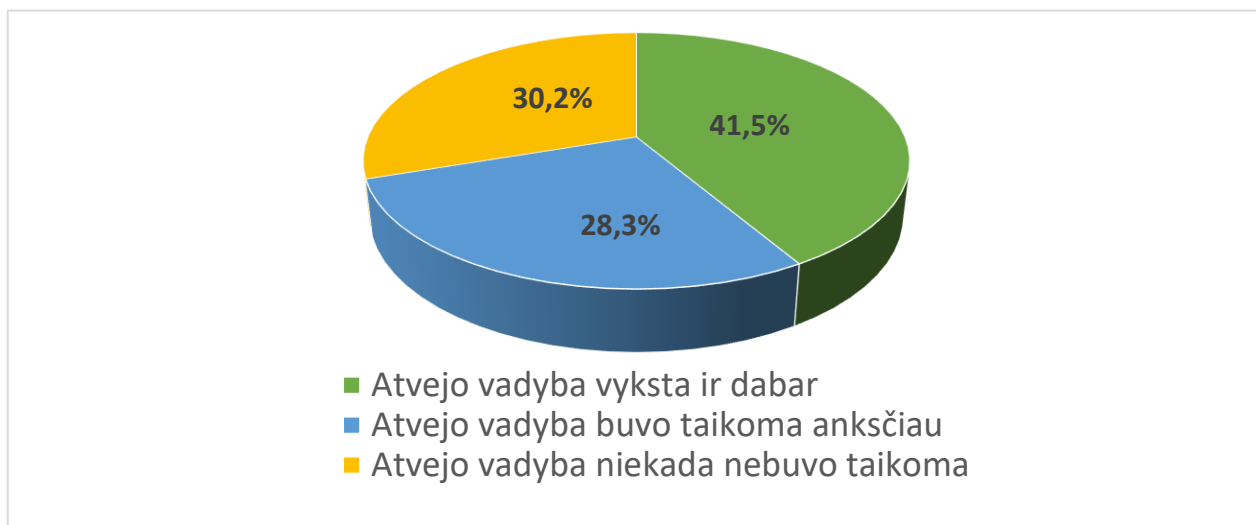

5 pav. Tyrimo respondentų auginamų vaikų skaičiaus pasiskirstymas

Anketoje buvo prašoma nurodyti, kiek vaikų auginama. Dauguma atsakiusiųjų augino 1 (37,7 proc.) arba 2 vaikus (34 proc.) (5 paveikslas). Oficialiosios statistikos portalo duomenimis Lietuvoje namų ūkiai mažėja, vidutinis šeimos dydis – 3 asmenys, šeimos su vaikais iki 18 metų amžiaus dažniausiai augina po 1 vaiką (53,5 proc.), šiek tiek rečiau po 2 vaikus (37,6 proc.) (2021). Taigi, tyrimo demografiniai duomenys atitinka ir generalinę aibę apibūdinančią Lietuvos namų ūkių dydžių statistiką.

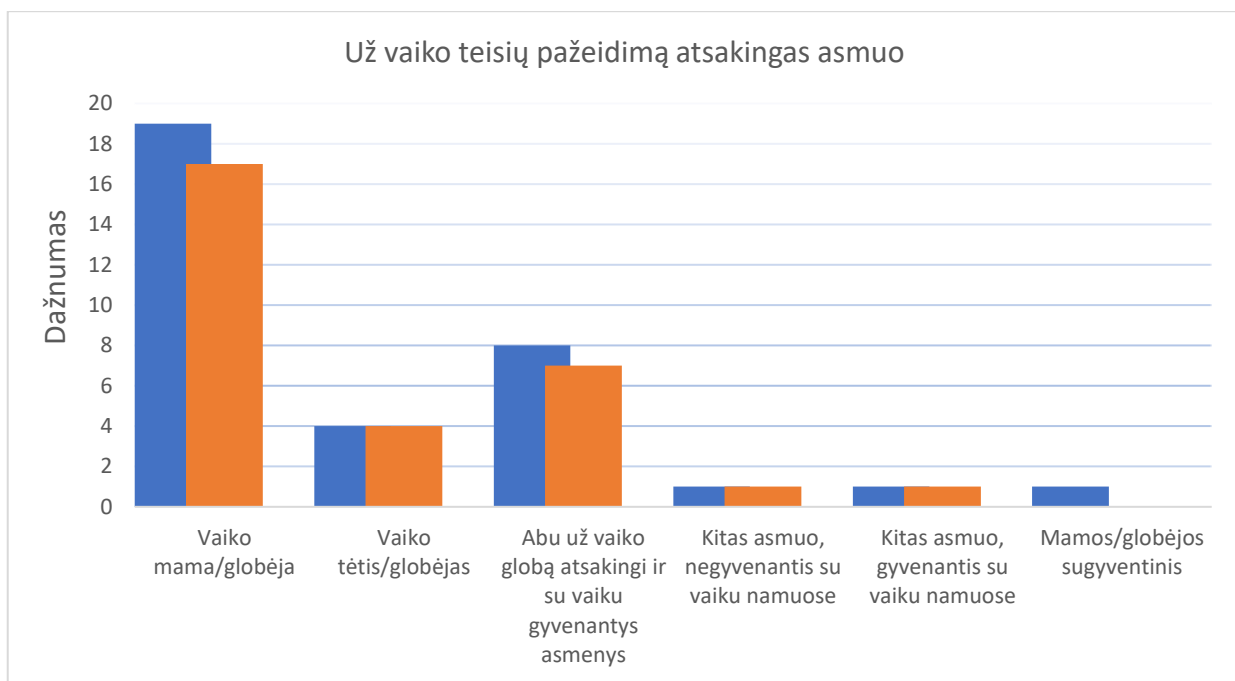
Visi respondentai (100 proc.) su VTA specialistais yra susidūrę Vilniuje. Klausimas apie tai buvo skirtas patikslinimui, kadangi tikslinė grupė šio magistrinio tiriamojo darbo kontekste yra Vilniaus miesto savivaldybėje gyvenantys asmenys.

Didžioji dalis į tyrimo anketos klausimus atsakusių tėvų atsakė, kad yra dalyvavę (28,3 proc.) arba šiuo metu dalyvauja (41,5 proc.) atvejo vadybos procese. Tai yra jų šeimai buvo teikiama arba yra teikiama atvejo vadybos paslauga. Tyrime šios dvi grupės sudėtos į vieną – 37 respondentai (69,8 proc), kuriems buvo arba yra taikoma atvejo vadyba.

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal atvejo vadybos paslaugos taikymą

Tai reiškia, kad 16 respondentų (30,2%) atsakė, jog jų šeimoje oficialiai nebuvo užfiksuoti vaiko teisių pažeidimai arba buvo užfiksuoti tam tikri, tačiau atvejo vadybos procesas niekada nebuvo taikomas (6 paveikslas). Anketoje taip pat buvo klausiama daugumos, 37 asmenų (69,8 proc) – kurį iš šeimos narių VTA specialistai nustatė esantį atsakingu už vaiko teisių pažeidimą (jei atvejo vadybos procesas buvo taikomas).

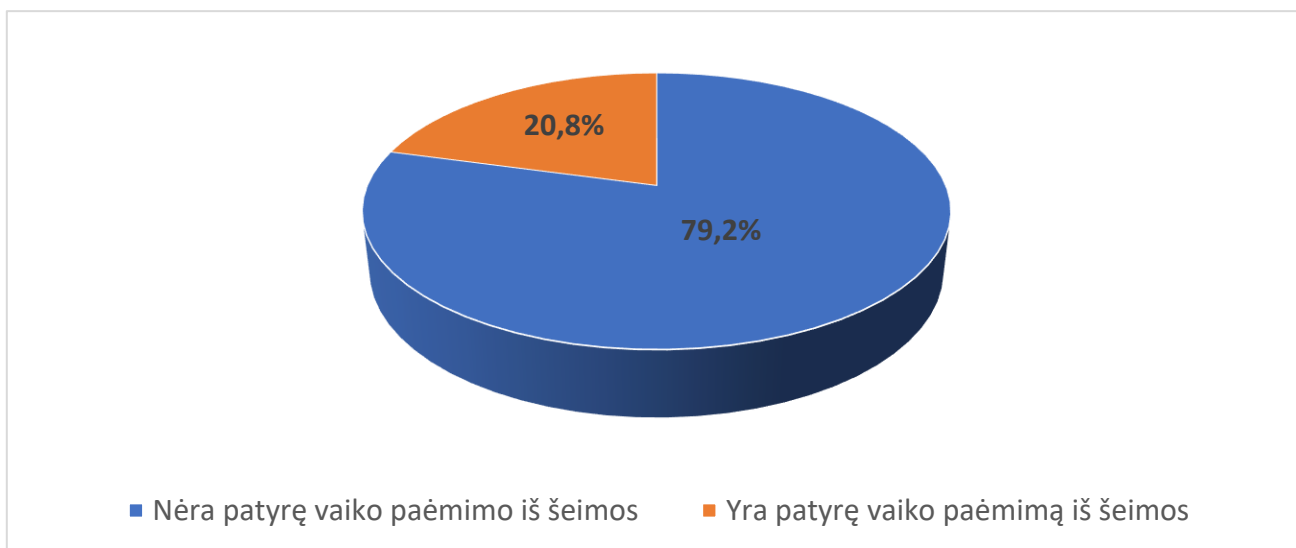

7 pav. Už vaiko teisių pažeidimą atsakingais nustatytų asmenų pasiskirstymas pagal dažnumą

Grafike (7 paveikslas) mėlyni stulpeliai nurodo, kaip dažnai respondentai atsakė, jog už vaiko teisių pažeidimą yra atsakingas „vaiko mama/globėja“, „vaiko tėtis/globėjas“, „abu už vaiko globą atsakingi ir su vaiku gyvenantys asmenys“, „kitas asmuo, negyvenantis su vaiku namuose“, „kitas asmuo, gyvenantis su vaiku namuose“, „mamos/globėjos sugyventinis“. Oranžiniai stulpeliai nurodo, kiek iš atitinkamą variantą pasirinkusių asmenų buvo moterys (galima suprasti, kad likę respondentai – vyrai). Kadangi respondentų nebuvo tiesiogiai klausiama, ar jie atsakingi už vaiko teisių pažeidimą, buvo nustatoma pagal tai, kokios lyties respondentas pažymėjo, jog už vaiko teisių pažeidimą atsakinga mama/globėja; „tėtis/globėjas“; „abu už vaiko globą atsakingi ir su vaiku gyvenantys asmenys“. Taigi, toks pavaizdavimas padeda suprasti, ar pildęs anketą asmuo pats buvo nustatytas atsakingu už vaiko teisių pažeidimą asmeniu, ar ne. Dažniausiai pasitaikiusio atsakymo „vaiko mama/globėja“ vertė, moda – 19. Tai rodo, kad 35,8 proc. atvejų šeimose už vaiko teisių pažeidimą atsakingomis nustatytos būtent mamos/globėjos, o iš ši atsakymą pateikusių moterų pagal nurodytą lytį buvo 17. Duomenys rodo, jog atvejais, kai už vaiko teisių pažeidimą atsakingi „abu už vaiko globą atsakingi ir su vaiku gyvenantys asmenys“ iš pildžiusių anketą buvo nustatyti atsakingais už vaiko teisių pažeidimą 8 respondentai (pagal lytį nepriklausomai nuo to, ar šį variantą pasirinko vyras, ar moteris – jis ir yra nustatytas atsakingu, jei nustatyti abu tėvai/globėjai). Šie duomenys rodo, kad 25 asmenys, sudarantys 47,2 proc., beveik pusė, respondentų pildė anketą būdami patys nustatyti atsakingais už vaiko teisių pažeidimus. Tuo tarpu visos 4 respondentės, atsakiusios, kad už vaiko teisių pažeidimą atsakingas „vaiko tėtis/globėjas“ buvo moterys

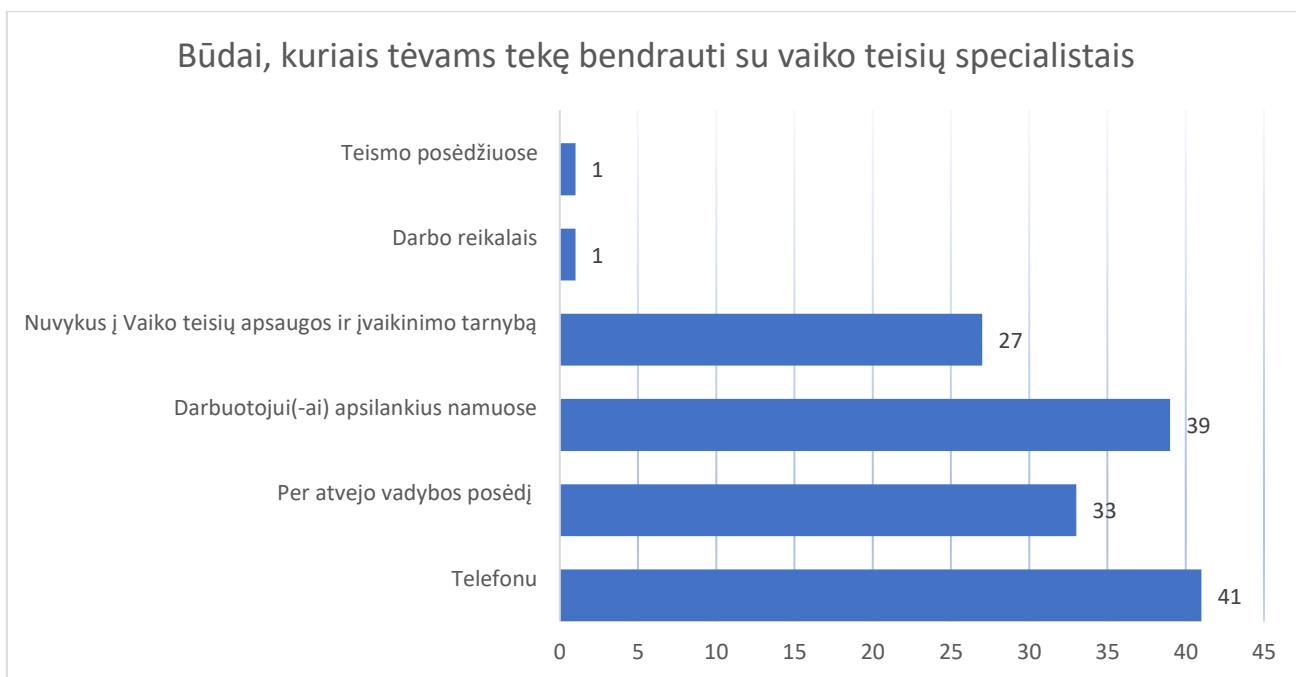
(7 paveikslas). Kad atsakingu už pažeidimą nustatytas „mamos/globėjos sugyventinis“ atsakė 1 vyras - gali būti, kad skyrybų atveju jis negyvena su vaiku ir už pažeidimą atsakingu nustatytas su vaiko mama gyvenantis asmuo.

Didžioji dalis, tai yra 79,2 proc. respondentų nėra patyrę vaiko paėmimo iš šeimos ir 20,8 proc. – yra (8 paveikslas). Tai rodo, kad dauguma respondentų nėra susidūrę su VTA specialistais kritinėse, vaiko paėmimo iš šeimos situacijose, kurios yra itin stresinės tiek VTA specialistams, tiek tėvams. Nors vaiko paėmimo iš šeimos atvejais smurtinis specialistų elgesys iki tam tikro lygio, kol siekiama išvengti didesnio pavojaus vaikui, yra pateisinamas, tolimesni tyrimo rezultatai mums parodys, kokia respondentų nuomonė apie specialistų elgesį net ir ne itin sudėtingomis darbo aplinkybėmis, kai vaikas nėra paėmamas iš šeimos (kadangi dauguma respondentų nėra su tuo susidūrę).

8 pav. Vaiko paėmimo iš šeimos patyrimo pasiskirstymas

Paskutinis klausimas, priklausantis demografiniai tyrimo daliai, buvo apie būdus, kuriais tėvams yra tekę bendrauti su vaiko teisių darbuotojais.

9 pav. Būdų, kuriais tėvams tekę bendrauti su VTA specialistais pasiskirstymas

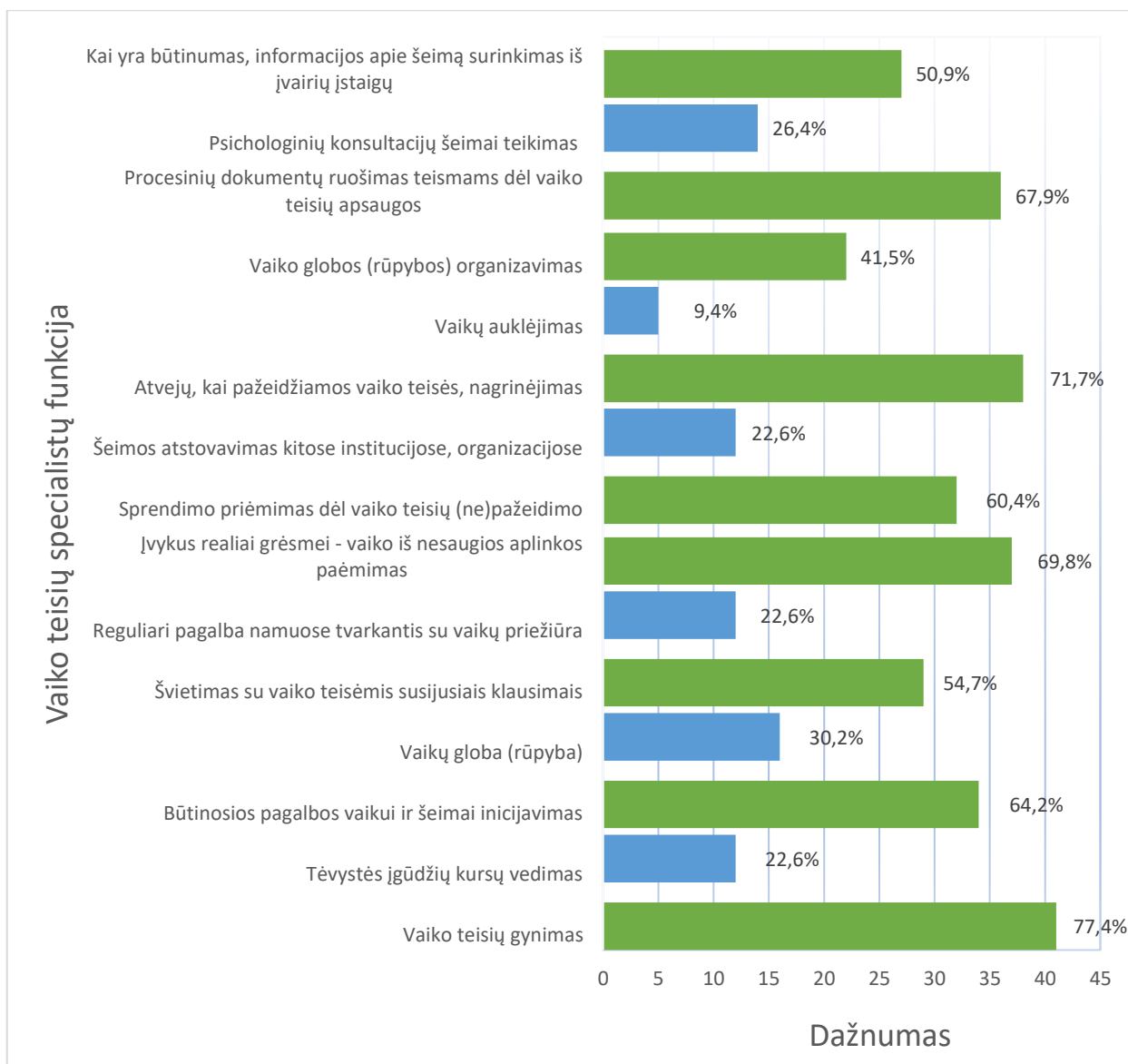
Duomenys (9 paveikslas) rodo, jog labiausiai paplitę kontakto su VTA specialistais būdai yra telefonu (77,6proc. respondentų), darbuotojams apsilankius namuose (73,6 proc. respondentų) ir per atvejo vadybos posėdžius (62,3 proc. respondentų). Šiek tiek mažiau, pusė respondentų taip pat yra bendravę su VTA specialistais nuvykus į Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą (50,1 proc. respondentų). Pora respondentų dar įrašė po 1 papildomą kontakto būdą (kurio nebuvo tarp atsakymų variantų) – „teismo posėdžiuose“ ir „darbo reikalais“. Beveik visais atvejais respondentai (išskyrus 1 asmenį, kuris pasirinko tik bendravimo būdą „telefonu“) bendravo su vaiko teisėmis gyvai. Viena iš tyrimui formuluotų prielaidų buvo, kad specialistų elgesys galėtų skirtis priklausomai nuo bendravimo būdo, tačiau kadangi 29, tai yra 54,7 proc. respondentų pasirinko tris arba daugiau iš atsakymų variantuose išvardintų bendravimo būdų, reikšmingiems skirtumams įžvelgti reikėtų išsamesnių tyrimų.

Apibendrinant demografinius duomenis kiekviena lentelė parodo kažką svarbaus apie tiriamųjų grupę. Tiriamųjų daugumą sudaro moterys ir tai paaiškina, kodėl tyrimo duomenimis daugeliu atveju būtent jos yra atsakingos už vaiko teisių pažeidimą (jos, o ne vyrai pildė anketą). Respondentų dauguma taip pat yra vidutinio amžiaus, galbūt jaunesni tėvai mažiau susiduria su socialines paslaugas teikiančiomis institucijomis, tačiau sudėtinga išsiaiškinti šio aspekto priežastingumą be išsamesnių tyrimų. Dauguma respondentų augina 1 arba 2 vaikus ir tokie duomenys atitinka Lietuvos demografiją. Galiausiai, nors daugumai respondentų yra/buvo taikoma atvejo vadyba, tik 20,8% jų yra patyrę vaiko paėmimą iš šeimos, todėl tolimesni rezultatai daugiausiai rodys tėvų nuomonę apie specialistų elgesį ne kritinėse situacijose. Remiantis tyrimo duomenimis nėra įmanoma patikrinti, ar skirsis respondentų

nuomonė pagal bendravimo su VTA specialistais būdą, kadangi dauguma respondentų yra bendravę 3 arba daugiau iš visų anketoje išvardintų būdų.

3.2. VTA specialistų darbo funkcijos

Siekiant išsiaiškinti, kaip respondentai suvokia vaiko gerovės specialistų atliekamas funkcijas, jiems buvo pateiktas anketos klausimas „Kaip manote, kurias iš išvardintų funkcijų atlieka vaiko teisių darbuotojai?“ su patikslinimu, kad galima pasirinkti visus atsakymo variantus, kurie respondentams atrodo tinkami. Atsakymo variantuose buvo pateiktos 15 funkcijų, iš kurių 9 yra tikrosios VTAIT dirbantiems priklausančios profesinės funkcijos, aprašytos normatyviniuose teisiniuose dokumentuose ir 6 – darbo autorės įrašytos papildomos funkcijos, kurios nepriklauso vaiko teisių specialistams.

10 pav. Tėvų suvokimo apie VTA specialistų funkcijas atsakymų pasiskirstymas

Pavaizduotame grafike (10 paveikslas) nepriklausančios funkcijos žymimos mėlyna, o priklausančios – žalia spalva. Duomenys rodo, jog daugiausiai respondentų (77,4 proc.) sutiko, jog vaiko teisių gynimo funkcija priskiriama VTA specialistams, o ši funkcija ir yra pagrindinis vaiko teisių apsaugos kaip sistemos tikslas. Ne visi respondentai šią funkciją pažymėjo kaip priklausančią šios srities specialistams. Šiek tiek mažiau, bet taip pat didžioji dalis respondentų sutiko, kad VTA darbuotojų funkcijos yra: atveju, kai pažeidžiamos vaiko teisės, nagrinėjimas (71,7 proc.), įvykus realiai grėsmei – vaiko iš nesaugios aplinkos paėmimas (69,8 proc.), procesinių dokumentų ruošimas teismams dėl vaiko teisių apsaugos (67,9 proc.), būtiniosios pagalbos vaikui ir šeimai inicijavimas (64,2 proc.) bei sprendimo priėmimas dėl vaiko teisių (ne)pažeidimo (60,4 proc.).

Visgi tik apie pusę respondentų sutinka, kad VTA specialistų funkcija yra švietimas su vaiko teisėmis susijusiais klausimais (54,7 proc.), kai yra būtinumas, informacijos apie šeimą surinkimas iš įvairių įstaigų (50,9 proc.), vaiko globos (rūpybos) organizavimas (41,5 proc.). Galima daryti prielaidą, kad su pastarosiomis specialistų funkcijomis arba informacija apie šias funkcijas respondentams rečiau tenkama susidurti.

Nebuvo nei vienos nepriklausančios VTA specialistams funkcijos (pažymėtos mėlyna spalva), kurios tėvai nepasirinko kaip jiems priklausančios nei karto. 30,2 proc. respondentų mano, jog vaikų globa (rūpyba) priklauso VTA specialistams. Gali būti, kad vaiko teisių globa kaip funkcija buvo respondentų painiojama su jos organizavimu. 26,4 proc. respondentų mano, jog psichologinės konsultacijos yra VTA specialistų funkcija. Po 22,6 proc. respondentų mano, jog VTA specialistams priklauso šeimos atstovavimas kitose institucijose, organizacijose, tėvystės įgūdžių kursų vedimas bei reguliari pagalba namuose tvarkantis su vaikų priežiūra, nors šios funkcijos priklauso kitiems pagalbos specialistams. Galima daryti prielaidą, kad kartais tėvai painioja psichologus, socialinius darbuotojus su šeima, ar individualios priežiūros specialistus su VTA specialistais. Tai gali būti susiję ir su teorinėje tyrimo dalyje minėtomis skirtingomis specialistų prieigomis, kadangi VTA specialistais gali būti tiek psichologai, tiek socialiniai darbuotojai, tiek teisininkai ar kitų profesijų atstovai, VTA specialybė nėra oficialiai apibrėžta profesija (Žalimienė, Gvaldaitė et al 2020).

Mažiausiai tiriamųjų (9,4 proc.) pasirinko, jog vaikų auklėjimas yra VTA specialistams priskiriama funkcija. Sudėjus priklausančių VTA specialistams funkcijų reikšmes (teigiama reikšmė lygi 1, neigiama lygi 0), ir atėmus nepriklausančių funkcijų reikšmes (teigiama reikšmė lygi 0, neigiama lygi 1), didžiausia galima suvokimo reikšmė respondentų nuomone gaunasi 9, o mažiausia -6. Šių reikšmių pasiskirstymą galima matyti lentelėje (11 paveikslas). Duomenys rodo, jog didesnė nei pusėtina suvokimo išraiška (nuo 2 iki 9) buvo būdinga 77,4 proc. respondentų. Mažiausia suvokimo išraiška tarp respondentų atsakymų buvo -1 iš galimos -6, kuri nepasitaikė išvis.

Suvokimo skaitinė išraiška	Dažnis	Procentinė išraiška
-1	4	7.547
1	8	15.094
2	3	5.660
3	7	13.208
4	7	13.208
5	5	9.434
6	4	7.547
7	6	11.321
8	6	11.321
9	3	5.660
Trūksta	0	0.000
Iš viso	53	100.000

11 pav. Suvokimo apie VTA specialistų funkcijas dažnio pasiskirstymas

Apibendrintai galima teigti, kad tėvai dažniau ir labiau suvokia, kokios yra VTA specialistų funkcijos, nei nesuvokia.

3.3. Pagarba asmens teisėms į apsisprendimą ir šių teisių skatinimas

Siekiant nustatyti, kiek respondentams tenkama susidurti su VTA specialistų elgesio apraiškomis, kurios (ne)atitinka etikos standarto „pagarba asmens teisėms į apsisprendimą ir šių teisių skatinimas“, respondentams iš pradžių buvo pateikti 4 teiginiai su skirtingomis elgesio apraiškomis, iš kurių 2 atitinka pirmąjį etikos standartą „pagarba asmens teisėms į apsisprendimą ir šių teisių skatinimas“ ir 2 – neatitinka. Tiriamieji turėjo įvertinti kiekvieną teiginį penkiabalėje skalėje nuo 1 (nesutinku) iki 5 (sutinku).

A lentelė. Elgesio apraiškos, (ne)atitinkančios pirmojo etikos standarto, ir respondentų atsakymų pasiskirstymas

Atsakymo variantai	Vertinimai	1 (nesutinku)	2	3	4	5 (sutinku)	Viso:
Įsiklausymas, atsižvelgimas į tėvų nuomonę, pageidavimus	Dažnis	7	12	8	9	17	53
	Procentai	13,2	22,6	15,1	17	32,1	100
Įsiklausymas ir atsižvelgimas į tėvų nuomonę, pageidavimus	Dažnis	11	12	7	11	12	53
	Procentai	20,8	22,6	13,2	20,8	22,6	100
Nesigilinimas į tėvų situaciją, darbas tik formaliai	Dažnis	11	5	7	11	19	53
	Procentai	20,8	9,4	13,2	20,8	35,8	100
Konfidencialumo pažeidimas	Dažnis	29	8	5	4	7	53
	Procentai	54,7	15,1	9,4	7,5	13,2	100

Kuo didesnė respondentų dalis įvertino, jog sutinka su teiginiu 3, 4 ar 5 balais, tuo labiau galime teigti, kad respondentai susidūrė su atitinkama elgesio apraiška. Mėlynai pažymėtos elgesio apraiškos lentelėje (A lentelė) neatitinka pirmojo etikos standarto. Iš viso 64,2 proc. respondentų mažiau ar daugiau sutinka su tuo, jog VTA specialistai atsižvelgė į jų nuomonę bei pageidavimus ir 56,6 proc. respondentų, šiek tiek daugiau nei pusė, sutinka, kad specialistų buvo įsiklausoma į tėvų nuomonę, pageidavimus. Visgi likusi dalis (35,8 proc. ir 43,4 proc.) manė, jog į jų ar jų vaikų nuomonę bei pageidavimus visiškai arba beveik visiškai nebuvo atsižvelgiama. Taip pat duomenys rodo, jog didesnė dalis, tai yra 69,8 proc., respondentų mano, jog yra susidūrę su atvejais, kai VTA specialistai dirbo tik formaliai, nesigilindami į šeimos situaciją. Mažesnė dalis tiriamųjų, tai yra 30,2 proc., mano, jog susidūrė su VTA specialistų konfidencialumo pažeidimais.

Remiantis šiais rezultatais galima daryti prielaidą, kad tėvai neretai patiria VTA specialistų elgesį, kai jie ir jų vaikai nepakankamai išklausomi ir nepakankamai gilinamasi į jų situaciją, dirbama tik formaliai. Tai nepadeda šeimoms, susiduriančioms su VTA specialistais, nariams, jaustis gerbiamais ir rūpimiems. Savo ruožtu tokio specialistų elgesio patyrimas gali prisidėti prie nenoro bendradarbiauti ir patirti specialistų paslaugas kaip pagalbą.

Toliau tiriamiesiems buvo pateiktas klausimas apie tai, kiek, jų nuomone, specialistai suteikia informacijos apie svarbiausias atliekamas procedūras. Buvo pateiktos 6 procedūros ir prašoma įvertinti penkiabalėje skalėje nuo 1 – neinformavo, iki 5 – informavo.

B lentelė. Svarbiausios procedūros ir respondentų atsakymų apie informavimą pasiskirstymas

Atsakymo variantai	Vertinimai	1 (nein- for- mavo)	2	3	4	5 (in- for- mavo)	Viso:
Apie savo kaip specialisto vaidmenį, vykdomas funkcijas, darbinės atsakomybes	Dažnis	16	6	9	12	10	53
	Procentai	30,2	11,3	17	22,6	18,9	100
Apie tėvų ir vaiko teises, saugančias šeimos interesus	Dažnis	20	7	12	5	9	53
	Procentai	37,7	13,2	22,6	9,4	17	100
Apie paramos ir paslaugų šeimai galimybes	Dažnis	13	5	9	13	13	53
	Procentai	24,5	9,4	17	24,5	24,5	100
Apie vaiko situacijos vertinimo eigą ir procedūras	Dažnis	12	12	10	8	11	53
	Procentai	22,6	22,6	18,9	15,1	20,8	100
Apie priimamų sprendimų ir veiksmų pasekmes (kas sprendžiama, kas nutiks vienu ar kitu atveju)	Dažnis	9	12	10	7	15	53
	Procentai	17	22,6	18,9	13,2	28,3	100
Apie galimybę apeliuoti – teikti skundą dėl priimamų sprendimų	Dažnis	23	10	9	4	7	53
	Procentai	43,4	18,9	17	7,5	13,2	100
Apie visos Jūsų pateikiamos informacijos konfidencialumą (apie tai, kad informacija nebus atskleidžiama tretiesiems asmenims)	Dažnis	11	7	10	4	21	53
	Procentai	20,8	13,2	18,9	7,5	39,6	100
Apie komunikacijos su VTAĮT tvarką ir kontaktus skubiais klausimais	Dažnis	17	6	9	9	12	53
	Procentai	32,1	11,3	17	17	22,6	100

Duomenys, kuriuos matome lentelėje (B), rodo, kad tyrime dalyvavusių tėvų nuomone dažniausiai vaiko teisių darbuotojai nepakankamai informavo (tėvai įvertino tą informavimą 1 arba 2) apie mėlynai pažymėtas: galimybę apeliuoti – teikti skundą dėl priimamų sprendimų (62,3 proc.) ir apie tėvų ir vaiko teises, saugančias šeimos interesus (50,8 proc.).

Iš to galima daryti prielaidą, kad VTA specialistai dažniau linkę informuoti apie pareigas ir technines procedūras, nei apie šeimos narių teises, o tai gali prisidėti prie VTA specialistų galios pozicijos demonstravimo. Tokiu būdu lyg sudaromas išpūdis, kad specialistai yra galingesni ir nurodo, liepia, pasako, kaip ir kas bus, paliekant mažesnę abipusės komunikacijos ir susitarimų tikimybę, kurie

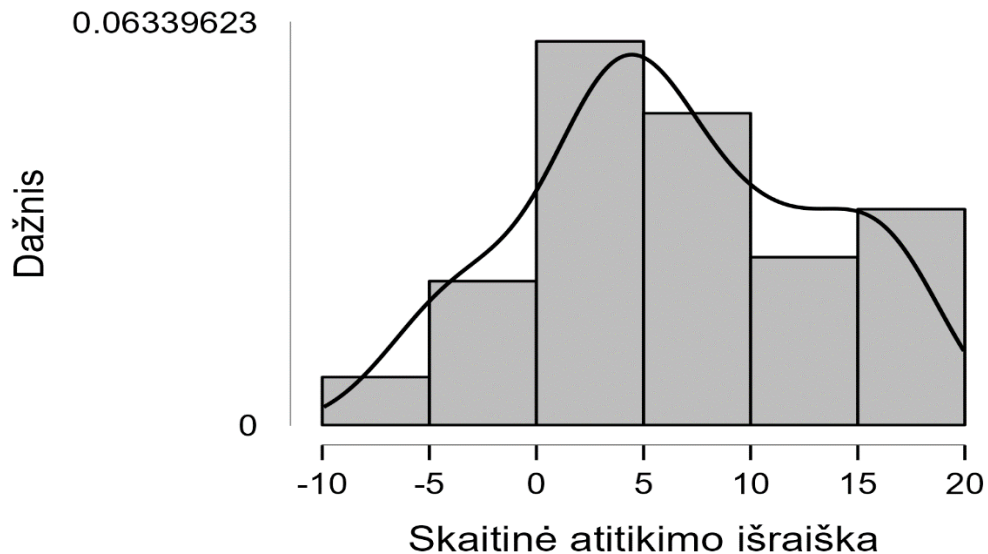
galėtų padėti įgalinti šeimas priimti daugiau atsakomybės ir įgyti daugiau galios vykstant įvairioms su jų šeimos likimu susijusioms procedūroms ir procesams (Banks 2021). Būtent apie tai yra etikos principas „pagarba asmens teisėms į apsisprendimą ir šių teisių skatinimas“. Daugiausiai, dažniausiai tiriamųjų nuomone VTA specialistai informuoja apie jų pateikiamos informacijos konfidencialumą, pažymėtą lentelėje geltona spalva (66 proc. įvertino 3,4,5 balais), tai sutampa ir su anksčiau aprašytais (A lentelė) duomenimis, kad su konfidencialumo pažeidimais yra susidūrę mažiau (30,2 proc.) respondentų nei su kitokiomis etikos standarto neatitinkančiomis apraiškomis.

Galiausiai prie pirmajam etikos standartui taikytos anketos dalies respondentų buvo klausama kiek, jų nuomone, buvo įtraukti į priimamų sprendimų procesus ir jų eigą. Penkiabalėje skalėje tiriamųjų buvo prašoma įvertinti nuo 1 – neįtraukė, iki 5 – įtraukė. Kaip matome lentelėje (C), atsakymai buvo įvairūs. Modos, tai yra dažniausiai pasitaikiusios skaitinės reikšmės buvo 15 ir jos buvo dvi: dažniausiai pasitaikė atsakymai 1 – reiškiantis, kad jautėsi visiškai neįtraukti ir 4 – kad jautėsi beveik pilnai įtraukti. Visgi 62,2 proc. tiriamųjų labiau mano, kad buvo vidutiniškai arba labiau įtraukti specialistų į priimamus procesus ir jų eigą nei kad neįtraukti, tai yra pasirinko reikšmes 3,4,5 penkiabalėje skalėje.

C lentelė. Tėvų nuomonės apie įtraukimą į priimamų sprendimų procesus ir jų eigą pasiskirstymas

Klausimas	Vertinimai	1 (neį- traukė)	2	3	4	5 (įtrau- kė)	Viso:
Kaip manote, kiek vaiko teisių darbuotojas(-a) arba darbuotojai įtraukė Jus į priimamų sprendimų procesus, jų eigą?	Dažnis	15	9	12	15	6	53
	Procentai	28,3	17	22,6	28,3	11,3	100

VTA specialistų elgesio (ne)atitikimas pirmajam elgesio standartui buvo apskaičiuojamas formule sudedant teigiamas minėtų teiginių reikšmes ir atimant neigiamas. Mažiausia galima reikšmė, reiškianti VTA specialistų elgesio neatitikimą etikos standartui „pagarba asmens teisėms į apsisprendimą ir šių teisių skatinimas“ tėvų nuomone yra -10, o didžiausia 18. Mažiausia pasitaikiusi reikšmė respondentų atsakymuose buvo -6, o didžiausia 18.

12 pav. Skaitinės atitikimo pirmajam standartui išraiškos pasiskirstymas

Duomenys rodo, jog dažniausiai pasitaikiusios skaitinės atitikimo išraiškos buvo kažkur tarp 2 ir 7 (39,6 proc. respondentų). Tai rodo, kad dažniau tiriamieji mano, jog VTA specialistų elgesys vidutiniškai atitinka pirmąjį etikos standartą. Taip pat grafike matosi, kad dažniau (56,6 proc.) VTA specialistų elgesys respondentų nuomone labiau atitiko (tai yra viršijo 4, kas yra lygiai pusė atitikimo skaitinės išraiškos) pirmajam elgesio standartui. Visgi 43,4 proc. respondentų mano, kad VTA specialistų elgesys neatitinka „pagarba asmens teisėms į apsisprendimą ir šių teisių skatinimas“ etikos standartui.

Remiantis tėvų, dalyvavusių tyrime, nuomone, galima daryti prielaidą, kad vis dar nepakankamai akcentuojamas asmens dalyvavimas, įtraukimas ir įgalinimas (įgūdžių bei pasitikėjimo savimi vystymas) VTAS srityje (Hardy, Darlington 2008). Gali būti, kad dėl vykdomų pertvarkų šioje sistemoje situacija gerėja ir daugiau tėvų mano, jog yra pakankamai įtraukiami į priimamų sprendimų procesus, informuojami apie svarbiausias procedūras, įsiklausoma į jų situacijas, o jų pateikiama informacija yra apsaugota ir konfidenciali.

Tikėtina, kad tam tikrais atvejais respondentų nuomone vaiko teisių specialistų elgesys gali nukrypti nuo etikos standartų, todėl su dispersinės analizės (ANOVA) įrankiu buvo tikrinama, ar reikšmingai skiriasi (ne)atitikimas pirmajam etikos standartui priklausomai nuo to, ar a) šeimai buvo/yra taikoma atvejo vadyba; b) šeima yra patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos; c) atsakingu už vaiko teisių pažeidimą asmeniui nustatytas anketą pildęs asmuo; d) VTA specialistų funkcijos tiriamiesiems pakankamai aiškios. Tam, kad būtų statistinis reikšmingumas, „p“ reikšmė turi būti mažesnė už 0.05.

- a) Šeimai buvo/yra taikoma atvejo vadyba: $p = 0.676$. Vidurkių pasiskirstymas (13 paveikslas) beveik tolygus, statistinis reikšmingumas nėra stebimas. Tai nurodo, kad tėvų nuomonė apie

VTA specialistų elgesį, (ne)užtikrinantį pagarbos asmens teisėms į apsisprendimą ir šių teisių skatinimo, nepriklauso nuo to, ar šeimai kada nors buvo taikoma atvejo vadyba.

Descriptives - C

A1	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	37	6.159	6.403	1.053	1.040
2	16	7.000	7.313	1.828	1.045

13 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „a“ atveju pirmajam standarte

- b) Šeima yra patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos: $p = 0,044$. Nors respondentų, kurie yra patyrę vaiko paėmimą iš šeimos, buvo mažiau (20,8 proc.), jų atsakymų skaitinės atitikimo pirmajam standartui išraiškos vidurkis reikšmingai skiriasi nuo tų, kurie nėra patyrę vaiko paėmimo iš šeimos. Duomenys rodo, jog respondentai, patyrę vaiko paėmimą iš šeimos, daugiau nei dvigubai labiau mano, kad VTA specialistų elgesys neatitinka pirmojo etikos standarto (14 paveikslas). Gali būti, kad sudėtingiau teigiamai atsiliepti apie VTA specialistų atliekamą darbą, kai yra patirtas itin stresinis kritinis įvykis kaip vaiko paėmimas iš šeimos. (Gevorgianienė, Gvaldaitė et al 2021; Šumskienė, Charenkova et al 2022; Žamilienė, Gevorgianienė et al 2021). Tėvai, patyrę vaiko paėmimą, galėjo dažniau žymėti, kad į jų nuomonę ir pageidavimus nebuvo įsiklausyta, kaip ir jų vaikų, kad į jų situaciją nebuvo įsigilinta pakankamai ar kad į sprendimų priėmimą nebuvo pakankamai įtraukti.

Aprašomoji - C

A4	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	11	2.852	4.616	1.392	1.618
2	42	7.345	6.802	1.050	0.926

14 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „b“ atveju pirmajam standarte

- c) Atsakingu už vaiko teisių pažeidimą asmeniu nustatytas anketą pildęs asmuo: $p = 0.888$. Vidurkių pasiskirstymas (15 paveikslas) beveik tolygus, statistinis reikšmingumas nėra stebimas. Respondentų nuomonė apie VTA specialistų atitikimą etikos standartui reikšmingai nepriklauso nuo to, ar už vaiko teisių pažeidimą buvo atsakingas pats anketą pildęs asmuo.

15 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „c“ atveju pirmajam standarte

Aprašomoji - C

A2.1	N	Vidurkia	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	25	6.550	6.386	1.277	0.975
2	28	6.290	6.956	1.315	1.106

- d) VTA specialistų funkcijos tiriamiesiems pakankamai aiškios: $p < 0.145$. Vidurkių pasiskirstymas (16 paveikslas) skiriasi beveik dvigubai, tačiau dėl tyrimo imties ypatumų statistinis reikšmingumas nebuvo nustatytas. Visgi pastebėta, jog tiriamieji, kurie vidutiniškai mažiau suvokė, kokios yra VTA specialistų funkcijos (tokių buvo 22,6 proc.), mano, jog VTA specialistų elgesys mažiau atitinka pirmajam etikos standartui. Kadangi viena iš pirmojo etikos standarto neatitinkančių elgesio apraiškų yra nepakankamas informavimas apie svarbiausias procedūras, galima daryti prielaidą, kad specialistai nepakankamai informavo ir būtent dėl to tiriamieji mažiau suvokė jų atliekamas funkcijas. Nepakankamas informavimas taip pat prisideda prie asmens nugalavimo įsitraukti į su juo susijusių sprendimų priėmimą ir procesų eigą (Banks 2021).

Aprašomoji - C

B	N	Vidurkia	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	12	3.948	6.364	1.837	1.612
2	41	7.134	6.607	1.032	0.926

16 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „d“ atveju pirmajam standarte

Apibendrinant, tyrimo rezultatai rodo, kad didesnę dalis respondentų mano, jog yra susidūrę su atvejais, kai VTA specialistai dirbo tik formaliai, nesigilindami į šeimos situaciją. Taip pat VTA specialistai dažniau linkę informuoti apie pareigas ir technines procedūras, nei apie šeimos narių teises. Visgi daugiau nei pusė tiriamųjų labiau mano, kad buvo vidutiniškai arba labiau įtraukti specialistų į priimamus procesus ir jų eigą nei kad neįtraukti. VTA specialistų elgesys tėvų nuomone, labiau atitinka pirmąjį iš keturių pagrindinių socialinio darbo etikos standartų „pagarba asmens teisėms į apsisprendimą ir šių teisių skatinimas“ nei neatitinka. Iš keturių tikrintų nepriklausomų kintamųjų tėvų nuomonė apie VTA specialistų atliekamą darbą reikšmingai siejasi tik su tuo, ar šeima patyrusi vaiko paėmimą iš

šeimoms. Atvejais, kai šeima patyrusi vaiko paėmimą, tėvų nuomone specialistai pasižymi labiau pirmojo etikos standarto neatitinkančiu elgesiu.

3.4. Aprūpinimo ir asmens gerovės skatinimas

Siekiant nustatyti, kiek respondentams tenkama susidurti su VTA specialistų elgesio apraiškomis, kurios (ne)atitinka etikos standarto „aprūpinimo ir asmens gerovės skatinimas“, respondentams buvo apsteikti du klausimai.

Pirmiausia buvo klausiama, kiek veiksmingai, tiriamųjų nuomone, vaiko teisių darbuotojas(-a) ar darbuotojai sprendė vaiko(-ų) fizinius, emocinius ir psichologinius poreikius. Atsakyme buvo pateikti trys teiginiai (apie fizinius, emocinius ir psichologinius poreikius bei patikslinamieji pavyzdžiai skliaustuose, nurodantys, apie ką tiksliau kalbama) su penkiabalėmis skalėmis, prašoma teiginius įvertinti nuo 1 – neveiksmingai iki 5 – veiksmingai. Visų trijų poreikių veiksmingo sprendimo tyrime dalyvavusių tėvų nuomone didžiausia išraiška gali būti 15, o mažiausia 3. Ši formulė bus panaudojama nustatant VTA specialistų elgesio atitikimą antrajam etikos standartui tėvų nuomone.

D lentelė. Tėvų nuomonės apie vaiko poreikių sprendimą pasiskirstymas

Atsakymo variantai	Vertinimas	1 (neveiksmingai)	2	3	4	5 (veiksmingai)	Viso:
Fiziniai poreikiai (tokie kaip sveikatos priežiūra, mityba, fizinis aktyvumas, saugumas, poilsis, miegas....)	Dažnis	17	13	5	6	12	53
	Procentai	32,1	24,5	9,4	11,3	22,6	100
Emociniai poreikiai (tokie kaip emocinė parama, stabili namų aplinka, pozityvus santykiai, saviraiška...)	Dažnis	15	15	6	5	12	53
	Procentai	28,3	28,3	11,3	9,4	22,6	100
Psichologiniai poreikiai (tokie kaip psichikos sveikata, intelektinis vystymasis, savęs suvokimo ir pasitikėjimo savimi ugdymas....)	Dažnis	17	9	7	9	11	53
	Procentai	32,1	17	13,2	17	20,8	100

Duomenys rodo (D lentelė), kad dažniausiai pasitaikęs tėvų atsakymas ties fizinių ir psichologinių poreikių sprendimu, tai yra moda, buvo įvertis 1 (17 atsakymų), reiškiantis, kad tėvų nuomone šie poreikiai visiškai nebuvo sprendžiami veiksmingai. Ties emociniais poreikiais moda taip pat buvo 1 (15 atsakymų). Apskritai fiziniai bei emociniai poreikiai 56,6 proc. tiriamųjų tėvų nuomone nebuvo

veiksmingai sprendžiami (tai yra pasirinko įverčius 1 arba 2 penkiabalėje skalėje). Psichologiniai vaiko poreikiai atitinkamai nebuvo sprendžiami 49,1 proc. tiriamųjų nuomone.

Duomenys rodo, kad apklausti tėvai, susidūrę su vaiko teisėmis, dažnu atveju nemano, jog specialistai tinkamai atsižvelgia ir sprendžia vaiko poreikius, nors tai yra pagrindinis „aprūpinimo ir gerovės skatinimo“ standarto veiksnys – ginami tam tikros grupės (VTAS – vaikų) teisės ir interesai, koncentruojamasi į jų gerovę. Visgi suprantama, kad respondentams sudėtinga teigiamai vertinti vaikų poreikių atliepimą, kai vaiko atskyrimas iš šeimos – savaimė žalojantis veiksmas arba kai tėvų ir VTA specialistų gerovės suvokimas gali kardinaliai skirtis. Pavyzdžiui, vaiko tėvai yra įsitikinę, kad vaiko poreikiai puikiai sprendžiami ir atliepiami namuose, o atėjęs VTA specialistas mato tuos namus kaip nesaugią aplinką, o tėvus – kaip agresorius, nuo kurių vaiką siekiama apsaugoti (Brown, Chouldechova et al 2019). Galima daryti prielaidą, kad agresija – viena iš priežasčių, dėl ko tiriamiesiems neatrodo atliepiami vaiko poreikiai. Pasak mokslininkų agresija gali reikštis kaip emocingos darbuotojo reakcijos, kontroliuojantys, instrumentiniai veiksniai, priešiškus kliento atžvilgiu (Žalimienė, Gevorgianienė 2020).

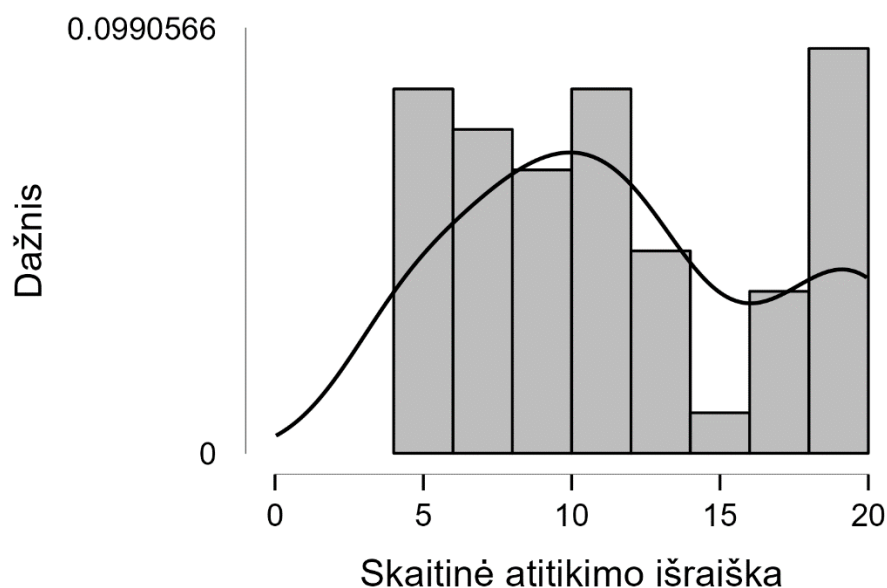
Antras klausimas apie etikos standarto „aprūpinimo ir asmens gerovės skatinimas“ buvo apie pasitikėjimu grįsto ryšio su paslaugų gavėjais kūrimą. Respondentų buvo klausama, ar kreiptųsi į VTAĮT dirbančius VTA darbuotojus, jei jų artimo, jiems reikšmingo žmogaus šeimoje įtartų vaikų gerovei iškilusią grėsmę? Atsakymo „taip“ skaitinė reikšmė analizuojant duomenis buvo paversta į 5 (sulyginta su kitų šio skyriaus klausimų atsakymų skaitinėmis išraiškomis) darant prielaidą, kad jei respondentai kreiptųsi į VTA specialistus dėl artimo žmogaus šeimoje įtariamą grėsmės vaiko gerovei, tai VTA specialistai savo veiksmais skatino pasitikėjimą.

E lentelė. Pasitikėjimo VTAĮT darbuotojais dėl artimo vaikui iškilusios grėsmės, atsakymų pasiskirstymas

Teiginys	Vertinimas	Ne	Taip	Viso:
Kreiptųsi į VTAĮT dirbančius vaiko teisių darbuotojus, jei artimo, reikšmingo žmogaus šeimoje įtartų vaikų gerovei iškilusią grėsmę	Dažnis	19	34	53
	Procentai	35,8	64,2	100

Duomenys rodo, kad didesnė dalis respondentų, tai yra 64,2 proc. (E lentelė), kreiptųsi į VTA specialistus, jei artimo žmogaus šeimoje vaiko gerovei iškiltų grėsmė. Remiantis šiais duomenimis

galima susidaryti įspūdį, kad vaiko teisių darbuotojais tėvai dažniau pasitiki nei nepasitiki. Kita vertus, reikėtų išsamesnių tyrimų apie (ne)pasitikėjimo priežastis. Gali būti, kad kreiptųsi, nes nėra alternatyvių paslaugų galimybių, Lietuvoje pagrindinė ir centralizuota vaiko teisių apsaugos institucija yra VTAĮT.

16 pav. Skaitinės atitikimo antrajam standartui išraiškos pasiskirstymas

Mažiausia skaitinė išraiška, kai tėvų nuomone VTA specialistų elgesys atitinka “aprūpinimo ir gerovės skatinimo” etikos standartą, galėjo būti 4, o didžiausia 20. Grafike (16 paveikslas) matomas reikšmių pasiskirstymas tarp respondentų. Dažniausiai pasitaikiusios skaitinės išraiškos vertė, moda, buvo 20 – maksimalus atitikimas. Tai reiškia, kad puiki nuomonė apie VTA specialistų elgesio atitikimą antrajam etikos standartui buvo būdinga 17 proc. respondentų. Dauguma respondentų, tai yra 62,3 proc., nuomone specialistų elgesys pusėtinai arba mažiau nei pusėtinai atitinka antrąjį elgesio standartą (tai yra šių respondentų nuomone išraiška atitinka 12 arba mažiau). 9,4 proc. respondentų nuomone VTA specialistai visiškai neatliepė vaiko poreikių ir savo elgesiu nekėlė pasitikėjimo (tai yra šių respondentų nuomonės skaitinė išraiška minimali – 4).

Tikėtina, kad tam tikrais atvejais respondentų nuomone VTA specialistų elgesys gali nukrypti nuo etikos standartų, todėl su dispersinės analizės (ANOVA) įrankiu buvo tikrinama, ar reikšmingai skiriasi (ne)atitikimas antrajam etikos standartui priklausomai nuo to, ar a)šeimai buvo/yra taikoma atvejo vadyba; b)šeima yra patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos; c)atsakingu už vaiko teisių pažeidimą asmeniui nustatytas anketą pildęs asmuo; d)VTA specialistų funkcijos tiriamiesiems pakankamai aiškios. Tam, kad būtų statistinis reikšmingumas, p reikšmė turi būti mažesnė už 0.05.

- a) Šeimai buvo/yra taikoma atvejo vadyba: $p = 0.844$. Vidurkių pasiskirstymas (17 paveikslas) beveik tolygus, statistinis reikšmingumas nėra stebimas. Tai rodo kad VTA specialistų elgesio pasižymėjimas aprūpinimo ir gerovės skatinimu nepriklauso nuo to, ar šeimai kada nors buvo taikoma atvejo vadyba.

Aprašomoji - D

A1	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	37	11.622	5.320	0.875	0.458
2	16	11.938	5.385	1.346	0.451

17 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „a“ atveju pirmajam standarte

- b) Šeima yra patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos: $p = 0,047$. Nors respondentų, kurie yra patyrę vaiko paėmimą iš šeimos, buvo mažiau (20,8 proc.), jų atsakymų skaitinės atitikimo pirmajam standartui išraiškos vidurkis reikšmingai skiriasi nuo tų, kurie nėra patyrę vaiko paėmimo iš šeimos. Duomenys rodo, jog respondentai, patyrę vaiko paėmimą iš šeimos, labiau mano, kad VTA specialistų elgesys neatitinka antrojo etikos standarto (18 paveikslas). Gali būti, kad sudėtingiau teigiamai atsiliiepti apie VTA specialistų atliekamą darbą, kai yra patirtas itin stresinis kritinis įvykis kaip vaiko paėmimas iš šeimos. Tėvai, patyrę vaiko paėmimą, galėjo dažniau žymėti, kad jų vaikų poreikiai neveiksmingai atliepiami, taip pat, kad niekam nelinkėtų tokios patirties ir nekviestų VTA specialistų, jei artimo žmogaus šeimoje vaiko gerovei iškiltų grėsmė.

Aprašomoji - D

A4	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	11	8.909	2.737	0.825	0.307
2	42	12.452	5.566	0.859	0.447

18 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „b“ atveju antrajam standarte

- c) Atsakingu už vaiko teisių pažeidimą asmeniu nustatytas anketą pildęs asmuo: $p = 0.570$. Vidurkių pasiskirstymas (19 paveikslas) beveik tolygus, statistinis reikšmingumas nėra stebimas. Respondentų nuomonė apie VTA specialistų atitikimą etikos standartui reikšmingai nepriklauso nuo to, ar už vaiko teisių pažeidimą buvo atsakingas pats anketą pildęs asmuo.

Aprašomoji - D

A2.1	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	25	12.160	5.297	1.059	0.436
2	28	11.321	5.348	1.011	0.472

19 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „c“ atveju antrajam standarte

- d) VTA specialistų funkcijos tiriamiesiems pakankamai aiškios: $p < 0.204$. Vidurkių pasiskirstymas (20 paveikslas) beveik tolygus, statistinis reikšmingumas nėra stebimas. Respondentų nuomonė apie VTA specialistų atitikimą etikos standartui nepriklauso nuo to, ar VTA specialistų funkcijos jiems labiau, ar mažiau suvokiamos.

Aprašomoji - D

B	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	12	10.000	5.081	1.467	0.508
2	41	12.220	5.303	0.828	0.434

20 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „d“ atveju antrajam standarte

Apibendrinant, tyrimo rezultatai rodo, kad tėvai, susidūrę su vaiko teisėmis, dažnu atveju nemano, jog specialistai tinkamai atsižvelgia ir sprendžia vaiko poreikius, nors tai yra pagrindinis „aprūpinimo ir gerovės skatinimo“ standarto veiksnys – ginami tam tikros grupės (VTAS – vaikų) teisės ir interesai, koncentruojamasi į jų gerovę. Duomenys rodo, kad didesnė dalis respondentų, kreiptųsi į VTA specialistus, jei artimo žmogaus šeimoje vaiko gerovei iškiltų grėsmė. Apskritai VTA specialistų elgesys, tyrime dalyvavusių tėvų nuomone, labiau neatitinka antrojo iš keturių pagrindinių socialinio darbo etikos standartų „aprūpinimo ir asmens gerovės skatinimas“ nei atitinka. 62,3 proc. respondentų nuomone buvo susiduriama su pusėtinai arba labiau neatitinkančio šio standarto elgesio apraiškomis. Iš keturių tikrintų nepriklausomų kintamųjų respondentų nuomonė apie VTA specialistų atliekamą darbą reikšmingai siejasi tik su tuo, ar šeima patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos. Atvejais, kai šeima patyrusi vaiko paėmimą, tėvų nuomone specialistai pasižymi labiau antrojo etikos standarto neatitinkančiu elgesiu.

3.5. Lygybė

Siekiant nustatyti, kiek tėvams tenkama susidurti su VTA specialistų elgesio apraiškomis, kurios (ne)atitinka etikos standarto „lygybė“, respondentams buvo pateikti 14 teiginių su skirtingomis elgesio apraiškomis, iš kurių 2 atitinka pirmąjį etikos standartą „lygybė“ ir 12 – neatitinka. Tiriamieji turėjo įvertinti kiekvieną teiginį penkiabalėje skalėje nuo 1 (nesutinku) iki 5 (sutinku).

F lentelė. Elgesio apraiškos, (ne)atitinkančios trečiojo etikos standarto, ir respondentų nuomonių pasiskirstymas

Elgesio apraiškos	Vertinimai	1	2	3	4	5	Viso:
		(nesu- tinku)				(su- tinku)	
Nepagarbus, nemandagus bendravimas	Dažnis	17	8	5	9	14	53
	Procentai	32,1	15,1	9,4	17	26,4	100
Pavyzdingas elgesys, kalbėjimas	Dažnis	13	8	9	12	11	53
	Procentai	24,5	15,1	17	22,6	20,8	100
Ignoruojamos tėvų pastangos suprasti ir išsiaiškinti apie vaiko teisių darbuotojo priimamus sprendimus ir(arba) jų priežastis	Dažnis	16	2	10	12	13	53
	Procentai	30,2	3,8	18,9	22,6	24,5	100
Vaiko teisių darbuotojo užsiiminėjimas kitomis veiklomis pokalbio metu (valgymas, skambučio laukimas apie tai neįspėjus, atsiliepiamas į telefono skambučius neperspėjus iš anksto apie laukiamą svarbų skambutį, atrašinėjimas į žinutes, žvalgymasis pro langą, kramtomosios gumos kramtymas ar kitoks blaškymasis)	Dažnis	29	6	8	5	5	53
	Procentai	54,7	11,3	15,1	9,4	9,4	100
Veiksmų skubinimas iš vaiko teisių darbuotojo pusės	Dažnis	20	6	10	8	9	53
	Procentai	37,7	11,3	18,9	15,1	17	100
Išklausymas atidžiai, nepertraukiant pokalbių metu iš vaiko teisių darbuotojo pusės	Dažnis	6	9	11	13	14	53
	Procentai	11,3	17	20,8	24,5	26,4	100
Kalbėjimas pakeltu balsu arba šaukimas ant tėvų	Dažnis	28	8	6	8	5	53
	Procentai	52,8	15,1	11,3	15,1	9,4	100
Menkinimas (pavyzdžiui: pamokslavimas, o gal žeminantis kalbėjimas su tėvais arba apie juos)	Dažnis	19	8	13	4	9	53
	Procentai	35,8	15,1	24,5	7,5	17	100
Tėvų žodžių ir(ar) elgesio pašiepimas (šaipymasis)	Dažnis	30	11	4	5	3	53
	Procentai	56,6	20,8	7,5	9,4	5,7	100
Tėvų teisių varžymas (diskriminacija, nesąžiningai elgiamasi) dėl asmeninio pobūdžio ypatybių (pavyzdžiui: amžiaus, lyties, rasės, tautybės, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo ar įsitikinimų).	Dažnis	30	6	6	6	5	53
	Procentai	56,6	11,3	11,3	11,3	9,4	100
Skatinimas priimti sprendimą pabrėžiant, kokias užimamos pareigos (pavyzdžiui: rodant savo darbo dokumentą ar kitaip piktnaudžiaujant savo užimama pozicija).	Dažnis	35	5	6	3	4	53
	Procentai	66	9,4	11,3	5,7	7,5	100
Melagingų parodymų pateikimas Vaiko teisių apsaugos institucijai (melagingos informacijos skleidimas)	Dažnis	30	7	6	2	8	53
	Procentai	56,6	13,2	11,3	3,8	15,1	100
Siekimas iš paslaugos gavėjų šeimos gauti pinigų, dovanų, paslaugų ar kitokios asmeninės naudos.	Dažnis	46	4	1	1	1	53
	Procentai	86,8	7,5	1,9	1,9	1,9	100
Asmeninių ryšių turėjimas su paslaugos gavėjų šeima (buvimas draugais, kaimynais, kolegomis ar pan.)	Dažnis	47	3	3	0	0	53
	Procentai	88,7	5,7	5,7	0	0	100

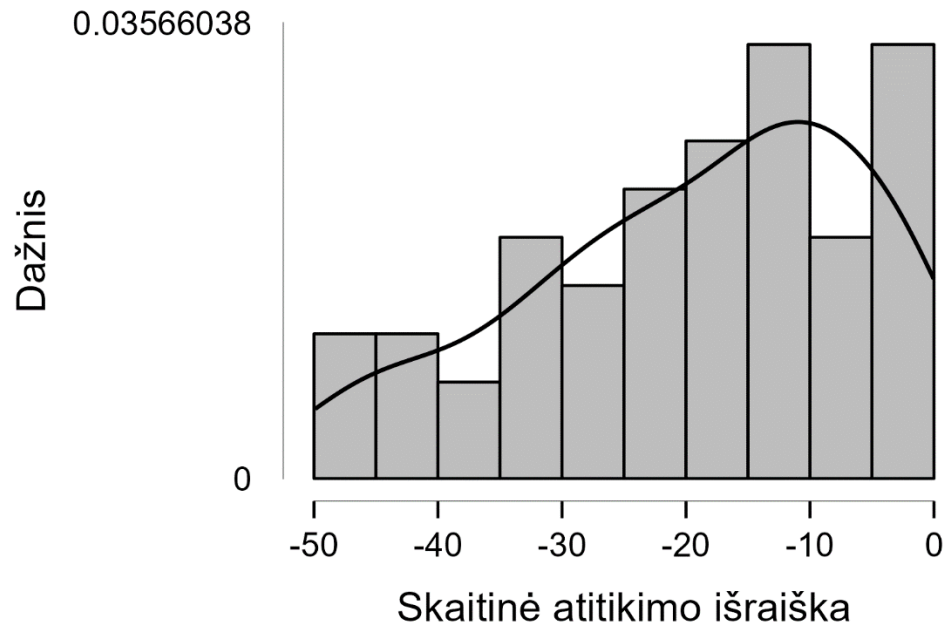
Duomenys rodo (F lentelė), kad tyrime dalyvavusių tėvų atsakymuose į klausimą apie trečiojo etikos standarto (ne)atitinkančias elgesio apraiškas vyrauja nuomonių įvairovė ir dėl to galime daryti

prielaidą, kad respondentai atsakinėjo į klausimus daugiau apsvarstydami (nesužymėjo visų atsakymų automatiškai vienodai). Prie etikos standarto „lygybė“ buvo priskirta daugiau elgesio apraiškų nei prie kitų standartų ir daugiau tokio elgesio apraiškų rasta aprašytų 2019 metų VTAIT etikos kodekse bei elgesio standarte (2024). Respondentai labiau nesutinka (tai yra pasirinko įvertinimą 1 arba 2 skalėje) su dauguma neatitinkančių „lygybės“ standarto apraiškų. Tačiau dažniau, tiriamųjų nuomone, susiduriama su pastangų išsiaiškinti, suprasti apie VTA specialistų priimamus sprendimus ir(ar) jų priežastis ignoravimu (66 proc.), su nepagarbiu, nemandagiu specialisto bendravimu (52,8 proc.), su veiksnių skubiniu (51 proc.) ir su menkinimu, žeminančiu kalbėjimu ar panašiai (49 proc.). Tėvai taip pat gali pasižymėti ignoravimu, nepagarbiu, žeminančiu kalbėjimu ar kitomis neetiškais elgesio apraiškomis, tačiau VTA specialistas, siekdamas profesionalumo, turėtų išlaikyti lygiavertį santykį, nepiktnaudžiauti savo užimama pozicija (Lietuvos Respublikos vyriausybė 2024) ir tokiu būdu galėtų mažėti priešiškas iš paslaugų gavėjų pusės (Banks 2021).

Elgesio apraiškos, neatitinkančios trečiojo etikos standarto, su kuriomis respondentų nuomone nėra susiduriama (įvertinta 1 arba 2 balais) buvo siekimas iš paslaugos gavėjų šeimos gauti pinigų, dovanų, paslaugų ar kitokios asmeninės naudos (94,4 proc.) ir asmeninių ryšių turėjimas (94,4 proc.). Daroma prielaida, kad pastarųjų elgesio apraiškų laikytis yra paprasčiau, retas atvejis, kai su paslaugų gavėjais turima asmeninių ryšių ar iš jų siekiama asmeninės naudos pinigais, paslaugomis ar dovanomis.

Dauguma respondentų labiau nesutiko (tai yra pažymėjo skalėje 3,4 arba 5) su teigiamomis elgesio apraiškomis, atitinkančiomis trečiąją etikos standartą. Tai yra 60,1 proc. respondentų labiau nesutiko, jog VTA specialistai visada rodė pavyzdį savo elgesiu ir kalbėjimu bei 70,7 proc. respondentų labiau nesutiko, kad buvo visada atidžiai išklausomi ir nepertraukiami. Sudėtingiau išlaikyti etišką elgesį per santykio kūrimą su tėvais ypatingai tais atvejais, kai vaiko gerovei iškilusi grėsmė ir tėvai yra agresorių, nuo kurių siekiama vaiką apsaugoti, pozicijoje. Remiantis tyrimo demografiniais duomenimis (dauguma tiriamųjų buvo patys nustatyti atsakingais už vaiko teisių pažeidimus) galima daryti prielaidą, kad respondentų, kurie buvo agresoriaus vaikui pozicijoje, nuomone VTA specialistų elgesys labiau neatitinka etikos standartui.

VTA specialistų elgesio (ne)atitikimas trečiajam elgesio standartui buvo apskaičiuojamas formule sudedant teigiamas minėtų teiginių reikšmes ir atimant neigiamas. Mažiausia galima skaitinė reikšmė, reiškianti VTA specialistų elgesio neatitikimą etikos standartui „lygybė“ tėvų nuomone yra -58, o didžiausia -2. Mažiausia pasitaikiusi reikšmė respondentų atsakymuose buvo -50, o didžiausia -2.

21 pav. Skaitinės atitikimo trečiajam standartui išraiškos pasiskirstymas

Grafike (21 paveikslas) matomas reikšmių pasiskirstymas tarp respondentų. Dažniausiai pasitaikiusios skaitinės išraiškos vertė, moda, buvo -2 – maksimalus atitikimas. Tai reiškia, kad puiki nuomonė apie VTA specialistų elgesio atitikimą antrajam etikos standartui buvo būdinga 13,2 proc. respondentų. Dauguma respondentų, tai yra 79,2 proc., nuomone specialistų elgesys pusėtinai arba mažiau nei pusėtinai atitinka antrąjį elgesio standartą (tai yra šių respondentų nuomone išraiška atitinka 30 arba mažiau).

Tikėtina, kad tam tikrais atvejais respondentų nuomone VTA specialistų elgesys gali nukrypti nuo etikos standartų, todėl su dispersinės analizės (ANOVA) įrankiu buvo tikrinama, ar reikšmingai skiriasi (ne)atitikimas antrajam etikos standartui priklausomai nuo to, ar a) šeimai buvo/yra taikoma atvejo vadyba; b) šeima yra patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos ; c) atsakingu už vaiko teisių pažeidimą asmeniui nustatytas anketą pildęs asmuo; d) VTA specialistų funkcijos tiriamiesiems pakankamai aiškios. Tam, kad būtų statistinis reikšmingumas, p reikšmė turi būti mažesnė už 0.05.

- a) Šeimai buvo/yra taikoma atvejo vadyba: p 0.188. Vidurkių pasiskirstymas (22 paveikslas) beveik tolygus, statistinis reikšmingumas nėra stebimas. Respondentų, kuriems niekada nebuvo taikyta atvejo vadyba yra mažiau (30,1 proc.) ir jie vidutiniškai šiek tiek labiau mano, jog VTA specialistų elgesys atitinka „lygybės“ standartą. Visgi specialistų elgesio pasižymėjimas lygybe statistiškai reikšmingai nepriklauso nuo to, ar šeimai kada nors buvo taikoma atvejo vadyba.

Aprašomoji - E

A1	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	37	-20.892	13.826	2.273	-0.662
2	16	-15.500	12.665	3.166	-0.817

22 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „a“ atveju trečiajam standarte

- b) Šeima yra patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos: $p = 0,031$. Nors respondentų, kurie yra patyrę vaiko paėmimą iš šeimos, buvo mažiau (20,8 proc.), jų atsakymų skaitinės atitikimo pirmajam standartui išraiškos vidurkis reikšmingai skiriasi nuo tų, kurie nėra patyrę vaiko paėmimo iš šeimos. Duomenys rodo, jog respondentai, patyrę vaiko paėmimą iš šeimos, labiau mano, kad VTA specialistų elgesys neatitinka trečiojo etikos standarto (23 paveikslas). Gali būti, kad sudėtingiau teigiamai atsiliepti apie VTA specialistų atliekamą darbą, kai yra patirtas itin stresinis kritinis įvykis kaip vaiko paėmimas iš šeimos. Tėvai, patyrę vaiko paėmimą, galėjo dažniau žymėti per įvairias išvardintas elgesio apraiškas, kad su jais buvo elgiamasi, bendraujama nelygiavertiškai.

Aprašomoji - E

A4	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	11	-27.091	13.442	4.053	-0.496
2	42	-17.214	13.024	2.010	-0.757

23 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „b“ atveju trečiajam standarte

- c) Atsakingu už vaiko teisių pažeidimą asmeniu nustatytas anketą pildęs asmuo: $p = 0.217$. Vidurkių pasiskirstymas (24 paveikslas) beveik tolygus, statistinis reikšmingumas nėra stebimas. Respondentų nuomonė apie VTA specialistų atitikimą etikos standartui reikšmingai nepriklauso nuo to, ar už vaiko teisių pažeidimą buvo atsakingas pats anketą pildęs asmuo.

Aprašomoji - E

A2.1	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	25	-21.720	13.643	2.729	-0.628
2	28	-17.071	13.416	2.535	-0.786

24 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „c“ atveju trečiajam standarte

- d) VTA specialistų funkcijos tiriamiesiems pakankamai aiškios: p 0.107. Vidurkių pasiskirstymas (25 paveikslas) beveik tolygus, statistinis reikšmingumas nėra stebimas. Respondentų nuomonė apie VTA specialistų atitikimą etikos standartui reikšmingai nepriklauso nuo to, ar VTA specialistų funkcijos jiems labiau, ar mažiau suvokiamos.

Aprašomoji - E

B	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	12	-24.833	13.717	3.960	-0.552
2	41	-17.634	13.287	2.075	-0.753

25 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „c“ atveju trečiajam standarte

Apibendrinant, tyrimo rezultatai rodo, jog VTA specialistų elgesys tėvų nuomone, labiau atitinka trečiąjį iš keturių pagrindinių socialinio darbo etikos standartų „lygybė“ nei neatitinka. 79,2 proc. respondentų nuomone buvo susiduriama su pusėtinai arba labiau atitinkančio šio standarto elgesio apraiškomis. Visgi su tam tikromis etikos standarto neatitinkančiomis elgesio apraiškomis susiduria apie pusė respondentų, tokiomis kaip: pastangų išsiaiškinti, suprasti apie VTA specialistų priimamus sprendimus ir(ar) jų priežastis ignoravimas (66 proc.); nepagarbus, nemandagus specialisto bendravimas (52,8 proc.), veiksmų skubėjimas (51 proc.); menkinimas, žeminantis kalbėjimas (49 proc.). Iš keturių tikrintų nepriklausomų kintamųjų tėvų nuomonė apie VTA specialistų atliekamą darbą reikšmingai siejasi tik su tuo, ar šeima patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos. Atvejais, kai šeima patyrusi vaiko paėmimą, tėvų nuomone specialistai pasižymi labiau trečiojo etikos standarto neatitinkančiu elgesiu.

3.6. Paskirstomasis teisingumas

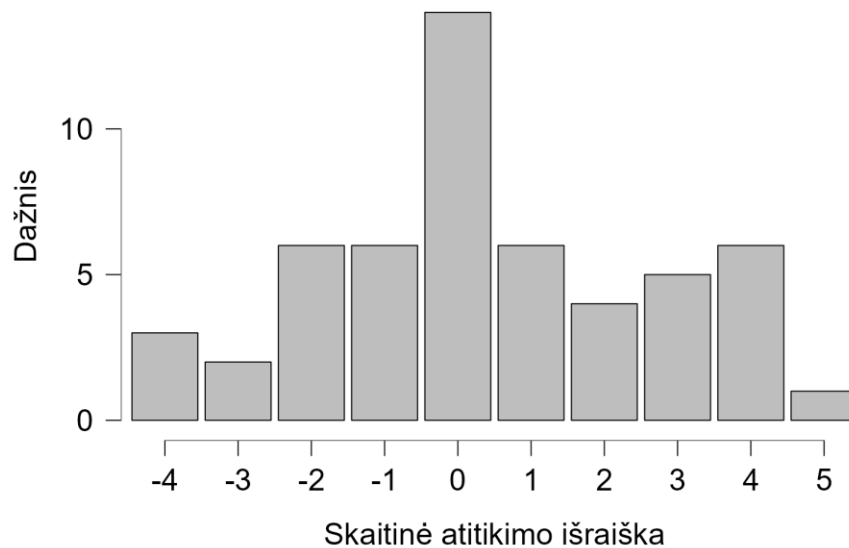
Siekiant nustatyti, kiek respondentams tenkama susidurti su VTA specialistų elgesio apraiškomis, kurios (ne)atitinka etikos standarto „paskirstomasis teisingumas“, respondentams buvo pateikti du klausimai. Pirmąjį klausimą buvo galima praleisti, jei nežinoma, kaip atsakyti, čia buvo klausiama, kiek tėvai yra patenkinti, kaip sąžiningai ir teisingai vaiko teisių darbuotojai teikė pagalbą jų šeimai, lyginant su kitų šeimų gauta pagalba. Atsakymą buvo kviečiama pažymėti penkiabalėje skalėje nuo 1 iki 5, kai 1 – nepatenkintas(-a), 5 – patenkintas(-a). Antrasis klausimas buvo apie tai, kaip dažnai respondentų nuomone vaiko teisių darbuotojai atlieka standartines procedūras neatsižvelgdami į individualius vaiko poreikius? Atsakymą buvo kviečiama pažymėti skalėje nuo 1 iki 5, kai 1 – niekada, 5 – visada.

G lentelė. Atsakymų į „paskirstomojo teisingumo“ principo klausimus pasiskirstymas

Klausimai	Vertinimai	1 (ne-paten-kin-tas(-a))	2	3	4	5 (paten-kin-tas(-a))	Viso:
Kiek esate patenkintas(-a), kaip sąžiningai ir teisingai vaiko teisių darbuotojai teikė pagalbą Jūsų šeimai, lyginant su kitų šeimų gauta pagalba?	Dažnis	9	4	12	8	8	41
	Procentai	22	9,8	29,3	19,5	19,5	100
Kaip dažnai Jūsų nuomone vaiko teisių darbuotojas(-a) atlieka standartines procedūras neatsižvelgdamas į individualius vaiko poreikius?	Dažnis	8	6	11	18	10	53
	Procentai	15,1	11,3	20,8	34	18,9	100

Duomenys rodo (G lentelė), kad didžioji dalis į pirmąjį klausimą atsakiusių respondentų, tai yra 68,3 proc., įvertino nuo 3 iki 5 balų, tai yra mano, kad yra labiau patenkinti, kaip sąžiningai ir teisingai vaiko teisių darbuotojai teikė pagalbą palyginus su kitais. Visgi moda buvo 3 – vidutiniškai patenkinti pagalba 29,3 proc. respondentų. Neatmetama galimybė, kad vidutiniškas įvertis gali reikšti neužtikrintumą, kaip yra pas kitus. Be to, į klausimą atsakė ne visi respondentai, tačiau didžioji dalis (77,4 proc.)

Didžioji dalis respondentų (G lentelė) tai yra 73,7 proc. mano, kad dažniau vaiko teisių darbuotojai atlieka standartines procedūras, neatsižvelgdami į individualius vaiko poreikius. Dažniausias atsakymas šiame klausime, tai yra moda, buvo 4 (34 proc. respondentų). Kadangi pirmajame klausime atitikimo ketvirtajam etikos standartui didžiausia skaitinė išraiška 5, o antrajame 1, pagal taikytą formulę mažiausia respondento nuomonės, jog VTA specialisto elgesys neatitinka standartui „paskirstomasis teisingumas“ skaitinė išraiška galėjo būti -4 (kai respondentas neatsakė į pirmąjį klausimą, to klausimo atsakymo skaitinė išraiška lygi 0, todėl formulė šiais atvejais nebuvo taikoma, tik antrojo klausimo skaičius figūravo skaitinėje išraiškoje), o didžiausia 4. Mažiausia skaitinė išraiška respondentų tarpe taip pat buvo -4, didžiausia 4.

26 pav. Skaitinės atitikimo ketvirtajam standartui išraiškos pasiskirstymas

Grafike (26 paveikslas) matomas reikšmių pasiskirstymas tarp respondentų. Atsakymo moda buvo 0 (26,4 proc. tiriamųjų), žymintis vidutinį atitikimą „paskirstomojo teisingumo“ standartui respondentų nuomone. Šie respondentai tiek pat buvo patenkinti VTA specialistų pagalba kiek manė, jog jie atlikdami standartines procedūras neatsižvelgia į individualią vaiko situaciją. 32,1 proc. respondentų nuomone VTA specialistų elgesys labiau neatitiko ketvirtojo etikos standarto, tai yra skaitinė atitikimo išraiška buvo žemiau vidutinės, žemiau 0. 41,5 proc. respondentų mano, jog elgesys labiau atitinka standartą (tai yra jų vertinimo vidurkis buvo daugiau 0).

Tikėtina, kad tam tikrais atvejais respondentų nuomone VTA specialistų elgesys gali nukrypti nuo etikos standartų, todėl su dispersinės analizės (ANOVA) įrankiu buvo tikrinama, ar reikšmingai skiriasi (ne)atitikimas antrajam etikos standartui priklausomai nuo to, ar a) šeimai buvo/yra taikoma atvejo vadyba; b) šeima yra patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos ; c) atsakingu už vaiko teisių pažeidimą asmeniui nustatytas anketą pildęs asmuo; d) VTA specialistų funkcijos tiriamiesiems pakankamai aiškios. Tam, kad būtų statistinis reikšmingumas, p reikšmė turi būti mažesnė už 0.05.

- a) Šeimai buvo/yra taikoma atvejo vadyba: $p = 0.141$. Vidurkių pasiskirstymas (27 paveikslas) beveik tolygus, statistinis reikšmingumas nėra stebimas. Respondentų, kuriems niekada nebuvo taikyta atvejo vadyba yra mažiau (30,1 proc.) ir jie vidutiniškai šiek tiek labiau mano, jog VTA specialistų elgesys atitinka „paskirstomojo teisingumo“ standartą. Visgi galima teigti, jog specialistų elgesio atitikimas paskirstomojo teisingumo standartui reikšmingai nepriklauso nuo to, ar šeimai kada nors buvo taikoma atvejo vadyba.

Aprašomoji - F

A1	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	37	0.108	2.401	0.395	22.211
2	16	1.125	1.928	0.482	1.714

27 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „a“ atveju ketvirtajam standarte

- b) Šeima yra patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos: $p < 0,008$. Nors respondentų, kurie yra patyrę vaiko paėmimą iš šeimos, buvo mažiau (20,8 proc.), jų atsakymų skaitinės atitikimo pirmajam standartui išraiškos vidurkis reikšmingai skiriasi nuo tų, kurie nėra patyrę vaiko paėmimo iš šeimos. Duomenys rodo, jog respondentai, patyrę vaiko paėmimą iš šeimos, labiau mano, kad VTA specialistų elgesys neatitinka ketvirtojo etikos standarto (28 paveikslas). Gali būti, kad sudėtingiau teigiamai atsiliepti apie VTA specialistų atliekamą darbą, kai yra patirtas itin stresinis kritinis įvykis kaip vaiko paėmimas iš šeimos. Tėvai, patyrę vaiko paėmimą, galėjo dažniau žymėti, kad yra labiau nepatenkinti vaiko teisių paslaugomis palyginus su kitais arba į vaiko individualią situaciją yra nepakankamai atsižvelgiama atliekant standartines procedūras. O tai šio tyrimo rėmuose apibrėžia paskirstomąjį teisingumą. Žinoma, jam tikslingiau nustatyti reikėtų išsamesnių mokslinių tyrimų ir tikslesnio tyrimo instrumento.

Aprašomoji - F

A4	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	11	-1.182	1.250	0.377	-1.058
2	42	0.833	2.337	0.361	2.804

28 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „a“ atveju ketvirtajam standarte

- c) Atsakingu už vaiko teisių pažeidimą asmeniu nustatytas anketą pildęs asmuo: $p < 0.690$. Vidurkių pasiskirstymas (29 paveikslas) beveik tolygus, statistinis reikšmingumas nėra stebimas. Respondentų nuomonė apie VTA specialistų atitikimą etikos standartui reikšmingai nepriklauso nuo to, ar už vaiko teisių pažeidimą buvo atsakingas pats anketą pildęs asmuo.

Aprašomoji - F

A2.1	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	25	0.280	2.424	0.485	8.658
2	28	0.536	2.219	0.419	4.142

29 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „a“ atveju ketvirtajam standarte

- d) VTA specialistų funkcijos tiriamiesiems pakankamai aiškios: $p = 0.998$. Vidurkių pasiskirstymas (30 paveikslas) beveik visiškai tolygus, statistinis reikšmingumas nėra stebimas. Respondentų nuomonė apie VTA specialistų atitikimą etikos standartui reikšmingai nepriklauso nuo to, ar VTA specialistų funkcijos jiems labiau, ar mažiau suvokiamos.

Aprašomoji - F

B	N	Vidurkiai	SD	SE	Variacijos koeficientas
1	12	0.417	3.147	0.908	7.552
2	41	0.415	2.037	0.318	4.912

30 pav. Vidurkių pasiskirstymas tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų „a“ atveju ketvirtajam standarte

Apibendrinant, tyrimo rezultatai rodo, jog VTA specialistų elgesys tėvų nuomone, dažniausiai vidutiniškai atitinka arba daugiau nei vidutiniškai atitinka ketvirtąjį iš keturių pagrindinių socialinio darbo etikos standartų „paskirstomasis teisingumas“ nei neatitinka. 41,5 proc. respondentų nuomone buvo susiduriama su labiau atitinkančio šį standartą elgesio apraiškomis, o 26,4 proc. respondentų nuomonė atitinka neutralią arba vidutinę skaitinę išraišką. Neutrali išraiška rodo, kad respondentai tiek pat patenkinti pagalba palyginus su kitais kiek jaučiasi, jog neatsižvelgiama į individualią vaiko situaciją atliekant standartines darbo procedūras (arba atvirkščiai). Labiau nepatenkintų pagalba palyginus su kitomis šeimomis respondentų sudarė 31,8 proc. ir tų, kurie labiau jaučiasi, jog neatsižvelgiama į individualią vaiko situaciją – 26,4 proc. Iš keturių tikrintų nepriklausomų kintamųjų tėvų nuomonė apie VTA specialistų atliekamą darbą reikšmingai siejasi tik su tuo, ar šeima patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos. Atvejais, kai šeima patyrusi vaiko paėmimą, tėvų nuomone specialistai pasižymi labiau ketvirtojo etikos standarto neatitinkančiu elgesiu.

3.7. Kas galėtų būti kitaip?

Respondentams anketoje buvo pateiktas vienas atviras klausimas „Kas, jūsų nuomone, galėtų būti kitaip, kalbant apie VTA specialistų darbą?“. Atsakymai analizuojant duomenis buvo paversti į skaitinę išraišką. Atsakymų pasiskirstymas matomas lentelėje (H).

H lentelė. Respondentų atsakymų į atvirą klausimą „Kas galėtų būti kitaip“ dažnis.

Atsakymo variantai		Paminėjusių šį atsakymą skaičius:	Viso:
Daugiau supratingumo, individualaus požiūrio (į vaiką ir į šeimą); vaikas ne visada gali tiksliai išreikšti savo poreikius, reikia daugiau ir į kitus šeimos narius atsižvelgti; galėtų vienas tas pats darbuotojas dirbti.	Dažnis	24	53
	Procentai	45,3	100
Mažiau formalumo, algoritmų sekimo, "darbo imitavimo"; ne visiems privaloma siūlyti tėvystės kursus; mažiau lankymųsi namuose (per dažnai)	Dažnis	12	53
	Procentai	22,6	100
Nežinau	Dažnis	11	53
	Procentai	20,8	100
Neturėtų būti baimės kreiptis, tėvai patys galėtų kreiptis pagalbos, švelnesnė komunikacija ir procedūros - turėtų kelti daugiau pasitikėjimo; mažiau būti galios pozicijoje - kad mažiau tėvai bijotų; maloniau turėtų bendrauti, o ne kaip Policijoje	Dažnis	6	53
	Procentai	11,3	100
Viskas gerai	Dažnis	6	53
	Procentai	11,3	100
Bendradarbiavimas; darbas išvien su tėvais dėl vaiko teisių; priima sprendimus už nugaros	Dažnis	5	53
	Procentai	9,4	100
Daugiau informacijos apie tolimesnę eigą, įgalinimo, pastangų vertinimo	Dažnis	5	53
	Procentai	9,4	100
Galėtų būti geriau; reikėtų reorganizuoti šį struktūrinį vienetą; pilna reforma	Dažnis	4	53
	Procentai	7,5	100
Manipuliuoja teisinėmis pasekmėmis; naudoja manipuliacija, kad gauti naudos; priešina vaiką su tėvais	Dažnis	4	53
	Procentai	7,5	100
Daugiau specialistams žinių apie vaiko ir paauglio ugdymą, auklėjimą, o ne vien apie teisinius aspektus; trūko kompetencijos apklausiant individualiai	Dažnis	4	53
	Procentai	7,5	100
Atsakingumas, daugiau atsakomybės turėtų prisiimti	Dažnis	3	53
	Procentai	5,7	100

Kiti minėti atsakymai, kurie nesikartojo arba beveik nesikartojo (minėti daugiausiai po 2 kartus): galėtų būti viešinama daugiau informacijos; galėtų būti mažesnis jų darbo krūvis; turėtų pasidomėti mokyklomis; objektyviau vertinti; galėtų išvis nebūti šios tarnybos, kaip Lenkijoje	Dažnis	7	53
	Procentai	13,2	100

Rezultatai rodo, kad didžiausia dalis respondentų, tai yra 45,3 proc. atsakinėdami į atvirą klausimą „kas galėtų būti kitaip?“ minėjo individualų požiūrį ir santykį su vaiku bei su kitais šeimos nariais siekiant geriau atliepti poreikius. Šie atsakymai būtų labiausiai priskirtini prie nukrypimo nuo „Aprūpinimo ir gerovės skatinimo“ etikos standarto, tačiau galėtų būti interpretuojami ir kaip dalis nukrypimo nuo „Pagarbos asmens apsisprendimo teisei ir šios teisės skatinimo“. Panašu, kad respondentai mano, jog būtent to individualaus požiūrio ir santykio mezgimo trūksta VTA specialistų darbe, ką patvirtina ir kiti mokslininkai (Hardy, Darlington 2008; Chouldechova et al 2019).

Taip pat 22,6 proc. respondentų minėjo, jog turėtų būti mažiau vadovaujamosi formalumais, algoritmais, mažiau lankomasi namuose (lyg lankomasi per dažnai dėl to, kad taip nurodo darbiniai algoritmai, neatsižvelgiant į poreikius). 6 respondentai (11,3 proc.) atsakymuose rašė apie baimės, nepasitikėjimo jausmus – jų nuomone galėtų būti mažiau piktnaudžiaujama galia, mandagiau bendraujama, kas byloja apie kontroliuojančios, o ne pagalbą teikiančios institucijos ir jos darbuotojų darbo įvaizdį, panašiai kaip tai pasireiškia ir policijos pareigūnų darbe (Nikartas, Paliuba, Tereškinas 2021). Elgesys, keliantis baimę ir nepasitikėjimą, labiausiai galėtų būti priskiriamas nuokrypiui nuo „Lygybės“ etikos principo. Taip pat rezultatai rodo, kad 6 respondentai (11,3 proc.) minėjo, jog su vaiko teisių darbuotojų darbu viskas yra gerai, niekas neturėtų būti kitaip, ir 11 respondentų (20,8 proc.) atsakė, kad nežino (nors tai gali byloti nenorą rašyti, mąstyti apie tą klausimą, taip galėjo būti parašyta iš skubėjimo).

3.8. Tyrimo duomenų apibendrinimas

1. Daugiausiai respondentų tėvų, tai yra 90,6 proc., sudaro moterys ir tai atspindi Lietuvos visuomenėje vis dar gajų patriarchalinį šeimos modelį, kai moters vaidmuo šeimoje tradicinis – motina, vaikų globėja, auklėtoja.
2. Didžioji dalis tėvų, susidūrusių su VTA specialistais ir dalyvavusių tyrime, tai yra 79,2 proc., yra virš 29 m. amžiaus, vidutinio amžiaus atstovai. Tyrimo dalyvių amžiaus vidurkis 37 metai.

3. Dauguma tėvų augina 1 arba 2 vaikus. Tyrimo duomenimis tokių tėvų sudaro 91,1 proc. respondentų.
4. 100 proc. tėvų, dalyvavusių tyrime, susidūrė su VTA specialistais Vilniaus mieste.
5. Didžioji dalis, tai yra 69,8 proc., tyrimo dalyvių šeimų anksčiau dalyvavo arba dalyvauja atvejo vadybos procese. Šiose šeimose buvo nustatyti vaiko teisių pažeidimai.
6. 47,2 proc. tėvų, pildžiusių tyrimo anketą, patys buvo nustatyti atsakingais už vaiko teisių pažeidimus.
7. Didžioji dalis tėvų, dalyvavusių tyrime, tai yra 79,2 proc., nėra patyrę vaiko paėmimo iš šeimos.
8. 54,7 proc. tyrimo dalyvių susidūrė su VTA specialistais trimis ar daugiau bendravimo būdais (darbuotojui apsilankius namuose, per atvejo vadybos posėdį, telefonu, nuvykus į VTAĮT), todėl kitų respondentų atsakymų priklausomumo nuo nurodytų skirtingų bendravimo būdų nebuvo galima patikrinti.
9. Pagal rezultatus didžioji dalis, tai yra 77,4 proc., tyrime dalyvavusių tėvų vidutiniškai labiau nei pusėtinai suvokia VTA specialistų atliekamas funkcijas. Pagrindinį VTA specialistų tikslą „vaiko teisių gynimą“ kaip jiems priklausančią funkciją, priskyrė ne visi, tai yra taip pat 77,4 proc. respondentų. Tik apie pusę respondentų mano, kad tokios funkcijos kaip švietimas su vaiko teisėmis susijusiais klausimais; vaiko globos (rūpybos) organizavimas; informacijos apie šeimą iš įvairių įstaigų surinkimas, kai yra būtinumas – VTA specialistams priklausančios funkcijos. Daroma prielaida, kad su šiomis funkcijomis tenkama susidurti rečiau. Apie 20-30 proc. respondentų mano, kad VTA specialistams priskirtinos kitų įstaigų pagalbos specialistams būdingos funkcijos, tokios kaip psichologinis konsultavimas, tėvystės įgūdžių kursų vedimas ir kitos.
10. Specialistų elgesys vidutiniškai labiau atitinka etikos standartą „pagarba asmens teisėms į apsisprendimą ir šių teisių skatinimas“ daugumos tėvų nuomone. Labiau neatitinka 37,7 proc. respondentų nuomone. Didelė respondentų dalis, tai yra 69,8 proc. mano, jog yra susidūrę su atvejais, kai VTA specialistai dirbo tik formaliai, nesigilindami į realias situacijas. Atsakydami į atvirą klausimą „Kas galėtų būti kitaip?“ 43,3 proc. respondentų taip pat minėjo, kad galėtų būti individualiau žiūrima į šeimų situacijas ir 22,6 proc. – kad turėtų būti mažiau vadovaujamosi formalumais, sekami algoritmai. Taip pat iš visų pagrindinių procedūrų VTA specialistai rečiausiai, tai yra 62,3 proc. respondentų nuomone, informavo apie galimybę teikti skundą. 37,8 proc. respondentų mano, kad buvo labiau neįtraukti į VTA specialistų priimamų sprendimų procesų eigą.

11. Specialistų elgesys vidutiniškai labiau neatitinka etikos standarto „aprūpinimo ir asmens gerovės skatinimas“ 62,3 proc. tėvų nuomone. 9,4 proc. respondentų nuomone specialistų elgesys maksimaliai neatliepė vaiko poreikių ir nekėlė pasitikėjimo. Dažniausiai, tai yra 56,6 proc., respondentų nuomone vaiko fiziniai, emociniai ir psichologiniai poreikiai nebuvo atliepiami. 35,8 proc. respondentų nesikreiptų į VTA specialistus, jei artimo žmogaus šeimoje kiltų rizika vaiko gerovei.
12. Specialistų elgesys vidutiniškai labiau neatitinka etikos standarto „lygybė“ daugumos, tai yra 79,2 proc., tėvų nuomone. Dažniausiai įvertintos kaip nukrypstančios nuo „lygybės“ etikos principo VTA darbuotojų elgesio normos pasak tyrimo rezultatų yra: pastangų išsiaiškinti, suprasti apie VTA darbuotojų priimamus sprendimus ir jų priežastis ignoravimas (66 proc.); nepagarbus, nemandagus bendravimas (52,8 proc.); veiksmų skubėjimas (52,8 proc.) ir menkinimas, žeminantis kalbėjimas ar panašiai (49 proc.)
13. Rezultatai rodo, kad 26,4 proc. tėvų nuomone VTA specialistų elgesio atitikimas „paskirstomojo teisingumo“ etikos standartui yra vidutiniškai neutralus. Tai reiškia, kad šie respondentai tiek pat mano, kad jiems sąžiningai teikiama pagalba lyginant su kitoms šeimoms teikiama pagalba, kiek kad mano, kad dažnai atliekamos tik standartinės procedūros neatsižvelgiant į individualius vaiko poreikius. VTA specialistų elgesio atitikimą šiam etikos standartui tėvų nuomone buvo sudėtinga nustatyti. Visgi 41,5 proc. respondentų nuomone elgesys labiau atitiko ir 32,1 proc. labiau neatitiko „paskirstomojo teisingumo“ principą. 68,3 proc. respondentų labiau patenkinti, kaip sąžiningai jiems teikiama pagalba palyginus su kitomis šeimomis ir 73,7 proc. respondentų nuomone atliekamos tik standartinės procedūros neatsižvelgiant į vaiko individualius poreikius. Šie rezultatai derinasi su kitose tyrimo dalyse pateiktais rezultatais.
14. Iš visų patikrintų demografinių duomenų faktorių, nepriklausomų kintamųjų, pagal kuriuos galėtų skirtis respondentų nuomonės apie VTA specialistų elgesio atitikimą skirtingiems etikos standartams, respondentų nuomonės reikšmingai skiriasi tik vaiko paėmimo iš šeimos patyrimo atvejais. Jei tiriamieji yra patyrę vaiko paėmimą iš šeimos, jie vidutiniškai prastesnės nuomonės apie VTA specialistų elgesio atitikimą bet kuriam iš keturių darbe aprašytų etikos standartų. Galima daryti prielaidą, kad sudėtingiau teigiamai atsiliepti apie VTA specialistų darbą po itin stresinio įvykio kaip vaiko paėmimas iš šeimos, o ir specialistų etikos standartų pažeidimai atvejais, kai siekiama išvengti didesnės žalos vaikui, yra pateisinami.

Išvados

1. VTAS, remiantis socialinių sistemų teorija, suprantama kaip socialinės apsaugos sistemos dalis, kurios tikslas yra organizuoti pagalbą ir padėti žmonėms įsitraukti į visuomenės sistemas. Pagrindiniai tikslai ir veiklos sritys remiantis socialinių sistemų teorija padeda geriau suprasti, koks turi būti etiškas VTA specialistų elgesys, kad atitiktų pagrindinius sistemos funkcinis reikalavimus ir tikslus. Pagrindinė Lietuvos VTAS veikianti institucija yra Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. VTAS tikslas – saugoti ir ginti kiekvieno vaiko teises ir interesus. Būna situacijų, kai VTAS veikime atsiranda susipriešinimas su pagrindiniu socialinės apsaugos sistemos tikslu. Tokias situacijas atspindi dileminis klausimas „ar vaiko paėmimas iš šeimos labiau padeda jo integracijai į reikalingas visuomenės sistemas, ar labiau kenkia?“ Centralizuotai normatyviniai teisiniai dokumentai daro didelę įtaką VTAS veiksmingumui, tačiau visa tai turi įgyvendinti konkretūs žmonės. Žmonių, kaip psichinių sistemų vaidmuo besikuriančioje VTAS yra itin reikšmingas – tai, kaip specialistams sekasi atlikti pagrindinę sistemos funkciją, priklauso nuo įvairių veiksnių, tokių kaip darbo sąlygos, organizacijos kultūra, visuomenės nuostatos, asmeninės charakteristikos, kompetencijos ir kitų.
2. VTA specialistai arba darbuotojai – tai Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyboje dirbantys ar tarnaujantys asmenys, pagrindiniai VTAS prasmę kuriantys ir komunikuojantys dalyviai. VTA specialistai nėra oficialiai apibrėžta ir išskirta profesija ir šių darbuotojų kvalifikaciniai skirtumai gali lemti skirtingas prieigas atliekant tas pačias darbo funkcijas. VTA specialistų tikslai yra orientuoti į pagalbą vaikui ir jo teisių gynimą, darbo funkcijos randamos trijuose skirtinguose normatyviniuose teisiniuose dokumentuose. Tikimasi, kad šeimos, su kuriomis susiduria VTA specialistai, yra informuojamos apie specialistų vaidmenį ir atliekamas funkcijas bei informacija yra lengvai prieinama viešojoje erdvėje. VTAS esant socialinės apsaugos sistemos dalimi, jos veikimo traktavimas kaip pagalbos tiek viešojoje erdvėje, tiek normatyviniuose teisiniuose dokumentuose galėtų didinti šeimų, kurioms reikia pagalbos, pasitikėjimą bei mažinti jų priešišumą VTA specialistų atžvilgiu.
3. Pagal socialinių sistemų teoriją VTAS egzistuoja, kol komunikacija tarp dalyvių vyksta apie vaiko teisių gynimą, saugojimą ir su tuo susijusias temas, todėl tėvai taip pat yra reikšmingi VTAS dalyviai. Teisėti vaiko atstovai pradeda dalyvauti VTAS, kai yra įtariamai arba faktiškai įvykę vaiko teisių pažeidimai. Pastarieji dažnai susiję su tėvų teisėmis ir pareigomis, tačiau lengviau išsaugoti teises ir būti pareigingiems vaikų atžvilgiu, kai užtikrinamas sklandus VTAS veikimas

valstybės lygmeniu. Tėvų žalingą elgesį vaiko atžvilgiu dažniausiai lemia tam tikros pagalbos, paslaugų trūkumas, o ne sąmoningai tyčinis noras pakenkti savo vaikams. Prasminga neapsiriboti vien vaiko teisėmis ir interesais bei į pagalbą šeimai žiūrėti kompleksiskai, holistiškai VTAS kontekste. Tai, su koku specialistų elgesiu tėvai mano susiduriantys, nėra tolygu faktiškam susidūrimui su tam tikromis elgesio apraiškomis. Nuomonė yra subjektyvus žinojimas, įsitikinimas, kurį lemia emocijos, tam tikrų reiškinių ar idėjų interpretacija, asmeninis patyrimas. Tėvų nuomonę gali lemti tokie veiksniai kaip ankstesnės susidūrimų su VTA specialistais subjektyvios patirtys; institucinės agresijos apraiškos, būdingos VTA specialistams, kurie atsakingi už vaiko paėmimą iš šeimos; asmeninės ankstyvos trauminės patirtys; viešojo diskurso nuomonės formavimas.

4. Etika suprantama kaip filosofijos šaka, tirianti žmogaus elgesio principus, standartus, jų normas gėrio ir blogio aspektu. VTA specialisto vaidmeniui gali būti būdingas „dvigubas mandatas“ – kai pasižymima „socialiniam darbuotojui“ arba „policininkui“ būdingu elgesiu. „Policininko“ vaidmeniui būdingas elgesys gali nukrypti nuo etiško elgesio normų bei tam tikrais atvejais būti pateisinamu, siekiant išvengti didesnio pavojaus vaikui, nors tokio elgesio apibūdinimas gali atitikti agresijos darbo vietoje arba institucinio smurto apibūdinimą. Agresija darbo vietoje arba institucinis smurtas abiem atvejais – kai tai yra pateisinama ir kai nėra pateisinama, daro neigiamą įtaką darbuotojų darbo kokybei ir nukrypsta nuo etiško elgesio normų. 2019 m. normatyviniuose teisiniuose dokumentuose dėl elgesio standarto ir etikos kodekso patvirtinimo aprašomi visiems VTA specialistams Lietuvoje galiojantys standartai. Užsienio autorės S. Banks 2021 m. išskiriami keturi pagrindiniai socialinio darbo etikos standartai: pagarba asmens apsisprendimo teisei ir šios teisės skatinimas; aprūpinimo ir asmens gerovės skatinimas; lygybė; paskirstomasis teisingumas. Manoma, kad šie standartai yra aktualūs ne tik socialinio darbo, bet ir VTA specialistams kaip socialinės apsaugos sistemos atstovams.
5. a) Atlikus tyrimą iš dalies pasitvirtino autorės prielaida, kad tėvų nuomone dažnu atveju susiduriama su VTA specialistų elgesiu, neatitinkančiu etikos normų.
b) Pasak rezultatų specialistų elgesys labiau atitinka etikos standartą „pagarba asmens teisei į apsisprendimą ir šios teisės skatinimas“, nors 69,8 proc. respondentų mano, kad VTA specialistai dirbo tik formaliai, nesigilindami į realias situacijas. Tyrimo duomenimis VTA specialistai dažniausiai nepakankamai informavo apie galimybę apeliuoti – teikti skundą dėl priimamų sprendimų (62,3 proc.) ir apie tėvų ir vaiko teises, saugančias šeimos interesus (50,8 proc.).

- c) Susidaro įspūdis, kad specialistų informavimas apie pareigas ir technines procedūras labiau nei apie šeimos narių teises gali prisidėti prie specialistų galios pozicijos demonstravimo, paliekant mažesnę abipusės komunikacijos ir susitarimų tikimybę, kurie galėtų padėti įgalinti šeimas priimti daugiau atsakomybės ir įgyti daugiau galios vykstant įvairioms su jų šeimos likimu susijusioms procedūroms ir procesams.
- d) Specialistų elgesys labiau neatitinka etikos standarto „aprūpinimo ir asmens gerovės skatinimas“, nors 56,6 proc. respondentų nuomone vaiko fiziniai, emociniai ir psichologiniai poreikiai nebuvo atliepiami. Tuo tarpu tikslinės grupės interesų, teisių ir gerovės paaiskinimas yra pagrindinis šio etikos standarto veiksnys. 35,8 proc. respondentų nesikreiptų į VTA specialistus, jei artimo žmogaus šeimoje kiltų rizika vaiko gerovei.
- e) Specialistų elgesys labiau neatitinka etikos standarto „lygybė“. Dažniau nei kitos nukrypstančios nuo etikos normų elgesio apraiškos: pastangų išsiaiškinti, suprasti apie priimamus sprendimus ignoravimas (66 proc.); nepagarbus, nemandagus elgesys, bendravimas (52,8 proc.); veiksmų skubėjimas (51 proc.); menkinimas, žeminantis kalbėjimas (49 proc.).
- f) Specialistų elgesio atitikimą „paskirstomojo teisingumo“ principui buvo sudėtinga nustatyti, atitikimas jam gavosi labiausiai neutralus (nei atitinkantis, nei neatitinkantis). Nors dauguma, 68,3 proc. respondentų, patenkinti, kaip sąžiningai jiems teikiama pagalba palyginus su kitomis šeimomis, taip pat dauguma, 73,7 proc., mano, jog atliekamos tik standartinės procedūros, neatsižvelgiant į individualius vaiko poreikius.
- g) Įžvelgiama, jog labiausiai specialistų elgesiui respondentų nuomone būdingas individualaus požiūrio, santykio trūkumas ir formalus, algoritmais grįstas veikimas, tai patvirtina ir kiti magistriniame darbe aptarti moksliniai tyrimai.
- h) Iš visų nepriklausomų kintamųjų VTA specialistų elgesys reikšmingai labiau nukrypsta nuo etiško elgesio normų, tai yra labiau jų neatitinka tik tais atvejais, kai šeima yra patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos. Šiuos rezultatus padeda suprasti tai, jog elgesys, nukrypstantis nuo etikos standartų, siekiant išvengti didesnio pavojaus vaikui, yra pateisinamas.

Pasiūlymai

Remiantis sistemų teorija ir mąstant apie VTAS kaip socialinės apsaugos sistemos dalį, siekiant pagrįsti pasiūlymus VTA specialistams apie darbo etiką, atsižvelgiama į literatūros analize paremtą etiško profesinio elgesio sampratą bei empirinio tyrimo duomenis. Kadangi VTA specialistas visuomenėje dažnai matomas neatsiejamai nuo VTAIT institucijos, siūloma neapsiriboti vien algoritmais grįsta darbo praktika ir apibendrintu požiūriu į specialistų darbą.

Refleksija ir kompetencijų tobulinimas. Tam, kad VTAIT būtų atpažįstama kaip pagalbą teikianti institucija, svarbu ne tik apsibrėžti etikos kodeksą ir elgesio standartą normatyviniuose teisiniuose dokumentuose, bet ir darbuotojams nuolat reflektuoti ir tobulinti savo su darbo etika susijusias kompetencijas per įvairius mokymus, supervizijas. Svarbu atsižvelgti į tai, kad tikslinė aptarnaujamų žmonių grupė pasižymi socialiniu pažeidžiamumu ir patiria įvairių psichologinių bei socialinių sunkumų, tačiau yra geriausi savo patirčių ekspertai. Svarbu kurti erdves ir metodikas, kurių dėka darbuotojai galėtų gauti grįžtamojo ryšio iš asmenų, susiduriančių su VTA specialistais tiesiogiai ir patiriančių įvairias specialistų elgesio apraiškas. Tai yra ieškoti būtų, kaip į sistemos tobulinimą įtraukti klientus. Šis aspektas ypatingai akcentuojamas ir šiuolaikinėje socialinio darbo praktikoje, todėl manoma, kad turėtų būti analogiškai akcentuojamas, vykdomas ir VTAS. Tai rodo, kad tikslinga yra į refleksiją įtraukti socialinio darbo etikos sampratą, nors VTA specialistai pagal išsilavinimą gali būti iš skirtingų profesinių sričių. Empirinio tyrimo duomenys rodo, kad dažniausiai respondentų nuomone susiduriama su tokiais elgesio apraiškomis kaip: darbas tik formaliai, neatsižvelgiant į realią situaciją (69,8 proc.); nepakankamas informavimas apie galimybę apeliuoti – teikti skundą dėl priimamų sprendimų (62,3 proc.) ir apie tėvų ir vaiko teises, saugančias šeimos interesus (50,8 proc.); neveiksmingai atliepiami vaiko fiziniai, emociniai ir psichologiniai poreikiai (56,6 proc.); pastangų išsiaiškinti, suprasti apie priimamus sprendimus ignoravimas (66 proc.); nepagarbus, nemandagus elgesys, bendravimas (52,8 proc.); veiksmų skubinimas (51 proc.); menkinimas, žeminantis kalbėjimas; atliekamos tik standartinės procedūros, neatsižvelgiant į individualius vaiko poreikius (73,7 proc.). Šių dažniau pasitaikančių elgesio apraiškų tėvų nuomone palyginimas su egzistuojančiais etikos standartais galėtų paskatinti refleksiją apie tai, kokios elgesio apraiškos labiau padeda, o kokios labiau trukdo pagalbos teikimo procesui.

Holistiškas požiūris. Be to, kad VTA specialistams siūloma reflektuoti ir permąstyti apie savo elgesį darbe, remiantis etikos kodeksu, elgesio standartu ar socialiniame darbe taikomais etikos standartais ir etiško elgesio praktikomis, akcentuotinas holistiškas požiūris (Juodraitis 1999) į šeimą, kiek tai yra įmanoma, tai yra derinant įvairias psichologines perspektyvas. Nors VTAS rėmuose prioritetizuojama būtent vaiko teisių apsauga, tačiau vaikas yra šeimos kaip sistemos dalis (Wagner

2003). Siekiant bendrojo gėrio svarbu atsižvelgti ne tik į vaiko interesus, tačiau net ir paimant vaiką iš šeimos ar dar iki tol padėti tėvams bendrauti su tėvais pagarbiai bei laikantis kitų etikos normų su siekiu sumažinti pasipriešinimą bei nepasitikėjimą VTA specialistais. Holistinis požiūris padeda palaikyti elgesį atitinkančią etikos normas, kai suvokimas, darbuotojų požiūris, neapsiriboja vaiko kaip aukos matymu, bet apima ir jo santykio su tėvais kompleksiskumą tėvų asmeninių patirčių kontekste.

Trauma-informuoto socialinio darbo praktika. Atsižvelgiant į tai, kad didelė dalis klientų, su kuriais susiduria VTA specialistai, yra turėję trauminių patirčių, rekomenduojama kiek įmanoma užtikrinti fiziškai ir psichologiškai saugią aplinką, vadovautis trauma-informuoto socialinio darbo praktika (Levenson 2022). Trauma-informuotas socialinis darbas turėtų būti integruotas į visokių formų žmonių aptarnavimo paslaugas, ypač socialinės apsaugos srityje. Kadangi anksčiau patirtos traumos ir taip kelia nepasitikėjimą pagalbos specialistais ir autoritetingomis figūromis, svarbu mažinti tokių asmenų įsitikinimą apie pasaulį kaip nesaugią vietą, net ir stresinėmis sąlygomis kiek įmanoma siūlant nuoseklų, nuspėjamą ir negėdinantį, nežeminantį santykį. Pagalbos specialisto galia turėtų būti naudojama kiek įmanoma labiau su pagarba tarpasmeninėms riboms, pagarbiai kalbant, be reikalo neatkūrinėjant situacijose engiančių veiksmų, kurie traumą patyrusiems asmenims kartojasi ir tokiu būdu patvirtina jų psichikos sistemose, kad pasaulis - nesaugi vieta. Empirinio tyrimo duomenimis net ir atsakinėdami į atvirą klausimą „Kas galėtų būti kitaip kalbant apie vaiko teisių darbuotojų darbą?“ 43,3 proc. respondentų paminėjo, kad galėtų būti individualiau žiūrima į šeimų situacijas ir 22,6 proc. – kad turėtų būti mažiau vadovaujama formalumais, mažiau sekami algoritmai. Svarbu net ir stresinėse situacijose stengtis empatiškai reaguoti į klientų pasipriešinimą, į jų agresiją siekiant paskatinti kliento įsitraukimą ir bendradarbiavimą vaiko teisių apsaugos procese. Trauma-informuoto socialinio darbo praktikai būdingas elgesys atitinka ir etiško elgesio standartuose bei normatyviniuose teisiniuose dokumentuose aprašytas elgesio normas.

Lygybės puoselėjimas. Kaip ir socialiniai darbuotojai, VTA specialistai turėtų apmąstyti, kaip jų pačių įsitikinimai, vertybės, požiūris ir patirtis gali trukdyti jų bendravimo stiliui ir nepastebimai atkurti nugalinančią dinamiką susidūrimuose su klientais. Nugalianti dinamika dažnu atveju iššaukia dar didesnę klientų priešišumą, gynybą. Elgesys, kuris remiasi supratingumu, empatija, pagarba - prisideda prie įgalinimo pokyčiams. Turi būti reflektuojama ir apie kultūrinį kontekstą, tai yra klientų rasinius, ekonominius, lyties ar kitus skirtumus - kaip tai gali veikti pagalbos santykius. Apie visa tai yra vienas pagrindinių etikos standartų „lygybė“, empirinio tyrimo duomenys rodo, kad VTA specialistų elgesys vidutiniškai labiau neatitinka etikos standarto „lygybė“ daugumos, tai yra 79,2 proc., tėvų nuomone. Geriau suprantant tikslinę grupę, įsigilinant į jų patirtis, paprasčiau vadovautis ir trauma-informuoto

bendravimo stiliumi. Šiltas, besidomintis, palaikantis santykis padeda siekti geresnių rezultatų pagalbos šeimai kontekste (net jei reikia apsaugoti vaiką, paimti jį iš nesaugios aplinkos, pagarbus ir palaikantis santykis su tėvais gali sumažinti priešišumą). Kai taikoma lygybę puoselėjanti darbo praktika, ji įgalina daugiau emociškai gydančių išgyvenimų, patirčių, kurios leidžia lavinti naujus įgūdžius ir sustiprėti, jausti pasaulį kaip vis saugesnę vietą (Levenson 2022).

Drąsa ir kokybė. VTA specialistai, kaip jau minėta, priskiriami prie sudėtingą darbą dirbančių žmonių sąrašo, tačiau tikslinga yra ne tik koncentruotis į specialistų drąsą renkantis šį darbą, jų skatinimą, tačiau ir gilintis į atliekamo darbo kokybę. Kaip vienas iš kokybės kriterijų magistriniame darbe analizuojamas VTA specialistų kaip pagalbos specialistų etiškas elgesys. Pasak tyrimo rezultatų, respondentų nuomone VTA specialistų elgesys labiau neatitinka dviems iš keturių pagrindinių etikos standartų – „lygybei“ bei „aprūpinimo ir asmens gerovės skatinimui“. Suprantant, kad tam tikros agresyvaus elgesio apraiškos šiame darbo lauke yra pateisinamos, reikalinga nuolat reflektuoti ir permąstyti profesinio elgesio atitikimą etikos standartams. Siekiant efektyvesnės socialiai pažeidžiamų šeimų integracijos į visuomenę bei geriausių vaiko interesų užtikrinimo.

Literatūra

1. Aleknavičiūtė, I., Paurienė, G. 2022. POLICIJOS PAREIGŪNŲ VEIKLOS TEISINIO REGLAMENTAVIMO ETINIS ASPEKTAS, *PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER* [interaktyvus], vol. 30, p. 19-34. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/18507> [žiūrėta 2024 04 13].
2. Banks, S. 2001. *Ethics and values in social work*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire; PALGRAVE: British Association of Social Workers 1995, 2001.
3. Bernard, H. R. 2006. *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative approaches*. Rowman & Littlefield.
4. Broadley, K. 2015. Making the Decision to Remove a Child from Parental Care: Twelve Decision-Making Criteria, *Children Australia* [interaktyvus], vol. 41, no. 2, p. 90-97. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1017/cha.2015.58> [žiūrėta 2024-05-27].
5. Brown, A., Chouldechova, A. et al. 2019. Toward Algorithmic Accountability in Public Services A Qualitative Study of Affected Community Perspectives on Algorithmic Decision-Making in Child Welfare Services, *CHI '19: Proceedings of the 2019 CHI Conference on Human Factors in Computing System* [interaktyvus], vol. 0, no. 41, p. 1-12. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1145/3290605.3300271> [žiūrėta 2024 01 06].
6. Cambridge dictionary 2024. *Dictionary: Opinion*. Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/opinion> [žiūrėta 2024 04 08].
7. *Dėl atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo 2018* (TAR, 2018-03-30, Nr. 4881).
8. *Dėl Mobiliųjų komandų sudarymo, specialistų atrankos ir jų darbo tvarkos aprašo patvirtinimo 2018* (TAR, 2018-06-29, Nr. 10785)).
9. *Dėl Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo 2005* (Valstybės žinios, 2005-10-22. Nr. 126-4501)).
10. ESTEP 2013. Palanki aplinka vaikams ir jaunimui: iššūkiai ir galimybės, galutinė tyrimo ataskaita. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [6114_2013palanki_aplinka_vaikams_ir_jaunimui.pdf](https://www.estep.lt/6114_2013palanki_aplinka_vaikams_ir_jaunimui.pdf) (lr.v.lt) [žiūrėta 2023-12-29].
11. Fong, K. 2020. Getting Eyes in the Home: Child Protective Services Investigations and State Surveillance of Family Life, *American Sociological Review* [interaktyvus], vol. 85, no. 4, p. 610-638. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0003122420938460> [žiūrėta 2024-01-06].

12. Fox, J. 2020. Perspectives of experts-by-experience: an exploration of lived experience involvement in social work education, *Social Work Education* [interaktyvus], vol. 41, no. 4, p. 587-604. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/02615479.2020.1861244> [žiūrėta 2024-12-29]
13. Gevorgianienė, V., Gvaldaitė, L., Charenkova, J. et al. 2021. Vaiko paėmimo iš nesaugios šeimos aplinkos iššūkiai: vaiko teisių apsaugos darbuotojų patirtys, *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai* [interaktyvus], vol. 27, no. 1, p. 33-54. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.7220/2029-5820.27.1.2> [žiūrėta 2023-12-28].
14. Hardy, F., Darlington, Y. 2008. What parents value from formal support services in the context of identified child abuse, *Child & Family Social Work* [interaktyvus], vol. 13, no. 3, p. 252-261. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2008.00545.x> [žiūrėta 2024-04-08].
15. Juodraitis, A. 1999, *Asmenybės psichologinės adaptacijos prielaidos*, Šiauliai ; Šiaulių universiteto leidykla.
16. Juujarvi, S., Kullanki, E., Luostari, H. 2020. Ethical Decision-Making of Social Welfare Workers in the Transition of Services: The Ethics of Care and Justice Perspectives, *Ethics and Social Welfare* [interaktyvus], vol. 14, no. 1, p. 65-83. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/17496535.2019.1710546> [žiūrėta 2024-04-14].
17. KSIforumas 2024. Nariai. Prieiga per internetą: <https://www.ksiforumas.lt/>.
18. Lauritzen, C., Vis, A. S., Fossum, S. 2018. Factors that determine decision making in child protection investigations: A review of the literature, *Child & Family Social Work* [interaktyvus], vol. 23, no. 4, p. 549-764. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/cfs.12446> [žiūrėta 2024-05-27].
19. Lebedžinskienė, L., Biblokaitė-Skiauterienė, I. 2022, *Jaunųjų mokslininkų darbai* [interaktyvus], vol. 52, no. 1, p. 26-36. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/JMD.2022.15> [žiūrėta 2024-04-06].
20. Levenson, J. 2017. Trauma – Informed Social Work Practice, *Social Work* [interaktyvus], vol. 62, no. 2, p. 105-113. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/sw/swx001> [žiūrėta 2024-04-08].
21. Levon, J., Švedas, G. 2022. Bausmės vykdymo atidėjimo nepilnamečiams naujovės ir probleminiai aspektai, *Vilnius university open series* [interaktyvus], p. 167-191. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.15388/KSK.2022.8> [žiūrėta 2024-03-29].

22. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2023, *Socialinės paslaugos šeimoms, auginančioms vaikus: ką svarbu žinoti?* Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/socialines-paslaugos-seimoms-auginancioms-vaikus-ka-svarbu-zinoti-1> [žiūrėta 2023-12-28].
23. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas 1996 (Valstybės žinios, 1996-04-12, Nr. 33-807).
24. Lietuvos Respublikos vyriausybė 2023. *Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Planavimo dokumentai*. Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/> [žiūrėta 2024-03-29].
25. Lietuvos Respublikos vyriausybė 2023. *Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Sistema Lietuvoje*. Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vaiko-teisiu-apsauga/sistema-lietuvoje/> [žiūrėta 2024-03-29].
26. Lietuvos Respublikos vyriausybė 2024. *Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Pranešk apie galimą vaiko teisių pažeidimą*. Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lrv.lt/lt/apklauso/pranesk-apie-galima-vaiko-teisiu-pazeidima/> [žiūrėta 2024-03-29].
27. Lietuvos Respublikos vyriausybė 2024. *Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarka*. Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vaiko-teisiu-apsauga/vaiko-teisiu-apsaugos-sistemos-pertvarka/> [žiūrėta 2024-03-29].
28. Lietuvos Respublikos vyriausybė 2024. *Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2022 metų veiklos ataskaita*. Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ataskaitos/metines-veiklos-ataskaitos> [žiūrėta 2023-12-29].
29. LR Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija 2003 (2003-05-20, Nr. IX-1569).
30. LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas 1996 (Valstybės žinios, 1996-04-12, Nr. 33-807).
31. LRT 2023. *LRT forumas. Dičpetrienė apie vaikų paėmimą iš šeimos ir smurtinę aplinką: abu pasirinkimai baisūs, bet renkiesi, kad vaikas gyventų*. Prieiga per internetą: LRT forumas. Dičpetrienė apie vaikų paėmimą iš šeimos ir smurtinę aplinką: abu pasirinkimai baisūs, bet renkiesi, kad vaikas gyventų - 2023.12.11 - LRT [žiūrėta 2023-12-29].

32. Lundalv, J. 2019. The Challenges of Writing Opinion Pieces in Social Work: A National Online Survey of Swedish Social Workers' Experiences of Influencing Public Opinion, *British Journal of Social Work* [interaktyvus], vol. 49, no. 6, p. 1395-1414. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcz058> [žiūrėta 2024-04-13].
33. Muinro, E. 2018. Decision-making under uncertainty in child protection: Creating a just and learning culture, *Child & Family Social Work* [interaktyvus], vol. 24, no. 1. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/cfs.12589> [žiūrėta 2024-01-06].
34. Naujenienė, R., Ruškus, J. 2022, *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai* [interaktyvus], vol. 26, no. 2, p. 9-37. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.7220/2029-5820.26.2.1> [žiūrėta 2024-04-07].
35. Nikartas, S., Paliauka, J., Tereškinas, A. 2021. Policininkas ar socialinis darbuotojas? Probacijos pareigūnų profesinių vaidmenų tyrimas, *Filosofija. Sociologija* [interaktyvus], vol. 32, no. 2, p. 126-132. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=997484> [žiūrėta 2024-04-13].
36. Nikolajenko, E., Raudytė, V. 2023. TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS ATVEJO VADYBOS PROCESĖ, TEIKIANT PAGALBĄ SOCIALINEŲ RIZIKŲ PATIRIANČIOMS ŠEIMOMS, *Tiltai* [interaktyvus], vol. 90, no. 1, p. 128-146. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15181/tbb.v90i1.2523> [žiūrėta 2024-03-30].
37. Official statistics portal 2023. *Reports on violence against children received*. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/en/statistiniu-rodikliu-analize?hash=8b601ba8-7960-421a-83f3-c49f20f60cef#/> [žiūrėta 2024-01-06].
38. Oficialiosios statistikos portalas 2021. *Lietuvos Respublikos 2021 m. gyventojų ir būstų surašymo rezultatai. Namų ūkiai ir šeimos*. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/2021-gyventoju-ir-bustu-surasymo-rezultatai/namu-ukiai-ir-seimos> [žiūrėta 2024-04-20].
39. Palidaskaitė, J. 2010. Lietuvos viešojo sektoriaus etikos kodeksai ir jų tobulinimo galimybės, *Viešoji politika ir administravimas* [interaktyvus], no. 31, p. 21-34. Prieiga per internetą: http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/vpa/archyvas/dwn.php?id=241386 [žiūrėta 2024-04-13].
40. Pivorienė, J., Viktoravičienė, R. 2014. SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ POŽIŪRIS Į SOCIALINĮ DARBĄ SU SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMA LYČIŲ LYGYBĖS ASPEKTU, *SOCIALINIS DARBAS* [interaktyvus], vol. 13, no. 2, p. 192-203. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=605264> [žiūrėta 2024-04-21].

41. Sankaran, V., Church, C., Mitchell, M. 2019. A CURE WORSE THAN THE DISEASE THE IMPACT OF REMOVAL ON CHILDREN AND THEIR FAMILIES, *Marquette Law Review* [interaktyvus], vol. 102, no. 4, p. 1161–1194. Prieiga per internetą: https://www.ncsc.org/_data/assets/pdf_file/0021/19119/cure-worse-than-disease.pdf [žiūrėta 2024-05-27].
42. Sutton, C. 1999, *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija*, The British Psychological Society Leicester ; VU Specialiosios psichologijos laboratorija Vilnius.
43. Šumskienė, E., Charenkova, J. et al. 2022. *Wor(l)ds struggle against wor(l)ds: Public discourse around children's removal from families in Lithuania* [interaktyvus], vol. 72, no. 3, p. 857-875. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/fare.12753> [žiūrėta 2024-01-06].
44. Švedaitė, B. 2016. Socialinio darbo sistema Lietuvos visuomenės kaitos kontekstu. *Acta Pedagogica Vilnensia* [interaktyvus], vol. 12, p. 39-49. Prieiga per internetą: <https://doaj.org/article/c212e6e27c6d475197de8a086c82ab58> [žiūrėta 2024-03-29].
45. Švedaitė-Sakalauskė, B. 2022. Pseudopripažinimas vietoj pripažinimo: Lietuvos profesionalių sistemų elgesys su nepilnamečiais delinkventais. *Dar vis nepripažįstami ir niekieno vaikai? Reakcija į nepilnamečių delinkvencijų Lietuvoje: konferencijos pranešimų medžiaga*. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=T0QfKmQpgk8> [žiūrėta 2023-12-29].
46. Tamutienė, I., Auglytė, V. 2018. Institucinė rizika vaiko apsaugos srityje: specialistų galimybes ją suvaldyti, *VIEŠOJI POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS* [interaktyvus], vol. 17, no. 3, p. 371-384. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppaa.17.3.21953> [žiūrėta 2024-01-06].
47. *Vaiko teisių apsaugos skyriaus vyriausiojo specialisto pareigybės aprašymas 2017* (Valstybės žinios, 2017-03-01, Nr. A2-78).
48. *Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Vilniaus miesto vaiko teisių apsaugos skyriaus nuostatai 2023* (Valstybės žinios, 2023-05-09, Nr. BV-112)).
49. Vilnius 2024. Atvejo vadybos socialinių paslaugų įstaigų sąrašas. Prieiga per internetą: <https://vilnius.lt/lt/savivaldybe/sveikata-ir-socialiniai-reikalai/socialine-apsauga/atvejo-vadybos-socialiniu-paslaugu-istaigu-sarasas/>
50. Visuotinė lietuvių enciklopedija 2024. *Rodyklė*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/nuomone/> [žiūrėta 2024-04-08].

51. Wagner, H., trans. 2003. Sistemų teorija ir socialinis darbas/socialinė pedagogika, *Socialinė Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika* [interaktyvus], vol. 0, no. 4, p. 4-12. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/STEPP.2003.2.8544> [žiūrėta 2024-01-07].
52. Žalimienė, L., Gevorgianienė, V. et al. 2020. Institucinės agresijos apraiškos vaiko gerovės profesionalų veikloje, *Filosofija. Sociologija* [interaktyvus], vol. 31, no. 2, p. 148-156. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/84861> [žiūrėta 2023-12-29].
53. Žalimienė, L., Gevorgianienė, V. et al. 2021. Navigating the context of uncertainty in child protection practice, *Journal of Public Child Welfare* [interaktyvus], vol. 17, no. 1, p. 141-166. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/15548732.2021.1997874> [žiūrėta 2024-01-06].
54. Žalimienė, L., Gvaldaitė, L. et al. 2020. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SPECIALISTŲ DARBO ORGANIZAVIMO KLAUSIMAI TEISINIO REGLAMENTAVIMO KONTEKSTE, *Socialinio darbas. Patirtis ir metodai* [interaktyvus], vol. 25, no. 1, p. 27-46. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.7220/2029-5820.25.1.2> [žiūrėta 2023-12-29].
55. Žiobienė, E. 2022. *Administracinės teisės novelos. Liber Amicorum Algimantui Urmonui* [interaktyvus], p. 208-235. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/18163> [žiūrėta 2024-04-07].

1 priedas. Anketa tyrimo dalyviams.

Nuoroda į elektroninę anketą: <https://forms.gle/FNp2YYbpTa2XNbWB7>.

1. Ar Jūsų šeimai (Jums ir Jūsų vaikams) yra taikoma/buvo taikoma atvejo vadyba dėl įvykusio vaiko teisių pažeidimo?
  - a. Taip, atvejo vadyba vyksta ir dabar
  - b. Taip, atvejo vadyba buvo taikoma anksčiau
  - c. Ne, atvejo vadyba niekada nebuvo taikoma
2. Jei atsakėte TAIP, kurį iš šeimos narių vaiko teisių darbuotojai nustatė esantį atsakingu už vaiko teisių pažeidimą? *Jei NE, praleiskite šį klausimą.*
  - a. Vaiko tėtis/globėjas
  - b. Vaiko mama/globėja
  - c. Tėčio/globėjo sugyventinė
  - d. Mamos/globėjos sugyventinis
  - e. Kitas asmuo, gyvenantis su vaiku namuose
  - f. Kitas asmuo, negyvenantis su vaiku namuose
  - g. Abu už vaiko globėją atsakingi ar su vaiku gyvenantys asmenys
3. Ar su VTAIT daruotojais teko susidurti Vilniuje?
  - a. Taip
  - b. Ne
4. Ar Jūsų šeima yra patyrusi vaiko paėmimą iš šeimos?
  - a. Taip
  - b. Ne
5. Kokių būdu esate bendravęs(-usi) su vaiko teisių darbuotoju(-a)? *Pažymėkite visus Jums tinkamus atsakymo variantus:*
  - a. Telefonu
  - b. Per atvejo vadybos posėdį
  - c. Darbuotojui(-ai) apsilankius namuose
  - d. Nuvykus į Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą
  - e. Kita...
6. Kaip manote, kurias iš išvardytų funkcijų atlieka vaiko teisių darbuotojai? *Pasirinkite visus variantus, kurie jums atrodo tinkami:*
  - a. Vaiko teisių gynimas

- b. *Tėvystės įgūdžių kursų vedimas*
- c. *Būtinios pagalbos vaikui ir šeimai inicijavimas*
- d. *Vaikų globa (rūpyba)*
- e. *Švietimas su vaiko teisėmis susijusiais klausimais*
- f. *Reguliari pagalba namuose tvarkantis su vaikų priežiūra*
- g. *Įvykus realiam pažeidimui vaiko iš nesaugios aplinkos paėmimas*
- h. *Sprendimo priėmimas dėl vaiko teisių (ne)pažeidimo*
- i. *Šeimos atstovavimas kitose institucijose, organizacijose*
- j. *Atvejų, kai pažeidžiamos vaiko teisės, nagrinėjimas*
- k. *Vaikų auklėjimas*
- l. *Vaiko globos (rūpybos) organizavimas*
- m. *Procesinių dokumentų ruošimas teismams dėl vaiko teisių apsaugos*
- n. *Psichologinių konsultacijų šeimai teikimas*
- o. *Kai yra būtinumas, informacijos apie šeimą surinkimas iš įvairių įstaigų*

Toliau bus vardinami teiginiai. *Skalėse nuo 1 iki 5 prie teiginių pažymėkite, kiek su jais sutinkate, kai 1 - nesutinku, o 5 - sutinku.*

- 7. Vaiko teisių darbuotojas(-a) bendraudamas(-a) su manimi visada pakankamai įsiklausė ir atsižvelgė į mano nuomonę ir pageidavimus.
- 8. Vaiko teisių darbuotojas(-a) bendraudamas(-a) su mano vaiku(-ais) visada pakankamai įsiklausė, atsižvelgė į Jo(-jų) nuomonę ir pageidavimus.
- 9. Vaiko teisių darbuotojas niekada nėra apklausęs mano vaiko(-ų) atskirai, tėvams negirdint.
- 10. Esu jautęsis taip, lyg vaiko teisių darbuotojas(-a) nesigilino į mano situaciją, dirbo tik formaliai.
- 11. Esu susidūręs(-usi) su atvejais, kai konfidencialumas buvo pažeistas (vaiko teisių darbuotojas(-a) atskleidė informaciją tretiesiems asmenims, nesusijusiems su pagalba šeimai, be mano sutikimo, o gal žinau, kad nesaugiai informaciją laikė, netinkamai ta informacija naudojosi).
- 12. Kaip manote ar vaiko teisių darbuotojai, bendraudami su Jumis, suteikė Jums pakankamai informacijos apie svarbiausias procedūras? *Pažymėkite prie svarbiausių procedūrų skalėse nuo 1 iki 5, kai 1 – neinformavo, o 5 – informavo.*
  - a. *Apie savo kaip specialisto vaidmenį, vykdomas funkcijas, darbinės atsakomybes*
  - b. *Apie tėvų ir vaiko teises, saugančias šeimos interesus*
  - c. *Apie paramos ir paslaugų šeimai galimybes*
  - d. *Apie vaiko situacijos vertinimo eigą ir procedūras*

- e. Apie priimamų sprendimų ir veiksmų pasekmes (kas sprendžiama, kas nutiks vienu ar kitu atveju)
  - f. Apie galimybę apeliuoti – teikti skundą dėl priimamų sprendimų
  - g. Apie visos Jūsų pateikiamos informacijos konfidencialumą (apie tai, kad informacija nebus atskleidžiama tretiesiems asmenims)
  - h. Apie komunikacijos su VTAIT tvarką ir kontaktus skubiais klausimais
- 13.** Kaip manote, kiek vaiko teisių darbuotojas(-a) arba darbuotojai įtraukė Jus į priimamų sprendimų procesus, jų eigą? *Skalėje nuo 1 iki 5 pažymėkite atsakymą, kai 1 – neįtraukė, 5 – įtraukė.*
- 14.** Kiek veiksmingai, jūsų nuomone, vaiko teisių darbuotojas(-a) ar darbuotojai sprendė jūsų vaiko(-ų) fizinius, emocinius ir psichologinius poreikius? *Atsakymus pažymėkite skalėse nuo 1 iki 5, kai 1 – neveiksmingai, 5 – veiksmingai*
- a. Fiziniai poreikiai (tokie kaip sveikatos priežiūra, mityba, fizinis aktyvumas, saugumas, poilsis, miegas....)
  - b. Emociniai poreikiai (tokie kaip emocinė parama, stabili namų aplinka, pozityvus santykiai, saviraiška...)
  - c. Psichologiniai poreikiai (tokie kaip psichikos sveikata, intelektualinis vystymasis, savęs suvokimo ir pasitikėjimo savimi ugdymas....)
- 15.** Ar kreipčiausi į VTAIT dirbančius vaiko teisių darbuotojus, jei mano artimo, man reikšmingo žmogaus šeimoje įtarčiau vaikų gerovei iškilusią grėsmę?
- a. Taip
  - b. Ne

Toliau bus vardinami teiginiai. *Skalėse nuo 1 iki 5 prie teiginių pažymėkite, kiek su jais sutinkate, kai 1 – nesutinku, 5 – sutinku.*

- 16.** Esu susidūrusi su nepagarbiai, nemandagiai bendraujančiu(-ia) vaiko teisių darbuotoju(-a).
- 17.** Manau, jog vaiko teisių darbuotojai visada elgėsi pavyzdingai, tai yra rodė pavyzdį savo elgesiu, savo kalbėjimu ir panašiai.
- 18.** Yra buvę, kad mano pastangos suprasti ir išsiaiškinti apie vaiko teisių darbuotojo(-os) priimamus sprendimus ir(arba) jų priežastis buvo ignoruojamos.
- 19.** Vykstant pokalbiui su vaiko teisių darbuotoju(-a) jaučiau, kad jis(ji) daro kitus dalykus (valgo, laukia skambučio apie tai neišspėjęs, atsiliepia į telefono skambučius neperspėjęs iš anksto apie laukiamą svarbų skambutį, atrašinėja į žinutes, žvalgosi pro langą, kramto kramtomąją gumą ar kitaip blaškosi).

20. Mano veiksmai buvo skubunami iš vaiko teisių darbuotojo(-os) pusės.
21. Pokalbių su vaiko teisių darbuotoju(-a) metu visada buvau išklausomas(-a) atidžiai, nepertraukiamas(-a).
22. Vaiko teisių darbuotojas(-a) yra kalbėjęs(-usi) su manimi pakeltu balsu arba ant manęs šaukęs(-usi).
23. Vaiko teisių darbuotojas(-a) yra mane menkinęs (pavyzdžiui: pamokslavo, o gal žeminančiai kalbėjo su manimi arba apie mane, gal jaučiausi, lyg žiūrėjo į mane „iš aukšto“).
24. Mano žodžiai ir(ar) elgesys buvo pašiepiami (iš manęs vaiko teisių darbuotojas(-a) šaipėsi).
25. Bendraudamas(-a) su vaiko teisių darbuotoju esu jautęs(-usi) mano teisių varžymą (diskriminaciją, kai su manim nesąžiningai elgiamasi) dėl mano asmeninio pobūdžio ypatybių (pavyzdžiui: amžiaus, lyties, rasės, tautybės, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo ar įsitikinimų).
26. Vaiko teisių darbuotojas(-a) yra skatinęs(-usi) mane priimti sprendimą pabrėždamas(-a), kokias užima pareigas (pavyzdžiui: rodydamas(-a) savo darbo dokumentą ar kitaip piktnaudžiamas savo užimama pozicija).
27. Darbuotojas buvo pateikęs Vaiko teisių apsaugos institucijai melagingus parodymus apie mano šeimą (skleidė melagingą informaciją).
28. Vaiko teisių darbuotojas(-a) savo darbo metu yra siekęs(-usi) iš mūsų šeimos gauti pinigų, dovanų, paslaugų ar kitokios asmeninės naudos.
29. Su vaiko teisių darbuotojais ar darbuotoju(-a), kurie teikė paslaugas mūsų šeimai, turėjau asmeninių ryšių (buvome draugai, kaimynai, kolegos ar pan.)
30. Jei nežinote, galite klausimą praleisti. Kiek esate patenkintas(-a), kaip sąžiningai ir teisingai vaiko teisių darbuotojai teikė pagalbą Jūsų šeimai, lyginant su kitų šeimų gauta pagalba? *Atsakymą pažymėkite skalėje nuo 1 iki 5, kai 1 – nepatenkintas(-a), 5 – patenkintas(-a).*
31. Kaip dažnai Jūsų nuomone vaiko teisių darbuotojas(-a) atlieka standartines procedūras neatsižvelgdamas į individualius vaiko poreikius? *Atsakymą pažymėkite skalėje nuo 1 iki 5, kai 1 – niekada, 5 – visada.*
32. Kas, jūsų nuomone, galėtų būti kitaip, kalbant apie vaiko teisių darbuotojų darbą? _____
33. Jūsų lytis:
  - a. Vyras
  - b. Moteris
  - c. Kita...
34. Jūsų amžius (įrašykite, kiek Jums metų): _____

35. Kiek vaikų auginate? (Įrašykite skaičių): _____